

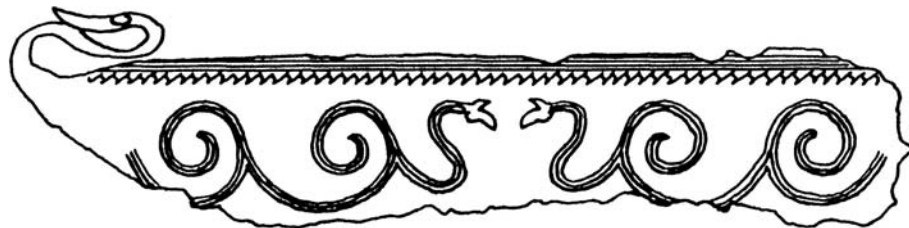
Rapport 2006:70

Arkeologisk undersökning

Tåby skola

RAÅ 122 och ÖLM 1
Tåby 6:2, 7:1 och Tåby Ljunga
Tåby socken
Norrköpings kommun
Östergötlands län

Olle Hörfors

Tåby skola

Innehåll	
Sammanfattning	2
Inledning	4
Topografi och historik	5
Metod och dokumentation	6
Metod	9
Undersökningsresultat - gravfältet	10
Utbredning	12
Gravtyper	14
Konstruktionsdetaljer	14
De döda i Tåby - en osteologisk analys av benmaterialet	16
Föremål i gravarna	19
Datering	30
Analys av gravfältet	32
Undersökningsresultat - boplatsen	38
Boplatsrelaterade anläggningar	38
Fynd	76
Analyser	81
Källor	82
Tekniska uppgifter	84
Appendix 1. Osteologisk rapport	85

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar

Bilaga 2. Gravbeskrivningar

Bilaga 3. Fyndlista

Bilaga 4. Planritningar

Bilaga 5. Profilritningar

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

Sammanfattning

Vid undersökningarna vid Tåby skola, Tåby socken, Norrköpings kommun, kunde ett mycket stort antal anläggningar dokumenteras på en begränsad yta. Bland dessa ingick ett gravfält från yngre bronsålder och hus och boplatslämningar från alla förhistoriska perioder från senneolitikum - vikingatid, undantaget vendeltid som istället påträffades vid Tåby 7:1. Dessutom påträffades en husgrund från 1200-talet och en järnframställningsplats från 1400-talet. Platsen uppvisar därmed en närmast unik bebyggelsekontinuitet över tiden.

Fyndmaterialet omfattar ett rikt inventarium från gravfältet, där ett flertal mer eller mindre hela gravurnor kunnat tas till vara. Flera av gravarna har gett fynd av föremål i brons eller flinta/kvarts. Som vanligt vad gäller boplatser i åkermark är fyndmaterialet från boplatserna ganska svagt och omfattar endast spridd, ganska dåligt bevarad keramik, avslag och lerklining. Ett undantag utgörs av ett av de vikingatida husen, A311. I detta hus som drabbats av en kraftig brand hade såväl smycken som praktiska föremål som nycklar, verktyg och hästuprustning måst lämnas kvar och här var fyndmaterialet mycket rikt.

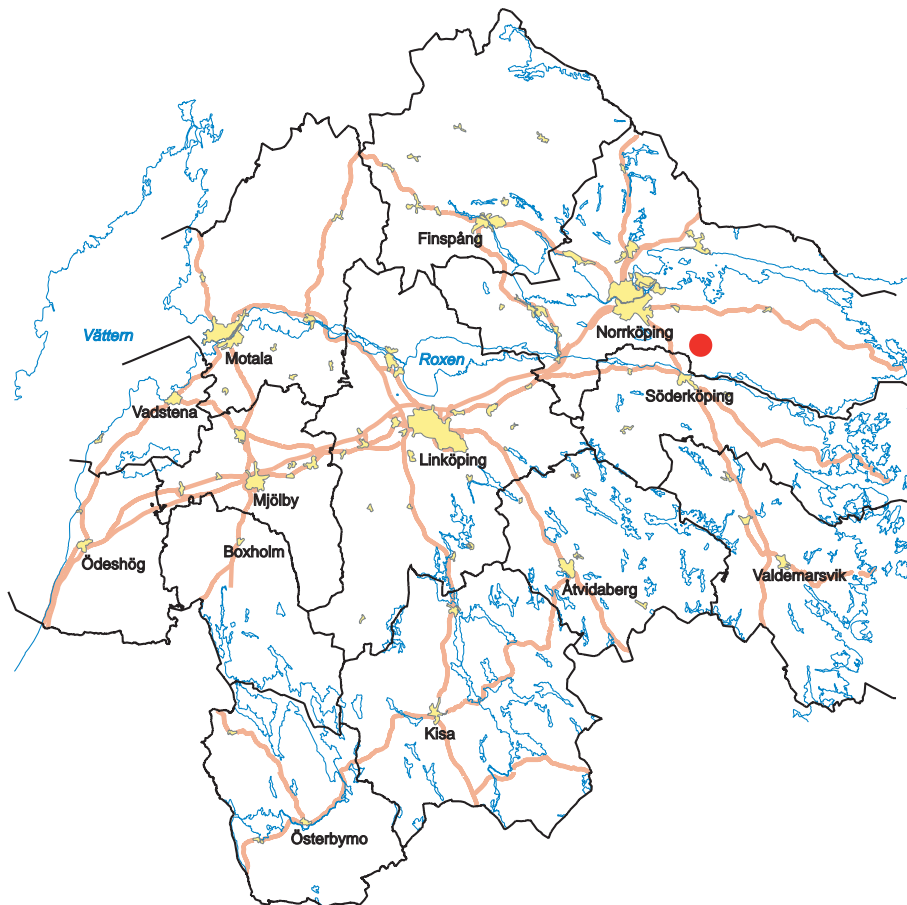
Huvuddelen av anläggningarna kan hänföras till en mycket omfattande förhistorisk/tidigmedeltida boplat. Detta gäller främst de 310 stolphål och minst

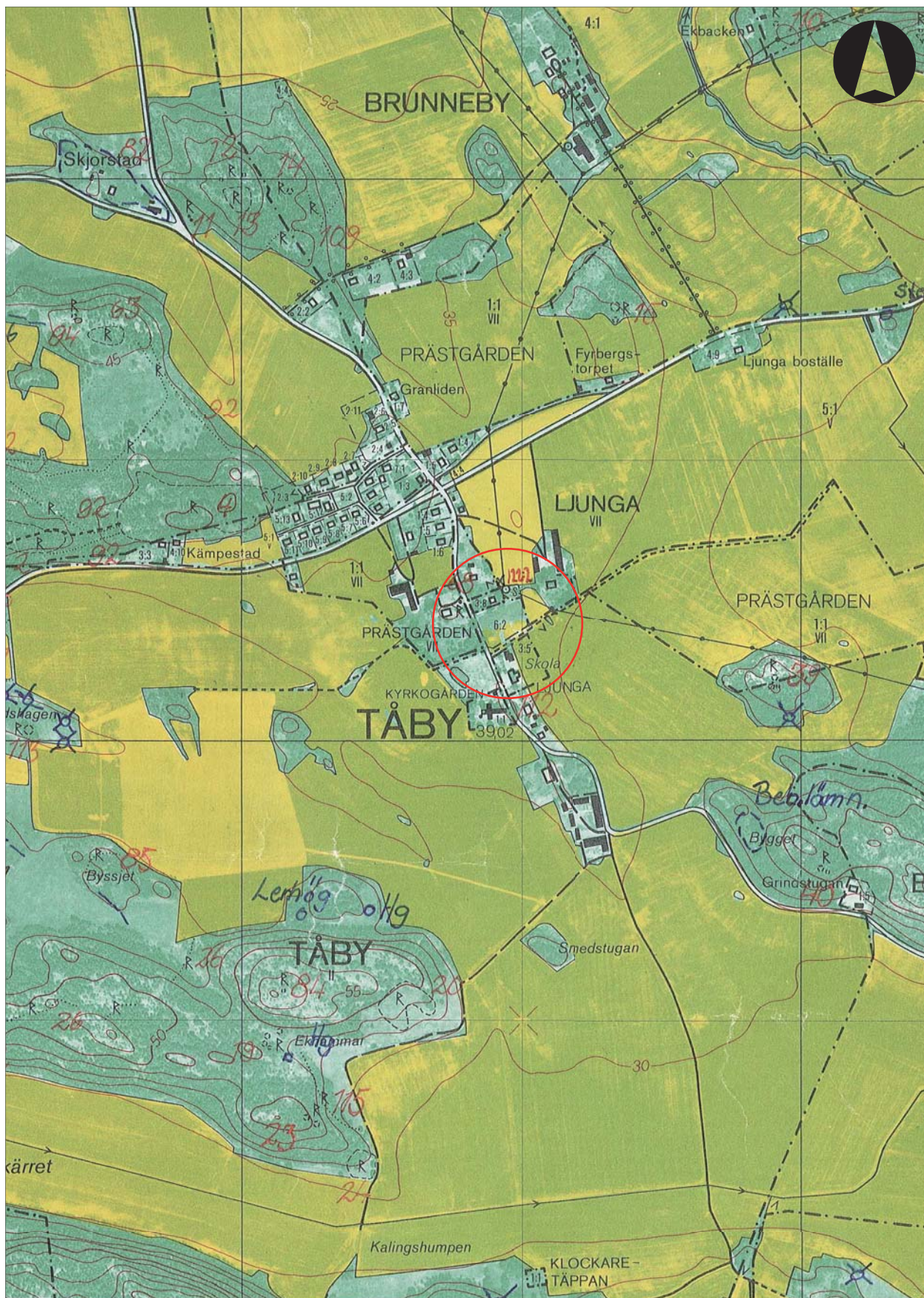
18 huslämningar av olika slag som dokumenterats inom området. Även huvuddelen av de kvarvarande lämningarna (18 härdar, 27 gropar, 87 mörkfärgningar, skärvstenshögen och kulturlagerresten) kan föras hit. Till detta kommer de ca 40 gravar och gravindikationer som framkommit samt en järnugn från 1400-tal.

Den viktigaste förklaringen till den stora anläggningstätheten ligger i boplatsernas långa kontinuerliga användning, ca 2000 f Kr - 1420 e Kr. Samtliga perioder mellan dessa dateringar är representerade. Boplatserna kan alltså sägas vara permanent använd sedan senast yngre stenålder.

¹⁴C-proverna visar således att boplatserna förmodligen etablerats under den senaste fasen av senneolitik tid (Beta 865 66, A90, härd i rundat hus = 3690 ± 40 BP = 1740 ± 40 f Kr okalibrerat värde och 2145-1945 f Kr kalibrerat 2 sigma). Yngst är dateringen av järnframställningsplatsen (Beta 865 62, A20, järnframställningsugn = 530 ± 50 BP = 1420 ± 50 e Kr okalibrerat värde och 1310-1450 e Kr kalibrerat 2 sigma).

Olle Hörfors
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Ekonomiska kartans blad 086 76 (8G 7g Tåby). Undersökningsområdet var beläget inom fastigheten Tåby 6:2, norr om skolan. Tåby 7:1 ligger med en tomts mellanrum norr om denna. De två elschakten löpte till Tåby/Ljunga i öster. Det ena söder om skolan, det andra norr om.

Inledning

Föreliggande rapport omfattar fyra större arkeologiska arbeten utförda våren 1994, hösten 1994, våren 1995 respektive sommarhalvåret 1997.

I april 1994 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk undersökning inför en planerad utbyggnad av Tåby skola, Tåby kyrkby, Vikbolandet, Norrköpings kommun. Undersökningen ägde rum på skolans gamla fotbollsplan, fastighetsbeteckning Tåby 6:2 (numera 11:1) i Tåby socken.

Efter det att undersökningen var färdig tillkom schakt för el och VA. Dessa skulle enligt länsstyrelsens beslut stå under antikvarisk kontroll. Trots detta upptäckte undertecknad att schakten ändå grävts utan någon kontroll och stod öppna i augusti 1994. En efterkontroll tillkom vid vilken det visade sig att minst tre gravar förstörts, då brända ben och keramik kunde plockas på dumphögen. Vid den efterföljande förhandlingen kom det att stå klart att tillfartsvägar, parkinstallationer, lekanläggningar och övriga markarbeten skulle ta lika mycket mark i anspråk som den ursprungliga undersökningen. Detta arbete fick utföras som en antikvarisk kontroll med dokumentation parallellt med bygget.

Ytterligare ett ingrepp i fornlämning 122 gjordes i samband med uppförandet av en villa på tomten Tåby 7:1 (numera 7:4). Här genomfördes en förundersökning med en efterföljande antikvarisk kontroll av själva byggnadsytan.

Slutligen omfattar rapporten också de antikvariska kontroller som gjordes i samband med arbeten för utbyte av luftledningar till jordkabel över stora delar av Tåby bytomt. Ledningsschakten har kunnat användas som indikator på var i byn fornlämningar under mark kan förekomma. För helhetsbildens skull infördes också den utredning och förundersökning som gjordes på tomten Tåby 7:1 (numera 7:4) strax norr om huvudundersökningen, eftersom tomten kunde konstateras ingå i fornlämning 122.

Undersökningen 1994 föregicks av en arkeologisk förundersökning. Denna initierades av Länsstyrelsen

i Östergötlands län sedan Bengt Elfstrand, Riksantikvarieämbetet, UV Öst vid en besiktning på länsstyrelsens uppdrag hittat brända ben i en dikesskärning. Länsstyrelsens bedömning var att platsens läge på ett plant höjdparti i kombination med närheten till fornlämning 112 och fynden vid besiktningen motiverade en arkeologisk förundersökning. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Östergötlands län. Kostnadsansvarig var Norrköpings kommun, Husbyggnadskontoret. Den fornlämning som framkom vid förundersökningen har erhållit nummer RAÄ 122 i fornminnesregistret. Den åtskiljs från de lämningar som kunnat knytas till Tåby-Ljungas bytomt. Dessa har i avvaktan på eget fornminnesnummer i det följande kallats ÖLM 1, Tåby sn.

Samtliga undersökningar leddes av undertecknad som också svarat för rapporten. Redan tidigt stod klart att mycket begränsade ekonomiska medel skulle tillskjutas för undersökningen av huvudytan 1994. Enligt länsstyrelsens beslut begränsades den arkeologiska insatsen till 400 arkeologtimmar, vilket gjorde att undersökningen hamnade i stor tidsnöd. Den till yta och anläggningsmängd jämförbara undersökning som genomfördes samtidigt vid Klinga i Borgs socken förfogade över 4000 arkeologtimmar.

Tyvärr kom de snäva ekonomiska ramarna att negativt påverka de vetenskapliga resultaten av den så betydelsefulla undersökningen vid Tåby skola. Detta har också bidragit till att rapporten är kraftigt förse- nad.

De preliminära resultaten av undersökningen redovisades genom utställningen "Åskviggas, vikingar och bronsåldersgravar" på Östergötlands länsmuseum och Norrköpings stadsmuseum våren 1995. En utställningskatalog med samma namn publicerades också (Hörfors och Johansson 1995). Preliminära resultat är också publicerade i Populär arkeologi (Hörfors 1995b) och i Östergötlands läns museums årsbok Östergötland 2001 (Hörfors 2001). Dessutom har delresultat använts för vetenskapliga uppsatser (Holm 1996, Edlund 1997).

Topografi och historik

Platsen för den nya skolbyggnaden var belägen direkt norr om den ursprungliga skolan. Området användes före undersökningen som fotbollsplan. Terrängen är flack men relativt högt belägen ovanför en svag sluttning ned mot kyrkan. Marken har tidigare huvudsakligen använts som bete, men har också plöjts som åker under 1900-talet.

Tåby är beläget i Björkekinds härad, ca 6 km norr om Söderköping. Socknen utgör den sydvästligaste delen av Vikbolandet. Den är, liksom hela Vikbolandet, synnerligen fornminnesrik. Landskapet är av varierad karaktär med rikligt med impediment och bördiga lerjordar i de smala dalarna mellan dessa. Fornlämningarna är i huvudsak koncentrerade till impedimenten. Bevarandegraden av fornlämningar i denna typ av landskap är hög.

Socknens mest kända fornlämning torde vara den imponerande fornborgen "Ramunderborgen" (RAÄ 56), belägen på socknens sydgräns mot Söderköping. Ytterligare en fornborg, "Rödstenshagen" (RAÄ 54) ligger omgiven av åker på alla sidor ca 500 m väster om kyrkan. I trakten kring kyrkan finns på de högst belägna punkterna kring dalgångarna ligger nästan undantagslöst enstaka rösen och stensättningar från bronsålder och äldre järnålder. Till exempel RAÄ 8, 15, 39, 40 och 115, samtliga inom en radie av 400 m från kyrkan. Vid Bredstad längs vägen mellan Tåby och Mem framkom 1989 ett urnegravfält i samband med ett vägarbete. Gravfältet kunde dateras till bronsålder och äldsta järnålder (Larsson 1989b:1).

Ett dominerande inslag i socknens fornminnesbild utgör också de många och välbevarade gravfälten från yngre järnålder. Mest markanta är de omfattande

Figur 3. Tåby kyrkby på häradskartan från 1868-69. Observera att skolbyggnaden redan är markerad på kartan. Skala 1:10 000.

fornlämningarna norr om vägen Tåby-Söderköping ca 250 m nordväst om kyrkan (RAÄ 2, 4, 90 och 92). I detta område ingår två gravfält med över 100 gravanläggningar. Bland gravarna finns också ovanligare former som treuddar och domarringar. Området rymmer även lämningar från äldre järnålder och bronsålder. Dessa utgörs av ett omfattande stensträngssystem, skålgropslokaler och skärvstenshögar. Ett stort antal gravar av äldre järnålderstyp ansluter till det stora gravfältet. Den komplexa fornminnesbilden på lokalen tyder på en närmast obruten platskontinuitet för bebyggelsen sedan bronsålder.

Vid vägskalet i Skjorstad står två runstenar (RAÄ 77), vilka ursprungligen stått vid en broläggning över Vadsbäcken, mellan Tåby och Furingstad. Den ena är en så kallad Ingvarssten, med text anknuten till Ingvarståget i slutet av 1000-talet, ibland kallat den sista vikingafärden.

Tåby kyrka omges av ett system med storhögar bland vilka ”Gröna högen” vid Grönhög och ”Ljungens backe” strax SV om Kämpestad ingår. Den senare undersöktes av Arthur Nordén 1926 i samband med framdragandet av den nya vägen. Den befanns ha haft en nu instörtad gravkammare av en typ som Nordén jämför med de gotländska kraterrösen.

I kammaren fanns en urna med brända och tvätade ben. Nordén daterar urnan till bronsålderns period 5, (Nordén 1930a), vilket alltså skulle betyda att storhögen ”Ljungens backe” är samtida med det urnebrandgravfält som framkom vid den nu aktuella undersökningen. En avbildning av urnan i Nordéns uppsats visar att den är nästan identisk med den vanligaste typen av gravurna från undersökningen vid Tåby skola (rabbad cylindrisk urna med svagt insvängd botten och mynningsprofil).

Närmaste aktuella fornlämning är RAÄ 112. Vid grävning av gravar på Tåby kyrkogård har vid ett flertal tillfällen framkommit brända ben och keramikskärvor (Nordenskjöld 1870). Nordenskjöld uppger att det på platsen funnits ”att även Tåby kyrka...är byggd på en forntida begravningsplats eftersom lerurnor och brända ben vid gravöppningen icke sällan upptäcktes. Ett sådant fynd gjordes i maj månad 1871”. Vid en arkeologisk förundersökning 1991 på kyrkogården framkom dock ingenting som kunde bekräfta Nordenskjölds iakttagelser (Feldt 1991).

Metod och dokumentation

Sammantaget ingår resultaten av fyra olika undersökningar i denna rapport.

Arkeologisk undersökning, april-maj 1994

Denna del utgör huvuddelen av undersökningen. Inför uppförandet av det nya skolhuset upptogs ett 40 x 20 m (800 m²) stort schakt. I schaktet påträffades nära 383 anläggningar, det vill säga en anläggningstäthet på nära 0,5 anläggningar per m². Omfattande bebyggelselämningar och ett urnegravfält dokumenterades också. ¹⁴C-dateringarna visade på aktivitet från sen stenålder fram till 1400-talet e Kr.

Antikvarisk kontroll, augusti-oktober 1994

Vid en besiktning i samband med annat ärende i augusti 1994 visade det sig att ett el- och VA-schakt var grävt från det påbörjade skolbygget och söderut till och förbi den gamla skolan. Schaktet var grävt utan tillstånd och utan antikvarisk kontroll. På dumphögarna kunde brända människoben iaktas på tre ställen liksom enstaka keramikskärvor. Arbetet stoppades omedelbart, varefter en kontroll utfördes. Med tanke på fynden av urnegravar och bengropar på huvudytan var det mycket troligt att sådana gravar förstörts vid ledningsdragningen.

Sanden på dumphögarna sällades i närområdet till benfynden och schaktbotten undersöktes under de nylagda rören för att se om någon av gravarna kunde finnas kvar. Ben påträffades på dumphögen på fyra platser. Fynden på två av ställena var tillräckligt stora för att säkerställa att gravar verkligen förstörts på denna sträcka medan övriga fynd bara bestod av enstaka ben. De inbördes avstånden är dock tillräckligt stora för att det inte skulle kunna röra sig om sammanblandningar mellan de olika fyndplatserna. Inga bevarade rester efter gravar påträffades i schakten. Sammanlagt undersöktes ca 30 m².

Det fortsatta arbetet med installationer och ledningar ställdes därefter under antikvarisk kontroll. Denna kom att bli nästan lika omfattande som den ursprungliga undersökningen.

Arbetet omfattade arkeologisk undersökning av alla de områden som skulle friläggas för anläggning av vägar och tillfarter. Sammantaget undersöktes nära 900 m², huvudsakligen norr och väster om det ursprungliga schaktet. Anläggningstätheten var i det västra schaktet (schakt 3) lika hög som i huvudschaktet, medan tätheten avtog betydligt i det norra (schakt 2). Den sammanlagda anläggningstätheten låg ändå nära 0,4 anläggningar per m².

Figur 4. De undersökta områdena i Tåby kyrkby och Tåby-Ljunga 1994-97. Kyrkan markerad 8:1 nere till vänster. Gamla skolan markerad 11:1. Nya skolan, markerad med rött, syns i område 1. Undersökningarna i april-maj 1994 är markerade med rött, augusti-oktober 1994 med blått, mars 1995 med grönt och augusti 1997 med gult. Skala 1:1 000.

Arkeologisk utredning och förundersökning, Tåby 7:1

I mars 1995 undersöktes en yta belägen 20 m norr om undersökningsområdet (Tåby 7:1, numera Tåby 7:4) inför uppförandet av en privatvilla. I byggnadsytan dokumenterades boplatsslämningar från 700-talet och två ugnskonstruktioner från 1400-talet e Kr. Öster om denna yta fanns ytterligare boplatsslämningar av okänd omfattning. Undersökningen är separat rapporterad. (Hörfors 1994b; Hörfors 1995a.) Den tas ändå av hänsyn till helhetsbilden översiktligt upp här.

Antikvarisk kontroll, augusti 1997

Vid ett planerat arbete för utbyte av luftledningar till markledningar genomfördes förundersökning i form av schaktövervakning över stora delar av Tåby kyrkby, Almstad och Ljunga. Schakten tangerade delvis de 1994 undersökta ytorna. De gav också möjlighet att undersöka omfattningen av RAÄ 122.

I direkt anslutning söder om de tidigare undersökta ytorna drogs ett 140 m långt schakt från skolgrinden till Tåby-Ljunga bytomt (schakt 1). Fornlämningar påträffades här på tre delsträckor. Dels 27 anläggningar i direkt anslutning till RAÄ 122, dels ett område mitt emellan Tåby skola och Ljunga. Slutligen ett område i anslutning till Tåby-Ljunga bytomt. De två sistnämnda utgör en egen forn lämning vilken inte ännu givits eget fornminnesnummer, den kallas i det följande temporärt ÖLM 1.

Schakt 2 löpte från Tåby-Ljungas ladugård fram till Tåby 7:1. I schaktet fördelade sig de påträffade anläggningarna i två grupper, en närmast Ljunga i schaktets början och en intill dammen i schaktets västra del. Vid Ljunga påträffades fem anläggningar i form av mörkfärgningar och stolphål. I schaktets västra del påträffades två synnerligen skadade rester av flatmarksgravar och några mindre utbredningar av årderpar och kulturlager. Fornlämningen var här kraftigt störd av en dammanläggning.

RAÄ 122

I april avtorvades ett 40 x 20 m (800 m²) stort område där byggnaden var avsedd att uppföras. Ytan benämns i det följande som område 1.

Detta kompletterades sedan i september med ytterligare tre områden. Det första, kallat område 2, var 15 x 25 m (375 m²) stort och placerat norr om ursprungsytan. Det andra, kallat område 3, bestod av ett 40 x 8 m (320 m²) stort område väster om ursprungsområdet. Ytterligare ett litet schakt tillfogades undersökningen i dess slutskede. Detta var beläget norr om område 1 och öster om område 2. Schaktet kallades område 4 och var 20 x 3 m stort (60 m²).

Område 5 slutligen omfattade en anslutning mellan område 3 och den befintliga vägen, Tåby-Mem. Detta sistnämnda schakt var stört i botten och inget av arkeologiskt intresse framkom där.

Raä 122 Tåby kyrkby	Område/schakt	m ²	Antal anläggningar	Anläggningsnummer
Tåby skola	Område 1	800	384	1-384
	Område 2	375	98	400-498
	Område 3	320	140	500-640
	Område 4	60	22	650-672
	Efterundersökt schakt	ca 100	> 5	700
	Område 5	80	0	-
Tåby 7:1 AU	Schakt 1	24	2	1:1-2
	Schakt 2	18	-	-
	Schakt 3	4,5	-	-
Tåby 7:1 FU	Schakt 4	28	22	4:1-22
Tåby elschakt	Schakt 1	ca 50	27	1:11-31
	Schakt 2	ca 50	7	2:6-10
Summa		1910	707	

Tabell 1. Ingreppen i RAÄ 122.

ÖLM 1 Tåby-Ljunga	Område/schakt	m ²	Antal anläggningar	Anläggningsnummer
Tåby elschakt	Schakt 1	16	5	1:1-5
	Schakt 2	10	5	2:1-5
Summa		26	10	

Tabell 2. Ingreppen i forn lämning ÖLM 1.

Till det nya huset hade förutom den undersökta ytan fogats två gavelutbyggnader på västra sidan. Dessa sköt ut 4 m på en bredd av 6 m i den undersökta ytan. Därav har två ”öar” av undersökt men bebyggd mark tillkommit i den undersökta ytan.

Det utan antikvarisk kontroll grävda elschaktet öster om den befintliga skolan efterundersöktes. Minst fem gravar hade skadats här och brända ben plockades på dumphögen på fem olika ställen, dessa gavs anläggningsnummer A700.

Vid förundersökningen av Tåby 7:1 (numera Tåby 7:4) grävdes tre schakt om sammanlagt 46 m² utan att fler än två anläggningar påträffades. Vid den påföljande antikvariska kontrollen av den frisläppta ytan framkom, trots vad som tidigare anförts, 28 anläggningar på en begränsad yta av 28 m².

Vid schaktövervakningen 1997 tillfogades en 50 m lång och ca 1 m bred sträcka direkt söder om 1994 års undersökning, elschakt 1. Denna berörde RAÄ 122 liksom elschakt 2 strax norr om och invid dammen. Bland annat undersöktes där två svårt skadade urnegravar.

Den sammanlagda undersökta ytan av RAÄ 122 uppgick därmed till 1 910 m². Området innehöll 707 registrerade förhistoriska anläggningar och anläggningsindikationer. Uppskattningsvis utgör den undersökta delen cirka 15-20% av hela fornlämningen.

ÖLM 1

I de båda elschakten påträffades förhistoriska anläggningar närmast Tåby-Ljungas bytomt. I båda fallen fanns fem anläggningar alldeles i schaktets början. Anläggningarna består av typiska boplatsanläggningar som härdar, kokgrop, stolphål och en förmodad skärvstenshög. De visar att Tåby kyrkby och Tåby-Ljunga tidigt fungerat som separata bosättningar.

Metod

Vid avtorvningen identifierades de vid förundersökningen framkomna och numrerade anläggningarna. Dessa och alla nyframkomna anläggningar och anläggningsindikationer gavs nummer i löpande ordningsföljd. Inom område 1 A1-384, område 2 A400-498, område 3 A500-640, område 4 A650-672 och det skadade eftersökningsområdet A700. I resten av schakten gavs de schaktnummer och löpnummer (ex 1:5 = schakt 1, löpnummer 5).

Avbaningen skedde med maskin men samtliga anläggningar rensades och grävdes ut för hand med hacka och skärslev. Som koordinat och höjdsystem användes Norrköpings kommuns lokala system som sattes ut av Azimut AB i Finspång. Samtliga anläggningar dokumenterades i plan i skala 1:50 och i profil i skala 1:20. Gravarna dokumenterades dessutom i plan i skala 1:20. Större och intressantare anläggningar fotodokumenterades också i svartvitt och på dia.

Provtagning för makrofossil och ¹⁴C genomfördes kontinuerligt. Föremål som påträffades togs tillvara och relaterades till anläggning och/eller koordinat.

Figur 5. Framrensning av ugn vid Tåby 7:1.

Foto ÖLM.

Undersökningsresultat - gravfältet

Gravar framkom i tre olika områden. Huvudutbredning av gravarna påträffades i de södra delarna av huvudschaktet och väster om detta. Dessutom framkom tre svårt skadade gravar i ett elschakt strax öster om Tåby 7:1 samt ett osäkert antal skadade gravar i ett utan antikvarisk uppsikt grävt schakt söder om huvudschaktet.

Huvudschaktet innehöll ca 40 gravar som alla kunde dateras till mellersta yngre bronsålder. Gravskicket varierade kraftigt, men ett flertal välbevarade gravurnor framkom. Gravfältet var ett utpräglat urnegravfält av sydsandinavisk typ.

Bitvis var skadenivån hög, men en stor andel välbevarade gravar fanns. Bland gravfynden bör nämnas en vackert ornerad rakkniv, en unik bronskniv och flera småsaker av brons. Gravarna var rikt utrustade med djurben, vanligen får/get, men andra arter förekom också, bland dessa ovanligt nog havsörn.

Ingen datering kan ges till de i elschakten påträffade gravarna på grund av deras skadade tillstånd. De kan möjligen vara från yngre järnålder.

Av de undersökta anläggningarna i Tåby klassades 41 som förhistoriska gravar av olika slag. Bland dessa ingår sannolikt 44 begravningar¹. Antalet gravlagda individer är dock större, eftersom flera gravar innehöll ben från fler än en individ. I de flesta gravarna fanns också djurben bland de brända benen.

Den osteologiska undersökningen har kunnat bestämma 29 individer. Ytterligare 9 individer bör ha funnits i de gravar där tillräckligt benmaterial för osteologisk bedömning saknas och i de tre gravar som inte undersökts osteologiskt (A2:6 och 2:9-10). Två gravar innehöll, av de bestämbara benen, endast djurben.

¹ Osäkerheten beror på att A700, resterna efter en eller flera bortgrävda gravar, registrerats som en anläggning.

Område 1					
Löp	Nr	Typ	Fynd	Datering	Beskrivning
1	5a	Grav, urnebrandgrav	Rabbig urna, brända ben	brå, period V-VI	intakt urna
2	5b	Grav, urnebrandgrav	Polerad urna, brända ben	y brå/förrom jäå	intakt urna
3	27	Grav, urnebrandgrav	Stor bevarad urna rabbig, fingerfårad. Krumkniv, förslagat föremål	y brå	intakt urna, skadad i toppen
4	28a	Grav, urnebrandgrav	Urna, lockkärl, rakkniv, brända ben, bronsfragment	brå period V ¹⁴ C 20 ± 80 f Kr	OBS! ¹⁴ C-dateringen och fynddatering helt motsatta
5	28b	Grav, bengrop	Skivhuvudnål, bronsfragment	brå period V	form av läderpåse
6	46	Grav, urnegrop	Kärlfragment, ben saknas	-	grav?
7	61	Grav, urnegrop	Kärlfragment, ben saknas	-	stensättning kring urnan
8	63	Grav, urnegrav?	Kärlbotten av två kärl, ben saknas	-	dubbelgrav?, skadad till botten av plöjning
9	66	Grav, urnebrandgrav	Kärl, brända ben	y brå	intakt, stort, fruktatsliknande kärl
10	71	Grav, benlager	Brända ben	-	botten av svårt skadad grav
11	80	Grav, brandgrop	Kärlfragment, brända ben	y brå	
12	81	Grav, urnebrandgrop	Kärl, brända ben	brå period V-VI	intakt, rabbig, fingerfårad urna
13	85	Grav, urnebrandgrop	Kärl, brända ben	brå period V-VI	intakt, rabbig, fingerfårad urna
14	112	Grav, urnebrandgrop?	Kärl, brända ben	brå	botten av svårt skadad grav
15	127	Grav, urnebrandgrop?	Kärl, brända ben	brå	botten av svårt skadad grav
16	131	Grav, urnebrandgrop, rest av	Kärl, brända ben, enstaka fragment	-	fragment av svårt skadad grav
17	142	Hällkista	Brända ben	-	liten (0,3 m) hällkista med brända ben
18	143	Grav, urnebrandgrop?	Kärl 2 st, brända ben	brå period V-VI	fläck med skärvor av 2 rabbiga kärl. Förstörd dubbelgrav?

Tabell 3. Gravtyper.

19	199b	Grav, bengrop	Brända ben	-	bengrop under stenlagd härd (A199a)
20	208	Grav, brandgrop	Brända ben, bronsten	-	-
21	214	Grav, benlager	Brända ben, dubbelknapp, spiralhuvudnål i brons	brå period V	botten av skadad grav
22	228	Grav, urnegrav	Kärl, brända ben, dubbelknapp brons	brå period V	intakt urna
23	229	Grav, urnebrandgrop, rest av	Kärl, brända ben	-	svårt skadad anläggning
24	245	Grav, urnegrav, rest av	Kärl, brända ben	brå period V-VI	fragmentariskt kärl, rabbigt gods. Skadad anläggning
25	271	Grav, urnebrandgrav	Kärl, brända ben	brå period V-VI	locksten, intakt urna, fingerfårat, rabbigt gods
26	284	Grav, bengrop	Brända ben, harts	brå period V-VI	locksten över träkärl?
27	286	Grav, urnegrav	Kärl, brända ben	-	locksten. Botten av skadad anläggning
28	321	Grav, urnegrav	Kärl, brända ben	brå period V-VI	locksten. Fragmentariskt rabbigt kärl. Skadad anl
29	370	Grav, brandgrop	Brända ben, flintskrapa, förslagat föremål, lerklining	brå	
Område 3					
Löp	Nr	Typ	Fynd	Datering	Beskrivning
30	507a	Grav, urnebrandgrav	Kärl, 3 flintpilspetsar, 6 mikroliter	brå period V-VI	intakt, bikonisk Lausitzurna. Spetsarna dödsorsak?
31	507b	Grav, brandgrop	Brända ben, flintavslag	brå period V ¹⁴ C 600 ± 100 f Kr	under A507a
32	530	Grav, brandgrop under stensättning	Brända ben, harts	brå	benen samlade i träask?
33	556a	Grav, urnegrop, dubbel	Brända ben, kärl	brå period V-VI	intakt kärl
34	556b	Grav, urnegrop, dubbel	Brända ben, kärl	brå period V-VI	intakt kärl
35	576	Grav, urnebrandgrop	Brända ben, kärl	brå period V-VI	intakt urna, stor med vulstörning och handtag
36	586	Grav, bengrop	Brända ben, harts	-	skadad anläggning
37	589	Grav, bengrop	Brända ben	-	osäker grav
38	627	Grav, brandgrop	Brända ben	brå period V ¹⁴ C 790 ± 100 f Kr	
Efterundersökningsschaktet					
Löp	Nr	Typ	Fynd	Datering	Beskrivning
39	700	Gravar? 3-5 st	Brända ben, blå glaspärla, förslagat föremål	-	5 utbredningar av brända ben. Minst tre förstörda gravar
Elschakt 2					
Löp	Nr	Typ	Fynd	Datering	Beskrivning
40	2:6	Grav, urnebrandgrav	Kärl, brända ben	-	svårt skadad anl. Keramiken upplöst
41	2:9	Grav, urnegrav, rest av	Kärl, brända ben	-	utbredning av brända ben och kärlfragment
42	2:10	Grav, benlager	Brända ben	-	utbredning av brända ben, benlager?

Utbredning

Gravanläggningar framkom på tre ställen. Dessutom finns uppgifter om äldre fynd på Tåby kyrkogård (RAÄ 112, Nordenskiöld 1929). Den viktigaste utbredningen låg i ett öst-västligt stråk omfattande ungefär hälften av den mellersta södra delen av område 1 och anslutande delar av område 3.

Söder om huvudschaktet påträffades minst fem utbredningar av brända ben på dumphögen från det utan antikvarisk kontroll grävda elschaktet. Dessa utbredningar kan möjligen utgöra en fortsättning på huvudgravfältet. Alternativt utgör de istället en del av det urnegravfält som vid enstaka tillfällen uppmärksammats på Tåby kyrkogård (RAÄ 112, Feldt 1991 och Nordenskiöld 1929). Utbredningen och dateringen av detta gravfält är osäker och både kyrkan, kyrkogården, vägen och den äldsta skolan i byn torde ha skadat det. Som ett tredje alternativ kan ett sammanhängande gravfält ursprungligen ha sträckt sig hela vägen mellan kyrkan och de nu undersökta gravarna.

Förutom ovanstående påträffades tre gravar i elschakt 2 i höjd med dammen. Avståndet till närmaste grav i huvudutbredningen är 80 m, utan att andra gravindikationer påträffats i mellanområdet. Dessa tre gravar bör därför räknas som en egen utbredning. Den totala utbredningen av de olika gravområdena är i samtliga fall okänd. Vad gäller huvudutbredningen fortsätter gravområdet med stor säkerhet både mot öster och väster. Däremot tycks inga gravar förekomma norr om de undersökta anläggningarna. I söder är situationen mer osäker. I huvudschaktet (område 1) tycks utbredningen sluta 5-6 m norr om den södra schaktkanten. I område 3 ligger dock en grav långt söder om de övriga, vilket kan tyda på ett sammanhang med gravindikationerna i det efterundersökta elschaktet.

Vad gäller gravutbredningen i elschakt 2 och det efterundersökta elschaktet kan inget närmare sägas. Inte heller vad gäller RAÄ 112 vid Tåby kyrkogård. Fornminnesnumret bygger här på en uppgift hos Nordenskiöld där han noterar *”att även Tåby kyrka är byggd på en forntida begravningsplats eftersom lerurnor och brända ben vid gravöppningen icke sällan upptäcktes. Ett sådant fynd gjordes i maj månad 1871”*.

Gravskick

Med det yttre gravskicket avses i det följande gravöverbyggnad medan det inre avser gravbehållare och de brända benens tillstånd.

Yttre gravskick

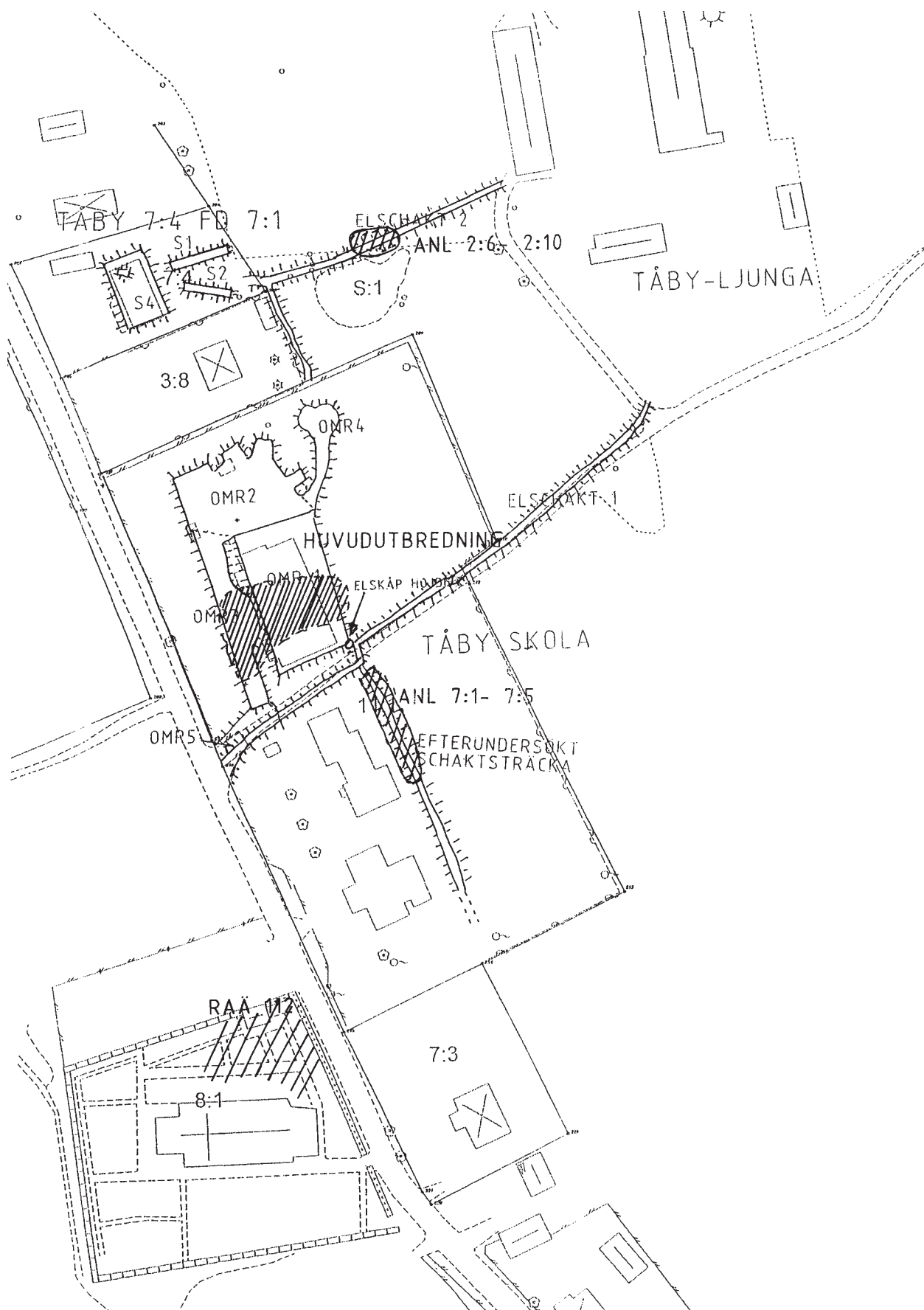
Gravanläggningarna saknar alla känd markering ovan jord. Några anläggningar (grav 61, 199b och 530) har överbyggnader men det är osäkert om dessa ursprungligen varit synliga ovan mark. I grav 61 fanns en 0,45 m bred och 0,25 m djup stenpackning som fyllde hela gravgropen. De brända benen låg kring och under stenen. Stenarna utgör här snarare fyllning till gropen än en konstruktion avsedd att synas. Grav 199b överlagrades av en härd, något som sannolikt endast var en tillfällighet. Grav 530 slutligen, bestod av en hällkista som omgivit ett träkärl med de brända benen. Denna överlagrades av en 0,5 m stor rund stenpackning som sannolikt var den enda avsedda markeringen ovan jord på gravfältet.

Vid ett par gravar (grav 5a och b, 27, 556a och b) finns större sjok med sten och kulturjord intill själva gravurnorna. Detta skulle kunna utgöra rester efter gravöverbyggnad som plöjts ut. Det är dock svårt att se hur detta skulle kunnat ske utan större skador på urnorna. Grav 556 hade också en möjlig rest av en hällkista.

Inre gravskick

Det inre gravskicket uppvisar stora variationer mellan de enskilda gravarna. Begravning med och utan urna förekommer. I två bevarade och två möjliga fall har mindre hällkistor använts. Vad några gravar anbelangar, gör fynd av harts det troligt att träkärl förekommit. I några fall ligger benen samlade på ett sådant sätt att en påse av något slag måste ha använts som behållare. Detta är särskilt tydligt i fallet med grav 28b, där också rester av ett snöre tillvaratogs. Snöret hade legat i anslutning till skivhuvudnålen, och läckage av för nedbrytande organismer giftig koppar till snöret hade gjort att detta bevarats.

Majoriteten av gravarna innehöll rena brända ben eller ben med mycket ringa inblandning av sot. Detta innebär att benen i gravarna tillvaratagits mycket noga efter kremeringen, utan allt för stor inblandning av bålrester. Fragmenten är oftast ganska stora, varför effektiv krossning inte praktiserats i någon större utsträckning. Motsatsen förekommer dock. Både i form av kol och sotbemängda begravingar och i välkrossade små benfragment.

Figur 6. Utbredning av gravar inom undersökningsområdena. De exakta gränserna för gravfältet är bara kända vad gäller nordgränsen för huvudutbredningen. I övrigt finns bara indikationer på att gravar förekommer. Skala 1:1 000.

De erhållna dateringarna som omfattar 19 av de 42 gravarna visar entydigt på att alla gravar är från mellansta yngre bronsåldern eller period V. Den traditionella bilden är att gravar med rensade, tvättade ben (urnegropar, urnegravar och bengropar) kan dateras till bronsålder, medan brandgropar, urnebrandgropar och brandlager är senare och kan dateras till äldre järnålder. Denna traditionella bild har dock ofta visat sig stämma dåligt i verkligheten, den heterogena bild av gravskicket som Tåbymaterialet uppvisar kan istället sägas vara normal för perioden.

Gravarnas ytterligt olika bevaringsgrad under plogdjup indikerar att de endera avsiktligt blivit nedgrävda på mycket olika djup, eller att den ursprungliga marknivån varierat väldigt mycket. Det är därför sannolikt att vissa av urnorna vid begravningstillfället faktiskt mer eller mindre varit synliga i markytan.

Samtliga gravar är mer eller mindre skadade i sitt översta skikt. De bronsfynd som påträffades hade, med några få undantag, lagts obrända ovanpå de brända benen i graven. Detta innebär tyvärr att just de delar av gravarna som kan ha innehållit fynd skadats först av alla vid plöjningen. Det får därför antas att gravfältet varit betydligt rikare utrustat från början än vad det var vid undersökningen.

Gravtyper

Vid en uppdelning av gravarna efter gravtyper framgår tydligt att urnegravarna, både i form av urnegrop och urnebrandgrop, dominerar materialet. Likaså dominerar de "tvättade" gravarna (urnegrop, bengrop, benlager) över de sotiga. Vilket i sig är en indikation på en datering till bronsålder.

Konstruktionsdetaljer

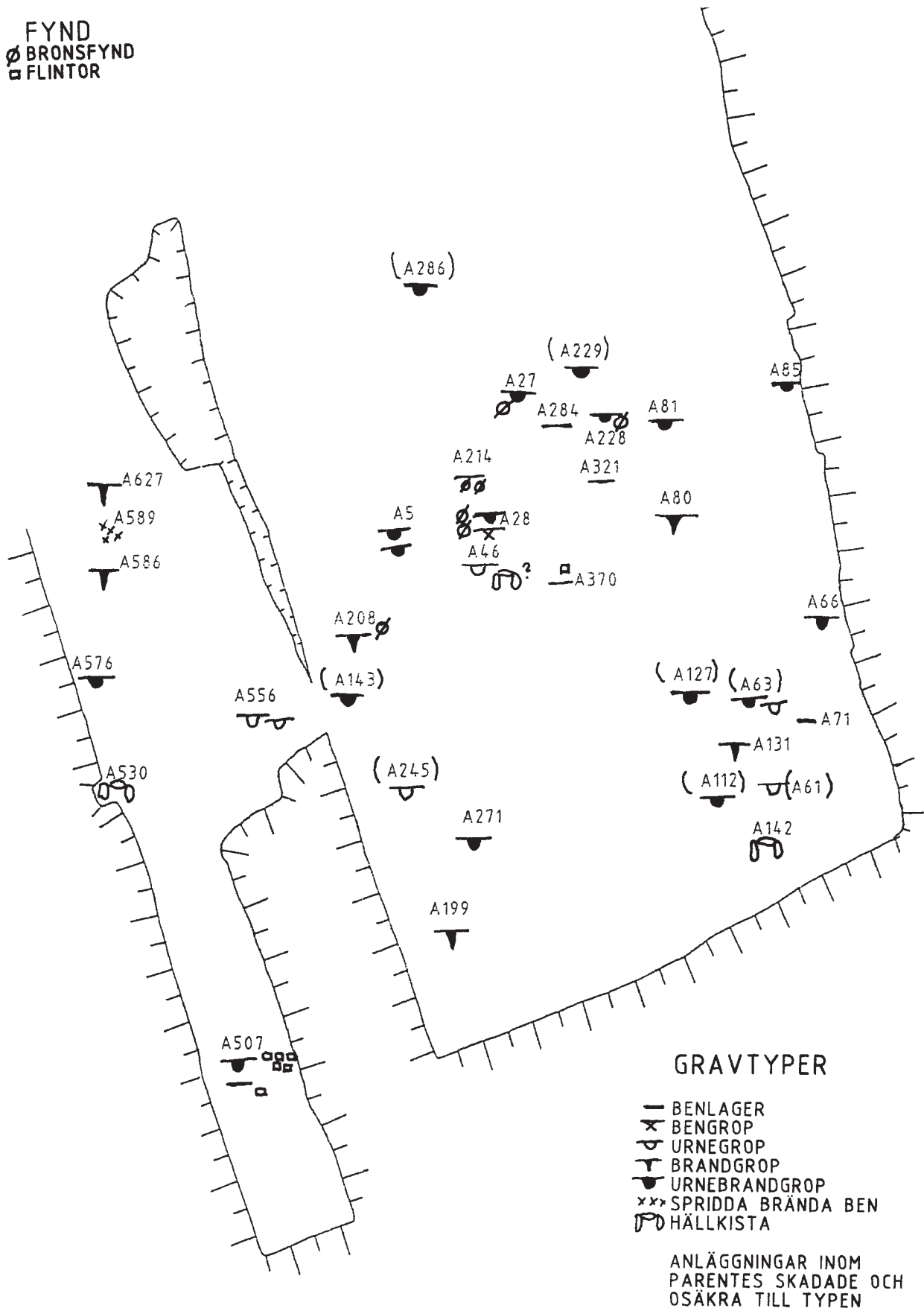
Den stora variationen i gravskicket framgår också av att ett stort antal av gravarna har konstruktionsdetaljer av olika slag som varierar kraftigt från grav till grav. Fem gravar var försedda med lock- eller täcksten (A28, 284, 271, 286 och 321). Tre gravar hade en täckande övre stenkrets (A61, 199 och 530). Två eller tre gravar var placerade i små stenkistor (A46, 142 och möjligen 556). Två gravar hade urnan stående på en bottenplatta (A17 och 199b). I två gravar var gravgroparna skodda med sten (A71 och 228). Slutligen var två gravar försedda med lockkärl i keramik (A28a och 507).

Hällkistorna hör snarast hemma i äldre bronsålder, de uppvisar i Tåby ganska upplösta former. Detta antyder att gravskicket med hällkistor sedan länge är på väg bort. En jämförelse med gravskicket på den

Anläggningstyp	Anläggning nummer	Summa anläggningar
Benlager	71*, 214*, 589*, 2:10*	4
Bengrop	28b, 199b, 284, 586	4
Urnegrop	5 (2 st) 27, 28a, 63*, 66, 228, 245*, 286, 321, 507a, 2:6*, 2:9*	13
Spridda brända ben	-	-
Brandlager	143?	1
Brandgrop	80, 131*, 208, 370, 507b, 530, 627	7
Urnebrandgrop	81, 85, 127*, 143?, 229*, 271, 576	7
Osäker på grund av skada	143, 589, 700	>4

Tabell 4. Olika gravtyper. Efter Fernholm 1982.

FYND
 Ø BRONSFYND
 □ FLINTOR

Figur 7. Utbredning av gravtyper och fynd i område 1 och 3. De anläggningar som var så svårt skadade att tolkningen av gravtypen allvarligt försvårades dominerar i sydöst, medan de flesta av de välbevarade anläggningarna låg i den centrala norra gruppen och i område 3 (det vänstra av de sammanväxta schakten). Skala 1:50.

Figur 8. Olika typer av gravskick: överst en dubbel urnegrop (A556), därefter en urnegrop (A271), därefter en liten stenkista (A142) och nederst ett kärl med täckhäll (A321). Foto ÖLM.

till stora delar samtida begravningsplatsen vid Klinga uppvisar en betydligt större andel hällkistor och stenkonstruktioner.

I Tåbymaterialet har sammanlagt 27 begravingar skett efter tvätt och rensning av benen medan 14 gravar är brandgravar eller urnebrandgropar.

De döda i Tåby -

en osteologisk analys av benmaterialet

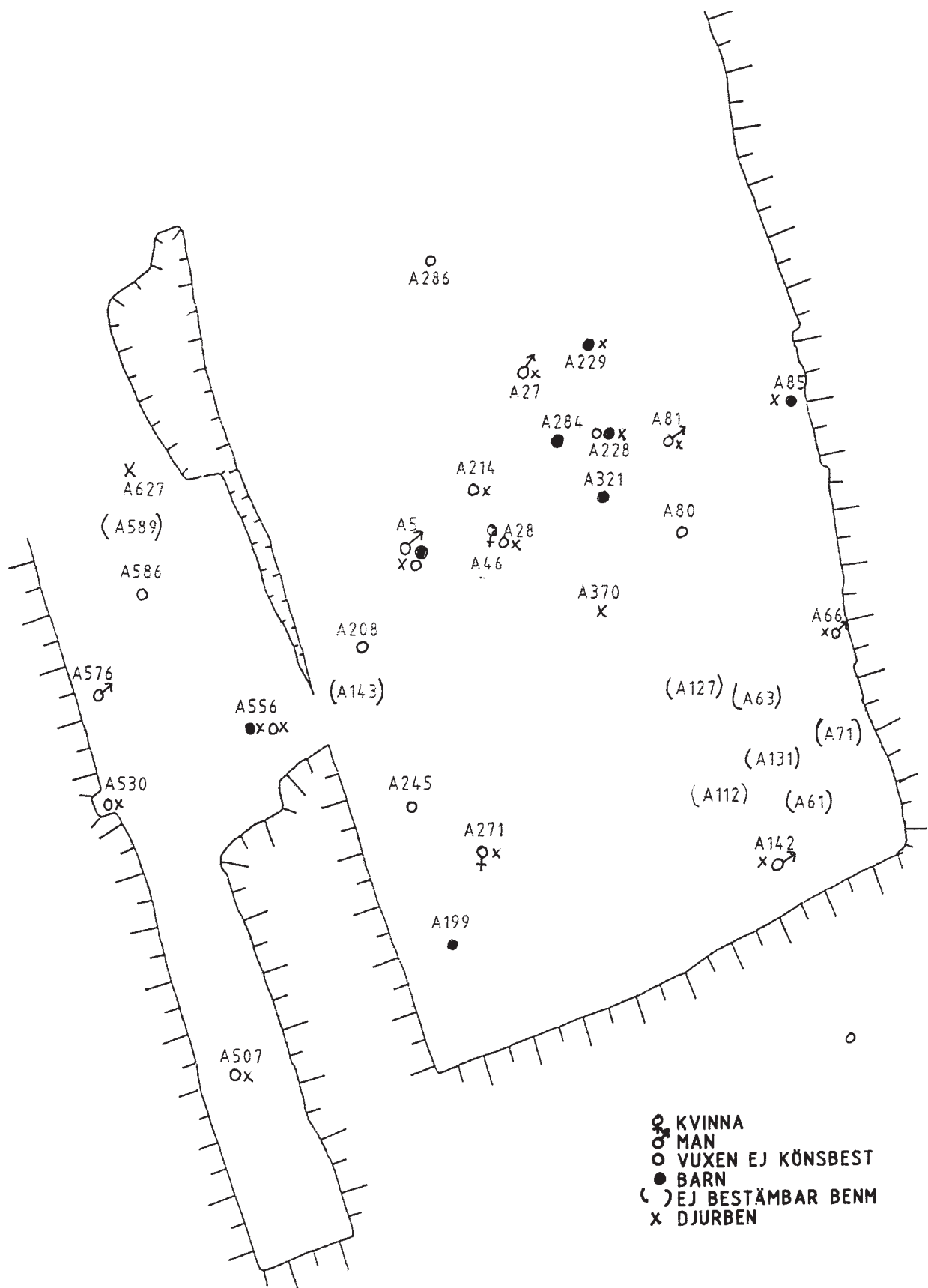
Den osteologiska analysen av Tåbymaterialet har utförts av Berit Sigvallius, som också skrivit en rapport på materialet (Sigvallius 1996). Här refereras endast de viktigaste resultaten. I övrigt hänvisas till ovan nämnda rapport. Observera dock att de tre gravarna från elschakt 2 (grav 2:6, 2:9 och 2:10) inte ingår i materialet eftersom dessa undersöktes först efter att den osteologiska analysen av det övriga materialet var färdig.

Sammantaget skickades 16 160,7 gram brända ben för analys. Av dessa kunde 3 769,1 gram bestämmas. Detta innebär att 23,3% av materialet kunde bestämmas, vilket är en hög andel för brända ben. Anledningen till detta är att benen genomgående är relativt lite fragmenterade. Fragmenteringsgraden varierade relativt kraftigt från grav till grav, störst var fragmenten i grav 28a där bland annat en hel underkäke ingick. Minst var de i de svårast skadade gravarna, till exempel grav 127.

Sammantaget kunde 27 anläggningar konstateras vara säkra gravar, åtta anläggningar innehöll för få ben för att en säker bedömning skulle kunna göras och ytterligare fyra anläggningar innehöll inga bevarade brända ben alls. Två anläggningar innehöll endast djurben. I två gravar fanns fler än en individ (5a och 228), varför det säkra antalet gravar är 29. Detta att jämföra med den utifrån det arkeologiska materialet uppskattade siffran på 37-40 gravar. Skillnaden består främst i att 12 anläggningar var så svårt skadade att få eller inga ben återstod att bedöma. Dessa skadade gravar var som framgår av kartan främst belägna i den sydöstra delen av undersökningsområdet i område 1. Här fanns bara två gravar bevarade i sådant skick att benbestämningar kunde göras. Dels den perifert belägna grav 66 och dels hällkistan, grav 142.

I åtta av gravarna har könet på den döde kunnat bestämmas. De flesta var män (sex av åtta). Inga skillnader i placering mellan gravarna eller i gravarnas innehåll (gravkärl, fynd m m) tydde på att någon skillnad mellan könen iakttagits vid begravingen, antalet könsbestämda gravar var dock så få att några säkra slutsatser knappast kan dras.

De två kvinnogravarna får dock båda betraktas som statusgravar, båda dessutom utrustade med gravgåvor som normalt borde anses vara manliga attribut. Grav 28a innehöll en rakkniv i brons och grav 271

Figur 9. De osteologiska bestämningarna av gravarna. Kvinnogravar respektive mansgravar markerade med respektive könstecken. Vuxen individ, ej könsbestämd markerad med ofylld ring. Barn markerat med fylld ring. Djurben i gravnen markerat med x. Gravvar som ej kunnat bestämmas till följd av skador och för liten benmängd inom parentes. Dessa ligger huvudsakligen i den sydöstra delen av område 1. Skala 1:50.

en havsörnsklö. Rakkniven anses vanligen vara ett säkert manligt attribut. Könbestämningen får emellertid i grav 28a betraktas som säkrare osteologiskt än arkeologiskt, eftersom grav 28a med den minsta benfragmenteringen av alla på gravfältet bör betraktas som den säkraste osteologiska bedömningen. Här är alltså snarare läge för att ifrågasätta den traditionella attributeringen av föremålet som en rakkniv. Detta diskuteras mer utförligt i kapitlet om fynden.

Även för grav 271 är könbestämningen så säker som den kan bli (Sigvallius 1996:5). Havsörnsklon i graven är ett synnerligen ovanligt fynd, veterligen är det första gången en sådan påträffats i ett svenskt gravmaterial överhuvudtaget. Den tyder på hög status hos anläggningen. Förhållandet utreds särskilt av Sigvallius i den osteologiska rapporten (Sigvallius 1996:5). Hon skriver att rovfågelsben i gravar tidigare ansetts som ett manligt attribut (jakt med tam rovfågel). Hon konstaterar att rovfåglar i flera fall påträffats i barngravar och i åtminstone ett säkert fall tidigare i en också i övrigt rikt utrustad kvinnograv i Södermanland (RAÅ 6, Berghammars sn i Nyköping, Södermanland, där en falk påträffades).

Maria Vretemark har studerat förekomsten av jakt med dresserad rovfågel under förhistorisk tid (Vretemark 1983, 1984). Studien bygger på litteraturreferenser, samtida bildmaterial (främst runstenar) och fynd av rovfågelsben i gravmaterial från brandgravar. Materialet var 1984 ännu litet med relativt få gravar. Hon kunde ändå konstatera att denna typ av jakt sannolikt är ett rent järnåldersfenomen. Jakten tycks vara införd via frankiskt område under folkvandringstid/vendeltid. Jakten tycks ha varit begränsad till ett fåtal arter av fåglar, främst duvhök, sparvhök och pilgrimsfalk. Att örn skulle ha förekommit i dessa sammanhang i Sverige verkar otänkbart. Den närmaste traditionen där örn används är i Svarta havstrakten² (Vretemark 1983:24). Även om belägg finns för att kvinnor deltagit i jakten med rovfågel tycks det huvudsakligen ha rört sig om jakt med mindre fåglar som sparvhök för deras del.

I Tåbyfallet ligger också dateringen på graven alldeles för tidigt för att jakt med dresserad rovfågel ska kunna komma ifråga. Fågeln har knappast heller lagts i graven som kött djur. En möjlig alternativ förklaring är i så fall att klon burits som talisman eller skyddsamulett. Örnen var och är ju symboldjur för styrka och elegans.

I åtta gravar kunde fastställas att barn blivit begravda.

² I Aftonbladet 2003.02.13 finns en artikel om VM i jakt med kungsörn från häst. En händelse som timades i Kirgistan i det forna Sovjetunionen. Traditionen var enligt artikeln 1000-årig i området.

I ett fall tillsammans med en vuxen man (grav 5a, en man 35-64 år och ett barn 4-8 år) och i ett fall tillsammans med en vuxen icke könbestämd individ (grav 228, en individ 35-64 år och ett barn 0-7 år). I övriga sex fall hade barnen egna gravar.

Gravskicket i de rena barngravarna avviker inte på något särskilt sätt från de övriga gravarna och inget tyder på att barnen haft vare sig högre eller lägre status än de övriga gravlagda. Andelen barn betraktas av Sigvallius som låg.

De åldersbestämningar av ben som utförts är av naturliga skäl satta med ganska stor marginal. Förutom de ovan nämnda barnen kunde 21 individer bestämmas som vuxna. Åldersklasserna blir väldigt inexacta men de flesta tycks ha dött i en ålder av 35-64 år (8 st). Övriga har givits åldersbestämningarna 18-64 år (6 st) eller 18-44 år (4 st) eller bara vuxen (3 st).

18 av gravarna innehöll djurben av olika slag. I grav 627 fanns ben av minst tre olika djur varför det minsta antalet individer uppgår till 20. Hela 18 av de 29 gravarna eller 62% av samtliga innehåller alltså också djur. Detta är en anmärkningsvärt hög andel. Vanligen innehåller endast enstaka gravar från perioden djurben (Sigvallius 1996:4).

I de allra flesta fallen rör det sig om vanliga tama kött djur. Får/get dominerar totalt med 14 fynd medan gris och nöt förekommer i två respektive tre fall. Dessutom förekommer hund i ett fall och som ovan konstaterats havsörn i ett fall.

Av kött djuren är det föga matnyttiga delar som påträffats, med undantag av ett lårben, det rör sig endast om delar som kan betraktas som slaktavfall, som tänder, huvud och fotfragment. Detta är enligt

Får/get i grav nr	Nöt i grav nr	Gris i grav nr	Hund i grav nr	Havsörn i grav nr
5	229	370	27	271
28b	556:2	627		
66	627			
81				
85				
142				
214				
228				
507				
530				
556:1				
556:2				
570				
627				

Tabell 5. Fördelning av djurben i olika gravar.

Sigvallius det vanliga mönstret i brandgravsmaterial (Sigvallius 1996:4). Hon menar att husdjuren under denna tid representerade ett så stort ekonomiskt eller näringsmässig värde att det endast kunde bli fråga om symboliska "offer" i gravarna. Kanske är det rester efter de djur som konsumerats vid en begravningsfest som sedan hamnar i graven?

Hunden (i en mansgrav) och möjligen havsörnen bör väl snarast ses som representanter för jaktkamrater eller statusdjur snarare än köttdjur. Hund är annars ett djur som huvudsakligen kunnat beläggas i gravar från yngre järnålder. Med tanke på den stora dominansen för ben av får/get i gravmaterialet tycks fårskötsel ha spelat en mycket stor roll i boplatsens näringsfång. Kanske ska hunden tolkas som en värdefull vallhund. I båda fallen bör man dock betänka att det är enstaka ben som identifierats. Av hunden fanns en halskota och av örnen en klofalang. Det är alltså knappast några hela djur som lagts ned.

Intressant att konstatera är också att två gravar, grav 370 med fynd av brända ben av gris och en gravgåva i form av en ryolitborr och keramikfragment samt grav 627, med fynd av både nöt, får/get och gris, inte innehöll identifierbara ben av människa. Huruvida detta speglar ett förhållande med rituellt begravda djur eller om det bara är så att inga människoben kunnat identifieras är oklart. Åtminstone vad gäller grav 370, verkar det som om det bara är säkra människoben som saknas, eftersom det här också finns en gravgåva.

Sigvallius konstaterar att det inte kunnat påvisas några generella könsspecifika skillnader i vilka gravar som utrustats med djur eller vilka djur de utrustats med. Mansgravar innehåller dock genomgående fler djur än kvinnogravarna varför i stort sett alla djurarter förekommer oftare i mans- än i kvinnogravar.

Figur 10. Havsörnsklon från grav 271. Klon är 23 mm lång i verkligheten och intakt så när som på yttersta spetsen. Inga synliga tecken på infästning eller något annat som tyder på att den burits finns. Det lilla hålet till vänster härrör från en blodåder. Foto ÖLM.

Föremål i gravarna

I det följande kapitlet har även gravkeramiken medtagits, även om denna strängt taget inte kan betraktas som gravgåva utan snarare gravbehållare. Analysen av keramiken har dock ett stort kronologiskt värde på samma sätt som de rena gravgåvorna, varför analysen av den har placerats här.

Urnegravar utan markering ovan jord brukar sällan vara rika på gravgåvor. Mycket tyder på att det mot slutet av bronsåldern, när gravskicket introducerades, förelåg en begynnande metallbrist, vilken med tiden blev allt större. Under tidig järnålder är gravfynden i denna typ av gravanläggningar ännu färre.

Nedan går de olika typerna av fynd igenom och en analys görs vad gäller deras kronologi och kulturhistoriska betydelse.

Typer av fynd

Den vanligaste föremålet i gravarna var keramikurnan. Keramikurnor kunde konstateras i 27 gravar varav 3 gravar (28a, 63 och 507a) dessutom innehöll dubbla kärl. Sammantaget innehöll gravarna alltså minst 30 keramikkärl vilket innebär att detta var det absolut vanligaste föremålet.

Som konstaterats ovan var djurben också vanligt förekommande i gravarna. De fanns i sammanlagt 18 analyserade gravar. I övrigt förekom bronsföremål i sex gravar (27, 28a, 28b, 208, 214, 228) och flintföremål i tre (370, 507a och 507b). I tre gravar påträffades förslaggade föremål (27, 370 och 700) och i en grav en kraftigt runnen blå glaspärla (grav 700). I grav 370 fanns dessutom lerklining.

Keramik

Som ofta är fallet vad gäller bronsålderns urnegravar, var gravurnorna från Tåbyundersökningen välbevarade i de flesta fall. Det innebar att 12 urnor som i stora delar var i gott skick kunde föras till Östergötlands läns museums samlingar (tabell 7-8). Ytterligare tre urnor var intakta vid framtagandet men så spruckna och flaggade att de föll sönder vid framtagandet. Samtliga tre var intakta till formen vid upphittandet, men

Föremålstyp	Antal gravar	Antal föremål
Keramikurnor	27	30
Djuroffer	18	20 (minsta antal individer)
Bronser	6	8
Stenföremål	3	7
Harts	4	4
Förslaggat föremål	3	3
Glaspärla	1	1

Tabell 6. Sammanställning av föremål i gravar.

så svårt flaggande, att endast fukten i marken höll dem samman. Så fort de frilagts började de omedelbart att falla sönder i små fragment.

Gravkeramiken fördelar sig någorlunda jämnt mellan tre huvudgrupper: *Rabbig keramik*, vilken ofta har oxiderad bränning. Denna typ av hushållskeramik är vanlig både på gravfält och i boplatmaterial från tiden. Den förekommer så gott som uteslutande under bronsålder. *Polerade eller slätstrukna urnor* tillhör liksom den rabbiga keramiken både boplat- och gravkeramiken. Den är oftast reducerat bränd och försedd med en slät ytbehandling. Denna keramik är vanlig under bronsålder och äldre järnålder. *Lausitzkeramiken* är uppkallad efter en fyndplats i nuvarande Tjeckien. Keramiken utmärks framförallt genom att kärlformer och gods är betydligt mer varierande än den vanliga skandinaviska brukskeramiken. Det är oftast fråga om finkeramik som sällan används på boplatserna.

Keramiken från grav 80 och 131 kunde inte bestämmas. För urnorna i grav 45 och 63 sätts frågetecken eftersom fragmenten är allt för små för att uppvisa några kärlformer. De har förts till Lausitzgruppen på grund av godsets kvalitet.

Rabbig keramik

Av de bevarade urnorna var den vanligaste typen så kallad rabbig. Sex av de helt eller delvis hela gravurnorna (kärl från grav 27, 81, 85, 271, 556a och 556b) och fem av de fragmentariska gravkärlen som bestod av allt från en skärva till hela bottnar i vissa fall, tillhörde denna typ.

De bättre bevarade kärlen visar att det rör sig om samma typ av kärl som Nordén hittade i storhögen vid Ljungens backe någon kilometer väst om Täbygravfältet (Nordén 1930a och 1930b). Med hjälp av detta fynd daterade Nordén högen till bronsålderns period V.

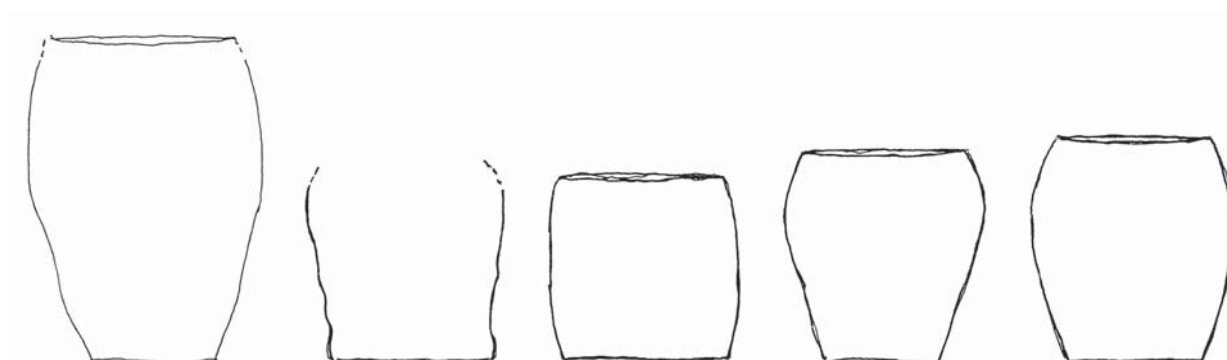
Den rabbiga keramiken har efter tillverkningen av själva kärlet försetts med en påslammad yta med stor andel sand och grova korn i syfte att förhindra att kärlet glider i handen. Tre av kärlen (grav 27, 81, 85) uppvisar också så kallad fingerfäring. Detta innebär att man skapat en dekor i den slammade ytan genom att med flera fingrar dra runt det påslammade materialet i mönster, vanligen cirkelformade eller lodräta. Denna typ av keramik kallas ibland Otterbötekeramik efter en fyndplats på Kökar i Ålands ytterskärgård.

Typ av gravbehållare, bevaringsgrad	Anläggningsnummer	Summa
Keramikurna till större delen intakt vid framtagandet. *Fortfarande intakt	5a, 5b*, 27*, 28a (2 st), 66*, 81*, 85*, 228*, 271*, 507 (2st), 556a, 556b, 576	13 gravar, 15 urnor
Fragmentarisk keramikurna	46, 61, 63 (2st), 80, 42, 112, 127, 143, 229, 245, 286, 321, 2:6, 2:9	14 gravar, 15 urnor
Annat begravningskärl	28b och 142 läderpåsar 284, 530, 586 och 627 svepaskar	6 gravar

Tabell 7. Sammanställning gravbehållare.

Typ av kärl	Anläggningsnummer	Summa
Rabbiga urnor	5b, 27, 81, 85, 112, 245, 271, 321, 507b, 556a, 556b	11
Slätstrukna eller polerade urnor	5a, 61, 142, 143, 228, 229, 286, 627	8
Lausitzformer	28a (2 st), 46?, 63 (2 st)?, 66, 507a (2 st), 576	9

Tabell 8. Sammanställning gravurnor.

Figur 11. Kärllformer, rabbiga kärl från Täby. Från vänster grav 27, 81, 85, 271 och 556b. Förutom dessa har också 5a och 556a kunnat rekonstrueras. De har snarlika former. Teckning ÖLM.

Typen är ledartefakt för yngre bronsålder och förekommer nästan aldrig tidigare eller senare. Den förekommer i hela södra Östersjöområdet (Sydsverige, Polen, Baltikum, Åland).

Samtliga rekonstruerade kärl uppvisade varianter på cylinderform, några var bredare upptill än nedtill medan ett kärl, från grav 85, var rent cylindriskt. Höjden var i alla fall utom ett ca 0,25 m och bredden någon cm mindre. Kärlet från grav 27 är dubbelt så högt som de övriga men har i övrigt samma proportioner.

Den rabbiga keramikens är rödbrännande oxiderad. Den är vanlig på östgötska gravfält och boplatser från perioden. Det rör sig här om vanliga förvaringskärl (oftast vattenkrukor) av samma typ som använts på boplatserna. Som rent boplatssfynd förekommer denna typ av kärl på de av undertecknad undersökta boplatserna Domprostehagen och Oxhagen på Linköpings garnisons före detta övningsfält (RAÄ 84:3 och RAÄ 351:2, S:t Lars sn, Linköping).

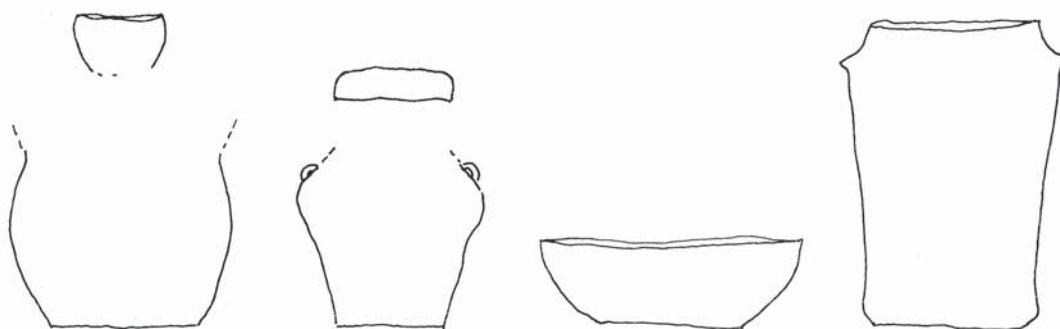
Slätstruken och polerad keramik

Två bevarade kärl (grav 5b och 228) liksom rester efter ytterligare sex finns från gravfältet.

Denna keramik är liksom den rabbiga en del av den vanliga hushållskeramikens. Slätstruken innebär i detta fall att den försetts med ytbehandling där ytan

Figur 12. Exempel på kärlformer från slätstruken och polerad keramik. Från vänster kärl från grav 5b och från grav 228. Teckning ÖLM.

Figur 13. Exempel på kärlformer av Lausitzkeramik. Från vänster kärl från A28a, huvudkärlet är utfört i ett svart tunnväggigt gods och har profilerade kärlväggar. Kärlet har någonstans också haft en bandhänkel. Bikärlet som fungerat som lock är en liten kopp i tunnväggigt ljusbrunt gods. Det typiska bikoniska kärlet från A507a har bandhänklar. Som lockkärl har en liten flatbottnad skål, möjligen tillverkad för tillfället använts. I A66 låg ett fruktfatsformat kärl. I A576 fanns det största kärlet av alla, en hög kruka med bärknoppar under halsen. Teckning ÖLM.

slätats av, endera med gräs eller textil av något slag, för att ge en jämnare yta. Kärnen är oftast reducerat brända, vilket ger dem en grå-svart yta. Godset introduceras under bronsålder, men är också vanligt under äldre järnålder.

Kärlet från grav 5b är ett litet gråfärgat reducerat bränt kärl med polerad yta. Här har ytbehandlingen alltså accentuerats så att kärlet fått en svagt glänsande yta. Keramik av denna typ dateras vanligen till de efterkommande perioderna, förromersk och romersk järnålder. Det är dock möjligt att kärletypen kan ha förekommit tidigare eftersom kärl med lättare ytbehandling är vanliga under bronsålder. Kärlets form med utsvängd mynning är också utpräglad för bronsålder.

De bevarade kärnen är båda ganska små och låga. Kärlet från 5b är 0,18 m högt och 0,20 m i diameter. Gravkärlet från grav 228 var inte bevarat till sin fulla höjd men var uppskattningsvis 0,22- 0,23 m högt och 0,24 m i diameter. För övriga kärl finns ingen möjlighet att bedöma storlek och form.

Lausitzkeramik

Sex av de bevarade kärnen (fyra huvudkärn och två bikärn) har bedömts vara av Lausitztyp. Ytterligare tre av de fragmentariska kärnen kan ha varit av denna typ. Godset tyder på detta men inga av de typiska kärnformerna har kunnat rekonstrueras i dessa fall.

Namnet på keramikens är taget efter en fyndplats i nuvarande Tjeckien. Den yngre bronsålderns kultur i södra Skandinavien uppvisar också stor kulturell påverkan från det kulturområde som då låg i nuvarande Tjeckien/Polen/östra Tyskland. Bland annat anses att också urnegravskicket införts under påverkan härifrån (Stålbom 1994:28, Lundström 1970, Hultén 1975).

Det har tidigare ansetts att Lausitzkulturens påverkan inte nått så långt som till norra Östergötland. På senare tid har dock flera gånger gravfält och keramik av denna typ påträffats. Inte minst i Norrköpingstrakten, exempelvis gravfältet vid Klinga i Borg sn (Stålbom 1994).

Kärlen är av helt andra typer än den vanliga keramiken. Gods och kärlformer avviker helt och är betydligt fantasifullare. I formspråket syns inflytande från kärl i andra material i vissa fall tydligt. Detta gäller inte minst kärlet från grav 507a som mer eller

mindre är en kopia i lera av ett dubbelkoniskt koppar-kärl (ett sådant, från Bjäresjö i Skåne, finns avbildat i boken *Skenet från det förflutna*, Kaliff 1995:74.)

Andra former som kom in med det nya formspråket är små koppar (bikärl från A28a och 507a), profilerade skålar m m. Den här typen av finkeramik förekommer oftast nästan uteslutande på gravfälten och tycks i betydligt mindre utsträckning ha använts som brukskeramik. Typen av keramik är som grupp helt och hållet daterbar till yngre bronsålder (Hultén 1975).

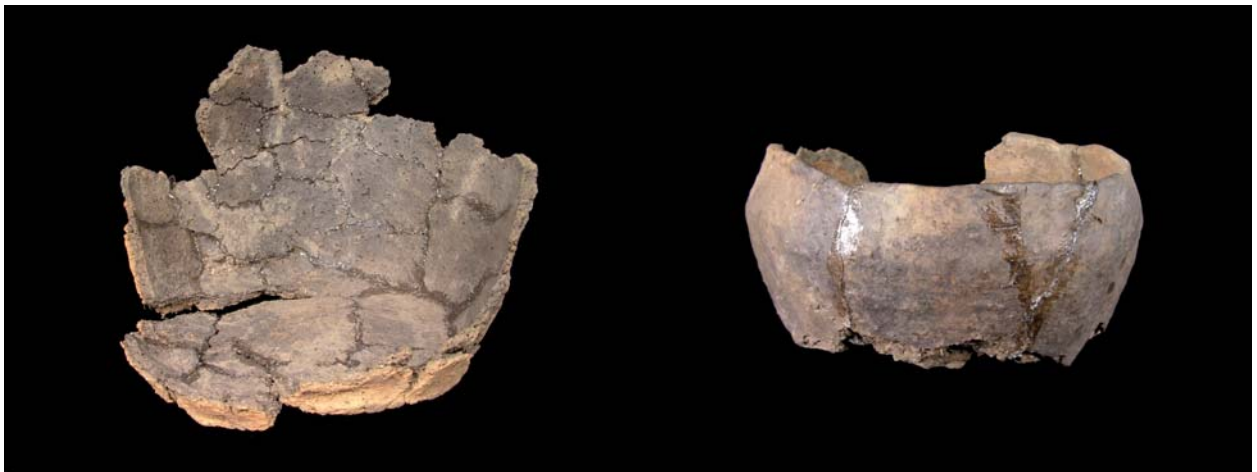
Figur 14. Exempel på rabbig keramik. Till vänster det stora gravkärlet från grav 27 och till höger det mest välbevarade exemplet, kärlet från grav 271. Foto ÖLM.

Figur 15. Gravkärlet från grav 85 från två sidor. Graven hade skadats av en eldragning så att ena sidan av kärlet grävts bort. I övrigt var det ett av de bäst bevarade på gravfältet. Observera den tydliga fingerfärningen. Foto ÖLM.

Fig 16. Exempel på slätstruken eller polerad keramik. Gravkärlet från grav 5b till vänster och grav 228 till höger i bevarat skick. Foto ÖLM.

Figur 17. Exempel på Lauzitzkeramik. Denna är genomgående sämre bevarad än brukskärnen. Skälet är tunnare väggar och sämre magring. Gravkärlet från grav 28a bestod av två delar, det dåligt bevarade bikoniska huvudkärlet och den bättre bevarade lilla koppen som lockkärl. Foto ÖLM.

Figur 18. Till vänster resterna efter kärlet från grav 507a. Även detta kärl var försett med ett lockkärl, som dock i detta fall tillverkats speciellt för ändamålet. Kärlet var ursprungligen bikoniskt och dubbelt så högt som syns på bilden. Till höger det bäst bevarade Lausitzkärlet, det fruktformsliknande kärlet från grav 66. Foto ÖLM.

Bronsföremål

Sammanlagt åtta, möjligen nio, bronsföremål framkom i sex eller sju av gravarna (osäkerheten beror på att ett av de vinklade beslagen påträffades alldeles i närheten av, men inte i, A229). Av dessa kan de två första klassas som bruksföremål medan två dubbelknappar och två dräktnålar snarast tillhör den personliga dräkten. Övriga är osäkra föremål.

Fyndnummer	Grav	Föremål
ÖLMC3996:05	27	Krumkniv med läderhandtag
ÖLMC3996:12	28a	Rakkniv
ÖLMC3996:19	28b	Skivhuvudnål
ÖLMC3996:20	28b	Bronsimpregnerat snöre
ÖLMC3996:52	208	Bronsten eller vinklat beslag?
ÖLMC3996:54	214	Dubbelknapp
ÖLMC3996:55	214	Spiralhuvudnål (tre delar)
ÖLMC3996:57	228	Dubbelknapp
ÖLMC3996:148	229?	Bronsten eller vinklat beslag

Tabell 9. Sammanställning av bronsföremål i gravarna.

Krumkniv

I grav 27 hittades en helt unik kniv med bevarat skaft i läder. Lädret var lagt i två lager runt skaftet, ett med tanke på jordmån och ålder närmast otroligt fynd!

Kniven är 80 mm lång, 14 mm bred och 1 mm tjock. Kniven är svagt krumböjd och har en trubbig rundad spets. Eggsidan sitter på nersidan och uppvisar en skada närmast övergången till skaftet. En svag antydning till vågbandsdekor finns på ovasidan av bladet.

Kniven är konserverad på Västsvensk konservatorsateljé (SVK) i Göteborg av Inger Nyström som också gjort en analys av lädret. Lädrets struktur (hårsäckar m m) visade att det härrörde från får. Rasen gick dock inte att bestämma till 100% vilket är naturligt med tanke på hur fåraveln utvecklats under

Figur 19. Krumkniven efter konservering. Lädret var vid upptagandet mycket skört och sönderfallet i flakor. Här har det efter konserveringen packats in i en liten påse. Observera också skadan på eggen. Foto ÖLM.

närmare 2500 år. Närmast kom modernt hårfår eller nordiskt kortsvansfår.

Eggen, som alltså sitter på nersidan, och kombinationen med läderhandtaget visar med all önskvärd tydlighet att detta är ett bruksföremål och inte en miniatyr som lagts ned enbart som gravgåva. Den troligaste tolkningen bör vara att den använts för att skära läder. Eller, med tanke på de rikliga fynden av får/getben i gravarna, kan den ha brukats för att klippa/raka får?

Trots likheter är det inte troligt att det är en förlaga till den under romersk järnålder i landskapet förekommande krumkniven, då de äldsta kända exemplaren av denna ser helt annorlunda ut. Snarare går formen tillbaka på norrländska skifferknivar.

Kniven, liksom de rikliga fynden av får-/getben i gravarna tyder alltså återigen på en omfattande fårskötsel. Grav 27, som kniven kommer från, saknar fårben. Istället kommer fyndet av en halskota från en hund från denna grav. Hundens närvaro kanske tolkas bäst som att den varit en vallhund, även om det rör sig om ett ensamt benfragment.

Kniven i sig saknar tills vidare paralleller i skandinaviskt material.

Rakkniv

I grav 28a hittades en klassisk rakkniv från yngre bronsålder. Kniven är 95 mm lång, 24 mm bred och 1 mm tjock. Skaftet är upprullat i form av ett svanhuvud med näbb och ögon. Bladet är dekorerat på ena sidan. Ungefär 40% av den ursprungligen dekorerade ytan är skadad av flagning. Själva eggen har skador av vad som ser ut att vara långvarigt bruk. Skadorna visar sig som serier av små flisor (chippar) i eggen och finns ända från knivens kortände, över hela eggen, bort mot svanhuvudet. Djupast har skadan gått ungefär mitt på eggen, den del som ju borde vara hårdast utsatt för slitage vid bruk.

Dekoren finns bevarad enbart på den ena sidan av kniven och är flerfaldig. Dels i form av dubbla kantbårder, dels i form av större figurer.

Figur 20. Mönstret på rakkniven. Observera de kraftiga bruksskadorna på eggen. Foto ÖLM.

Kantbårderna ligger på bladets översida. Överst finns en dekor av fyra parallella streck som sannolikt löpt hela vägen över kniven. Till följd av skador är den idag synlig endast på den yttre halvan av föremålet. Den är också här skadad av chippar och hack. Nedanför strecken finns ett för bronsåldern karaktäristiskt vågband (av någon anledning kallat löpande hund). Också detta mönster är bevarat endast på den yttre halvan av föremålet.

Huvudmotivet finns bevarat endast på den yttre delen av kniven. Här syns två runda virvlar bestående av tre parallella streck och en slutvirvel avslutat med ett litet hästhuvud med tofsiga öron. Virvlarna är förbundna med varandra i ett löpande hundmönster. I det flagade området på knivens inre sida finns antydningar till ett motstående hästhuvud. Detta går endast att se vid rätt ljusförhållanden.

Det är möjligt att kniven ursprungligen varit dekorerad med två motstående hästhuvuden. Motivet skulle i så fall starkt påminna om de hingsthetsnings-

Figur 21. Bildsten vid Hägeby kyrka, Uppland. Foto internet.

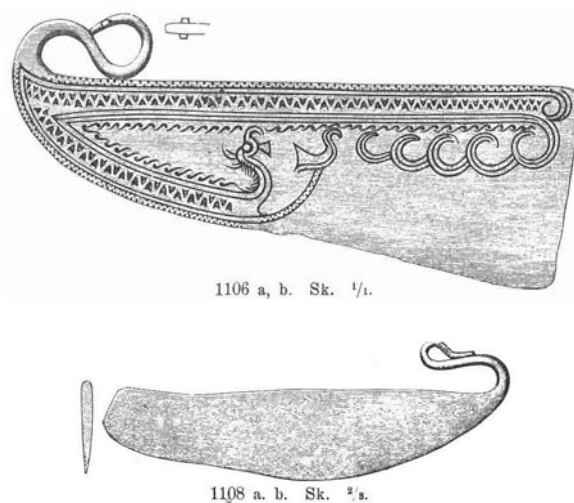
Figur 22. Rakkniven. Utseende idag samt en rekonstruktion av en möjlig hingsthetsningsscen. Teckning och foto ÖLM.

scener som finns avbildade bland annat på en bildsten från äldre järnålder som står vid Hägeby kyrka i Uppland.

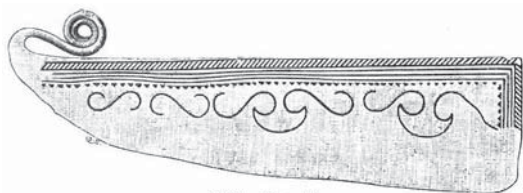
Inget av de ovanstående dekormotiven är tidigare okänt i den yngre bronsålderns formvärld., även om kombinationen av motiv är unik för föremålet.

På senare tid har det uppmärksamats att så kallade rakknivar ofta förekommer även i kvinnogravar. Detta har lett till en diskussion om föremålets användning. En del av denna sammanfattas bland andra hos Edlund (Edlund 1997:9). Han refererar här till forskare som Göran Burenhult, Bo Gräslund med flera. De vill se rakkniven som en del av det rituella omhändertagandet av liket inför kremeringen. Förklaringsmodellen är relativt modebetonad, då det när texterna skrevs var religiösa och rituella förklaringsmodeller som helt styrde debatten. Man bör nog fråga sig om föremålet ändå inte också haft ett praktiskt syfte även för en kvinna. Vi vet ju till exempel från de danska ekkistgravarna att den gifta kvinnan burit kort hår. Kan syftet med att lägga en rakkniv i gravens vara att markera att kvinnan ifråga varit gift och burit kort hår?

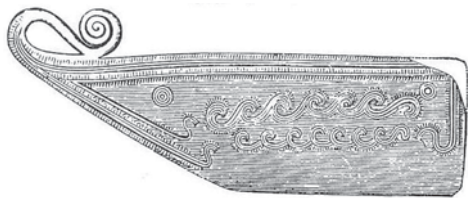
Rakkniven är av en standardtyp som förekommer huvudsakligen under bronsålderns period IV och V. Liknande rakknivar är publicerade som exempel på föremål från period IV och V i Oscar Montelius klassiska verk *Minnen från vår forntid* (Montelius 1917:72, föremål 1108. På samma sida finns också föremål 1106 med ett liknande svanhuvud och dekor på bladets. Se också Montelius 1917:82, föremål 1942-1245). Ingenting har hittills motsagt en sådan datering vid andra nyare undersökningar.

Figur 23. Rakknivar från bronsålderns period IV, båda med liknande svanhuvuden på skaftet. Efter Montelius 1917.

1242. Sk. 1/1.

1244. Sk. 2/3.

Figur 24. Rakknivar från bronsålderns period V. Efter Montelius 1917.

Figur 25. Exempel på med Tåbyrakkniven identisk dekor med löpande hund och hästhuvuden. Bronsålder period V. Efter Montelius 1917.

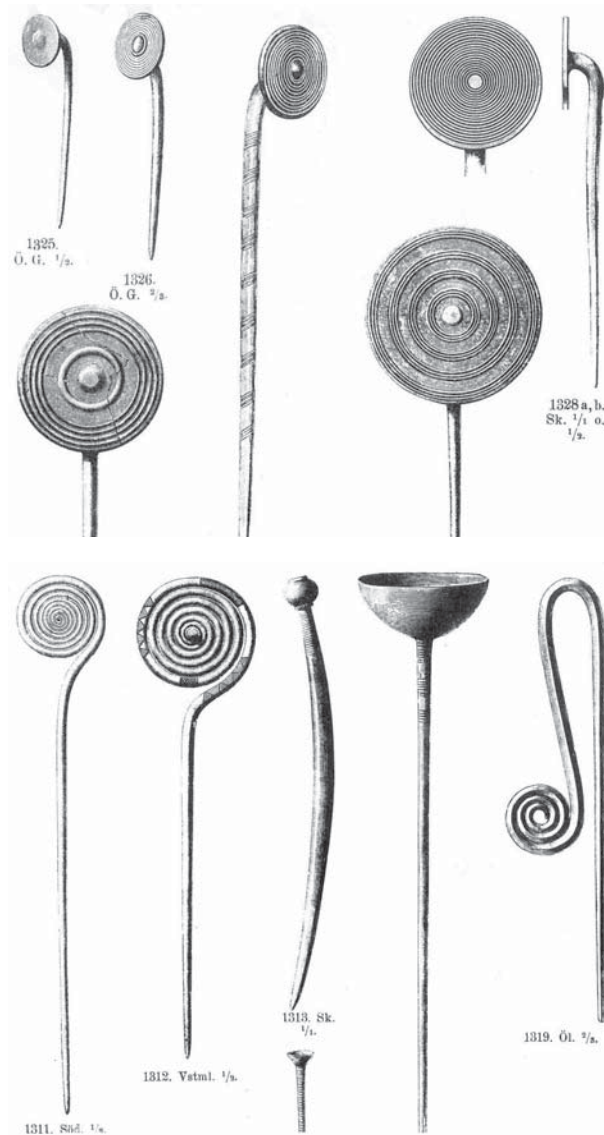
Figur 26. Skivhuvudnål från grav 28b. Foto ÖLM.

Dräknålar

Dräknålar i brons förekom i två gravar. Från grav 28b föreligger en relativt välbevarad skivhuvudnål, medan en nål med spiralupprullat huvud från grav 214 är kraftigt värmskadad. Båda nålarna är av allmänna och under yngre bronsåldern vanligt förekommande typer.

Skivhuvudnålen var vid upphittandet bruten i tre delar vilka har kunnat fogas samman vid konserveringen. Spetsen av själva nålen fattas. Nålens bevarade längd är 60 mm (uppskattningsvis fattas ca 20 mm vid spetsen). Nålen är ca 5 mm tjock på bredaste stället. Skivan är 20 mm i omkrets och 1 mm tjock. Dekoren består av tätt satta koncentriska cirklar.

Spiralhuvudnålen var dåligt bevarad med smältklumpar i ändarna. Uppskattningsvis återstod ungefär

Figur 27. Skivhuvudnålar (överst) och spiralhuvudnålar (nederst) från bronsålderns period V. Efter Montelius 1917.

halva övre delen av nålen uppdelad, i tre mindre delar. Den bevarade längden var 35 mm och spiralens bredd 10 mm. Föremålet har varit ganska litet också i helt skick.

Skivhuvudnålar förekommer hos Montelius exklusivt som exempel på föremål från period V (Montelius 1917:88, föremål 1325-1331) medan nålen med spiralupprullat huvud har en bredare datering och förekommer under perioderna V-VI (Montelius 1917:87, föremål 1311-1320 och Montelius 1917:99, föremål 1469 och 1472).

Figur 28. De kraftigt värmeskadade föremålen från grav 214. Dubbelknappen till vänster och spiralhuvudnålen till höger. Foto ÖLM.

Knappar

Knappar, så kallade dubbelknappar, förekommer i två gravar, dels i värmeskadat skick från grav 214 tillsammans med en dräktnål och dels i ett välbevarat exemplar från grav 228. Båda föremålen är karaktäristiska för yngre bronsålder och dess former välkända från andra fyndplatser.

Knappen från grav 214 är 18 mm stor i diameter på den ena plattan och 16 mm på den andra. Hela föremålets längd är 10 mm. Plattorna är plana till skillnad

Figur 29. Dubbelknapp från grav 228. Foto ÖLM.

från knappen från grav 228, där själva knappen är välvd. Den större plattan har en cirkeldekoration i tydlig relief.

Knappen från grav 228 är större och helt oornad med en blank välvd yta. Den välvda plattan är 20 mm i diameter. Den mindre plattan är plan och tillbakabildad. Nuvarande diameter på den mindre plattan är 5 mm. Men den har sannolikt inte varit större än ca 6-7 mm. En liten bit från den stora plattans sarg finns ett litet fyrkantigt hål vars funktion är oklar. Hålet är avsiktligt placerat. Liknande hål finns inte på jämförbara föremål.

Dubbelknapparna är mycket karaktäristiska för bronsålder och förekommer i olika varianter under nästan hela perioden, de äldsta redan under period II, de yngsta under period V. Snarlika knappar som den från grav 214 finns hos Montelius som exempel på föremål från period IV och V (Montelius 1917:74, föremål 1142-1147 och Montelius 1917:91, föremål 1376-1378).

Snarlika knappar som den från grav 228 finns från period IV och V (Montelius 1917:74, föremål 1140 och Montelius 1917:91, föremål 1379-1382, varav föremål 1382 snarast är identiskt med den aktuella knappen).

Övriga bronsföremål

I grav 208 tillvaratogs det enda bronsföremålet utanför den centrala huvudgruppen av gravar. Graven låg i anslutning till, men utanför, denna grupp. Graven var en brandgrop med relativt finfördelade ben blandade med bälrester. Föremålet är en vinkelböjd ten eller möjligen ett beslag, 30 mm långt (uträtat) och 10 mm brett. Ingen ornamentik är synlig. Föremålet är avbrutet och nära brottytan finns ett nithål. Det bör alltså röra sig om ett beslag, kanske till ett träskrin.

I A89, bedömd som en husgrop från stenålder, påträffades ett snarlikt beslag vid ytrensningen (föremål nr ÖLMC3996:148). Det är större än beslaget från grav 220 (20 x 10 x 2 mm). Beslaget kommer

Figur 30. Bronsföremål från grav 208.

med stor sannolikhet från den svårt skadade grav 229 alldeles i närheten. Om så är fallet finns två vinkelbeslag av samma typ i gravar. De får då ändå anses vara avsedda som gravgåvor.

I grav 28b tillvaratogs också ett antal mindre bronsfragment alldeles intill skivhuvudnålen, ovanpå bensamlingen. Fragmenten var några cm långa sammanlagt och formade som dubbelslagen tråd.

Tolkningen av förhållandet blir att benen i graven varit samlade i en påse, i vilken man överst lagt skivhuvudnålen. Sedan har påsen knutits ihop med snöre eller rem. Detta snöre har sedan kommit att ligga an mot skivhuvudnålen, vars brons läckt ut i snöret som sugit upp den. Kopparen i bronset har sedan delvis konserverat snöret genom att den giftiga kopparen förhindrat angrepp av mögel. På grund av detta har det kommit att bevara små stumpar av det, fyllt med uppsuget kopparläckage.

Stenföremål

Flintföremål förekommer i tre gravar, grav 370, 507a och 507b. Flest föremål, sex stycken, fanns i grav 507a, huvudsakligen tolkade som pilspetsar med hullingar. Från grav 370 finns en borrh eller möjligen en skrapa av ryolit och från grav 507b, slutligen en mindre kärna av flinta.

Föremålen från grav 507a är speciella och kräver en särskild kommentar. Anläggningen bestod av en gravsättning med brända och rensade ben lagda i ett bikoniskt Lausitzkärlet med hänklar och en flatbottnad kopp som lock. Sistnämnda kärlet är antagligen tillverkat särskilt som lock till huvudkärlet. Förmodligen i efterhand eftersom den är gjord i helt annat gods. Den översta delen av kärlet var skadat av plöjning, men troligen endast vid något enstaka tillfälle eftersom alla skärivor återfanns i det omrörda ploglagret direkt ovanför det bevarade kärlet. Bland benen konstaterades rester efter en relativt ung vuxen, ej könsbestämmd individ (18-44 år) samt kraniefragment från får/get.

Blandat med de brända benen och djupt ned i krukkan fanns sex flintor. Två var något större triangulärt formade skivformiga avslag (ÖLMC3996:87), tre var vassa mikroliter formade av spån (ÖLMC3996:88) samt en liten avslagskärna med vass kant (ÖLMC3996:89).

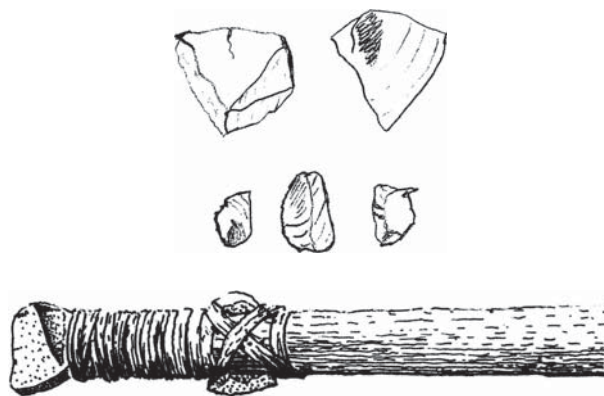
De båda skivformade avslagen är lika stora, 20 x 20 x 5 mm. De är triangulära och har en vass egg i en av de tre kanterna och är trubbiga i de två andra. De är tillverkade med bara ett fåtal slagytor (ca fyra per föremål). De tre mikroliterna är mellan 9 och 13 mm långa och 4-8 mm breda. De är tunna, bara någon mm tjocka. Alla har mittås och två mycket skarpa kanter längs respektive sidor, som uppenbarligen har ett skärande syfte.

Monterade på ett pilskafte blir föremålen dödliga vapen. De skivformade avslagen skulle då kunna monteras som breda skärande spetsar, medan mikroliterna och möjligen kärnan skulle fungera utmärkt som hullingar eller sidskärare på pilskaftet. Flera fakta talar också för att föremålen inte lagts ned som gravgåva utan istället kan ha varit dödsorsak för den begravde.

Framförallt det faktum att flintorna inte lagts ovanpå kärlet som gravgåva, såsom nästan alla andra föremål som hittats på gravfältet, utan istället låg blandade med de brända benen. Detta talar för att de suttit fast i kroppen vid kremeringen. Den dödes ålder talar också för att det kan ha varit en yngre individ i stridsduglig ålder som dödats av våda eller i strid.

Mot denna tolkning talar två saker. Tvärpilar och hullingförsedda harpuner är föremål som associeras med äldre stenålder. Under senneolitikum och bronsålder utvecklades tunna, fina, hjärtformade, vassa spetsar av först flinta och sedan brons. Tvärpilar är helt okända från denna tid. Någon studie av särskilt den bronsålderns flintteknik har dock aldrig gjorts. Kanske användes den här typen av spetsar för någon särskild typ av jakt under perioden. Kanske var de avsedda som stridspilspetsar.

Det andra som talar mot tolkningen att spetsarna hamnat i graven av misstag är att benen rensats och plockats rena före nedstoppanandet i gravkärlet. Vid denna procedur borde man ha observerat spetsarna och tagit bort dem om de var oönskade.

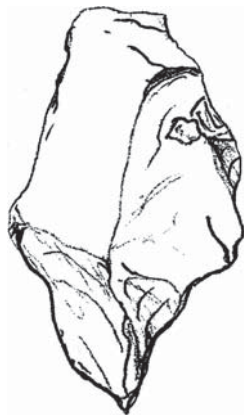
Figur 31. Överst flintföremål från grav 507a. Underst en rekonstruktionsteckning med ett skivformat avslag och två av mikroliterna monterade som en tvärpil. Spetsar av detta slag var trubbiga om de avsköts från långt håll eftersom den långa eggen tar kraft från skottet. På nära håll var de desto värre och orsakade mycket större sår än vassare pilar. Var de avsedda för strid på nära håll? Teckning ÖLM.

De två flintkärnorna från grav 507a och 507b är båda små och det är svårt att se vad de kan ha haft för funktion (försåvitt kärnan från grav 507a inte haft funktion som hulling). De är sannolikt endast restprodukter från tillverkning. Avslagskärnan har samma form och utseende som mikroliterna men är tjockare, 2 mm. Den kan ha tjänat samma syfte som de har.

Ryolit eller hälleflintaföremålet (ÖLMC3996:216) är uppenbarligen ett verktyg. Nederänden bildar här en kraftfull spets medan den övre delen formar sig väl som ett handtag att fatta mellan tummen och pekfingret. Eftersom föremålet också har egg på sidorna kan det ha haft dubbla funktioner, både som borr och skrapa.

Föremål av ryolit och andra enklare stenmaterial tenderar att bestå av enklare, mer för tillfället tillslagna eggverktyg. I detta fall verkar det dock mer välarbetat.

Spetsen hittades i grav 370, tillsammans med keramik och ben av svin. Några människoben har inte identifierats men bör ha funnits med tanke på gravgåvor och gravskick. Det bör tolkas som en avsiktlig gravgåva eftersom det är ett riktigt redskap.

Figur 32. Ryolitspets från grav 370. Teckning ÖLM.

Glaspärla

Vid en av bensamlingarna i det efterundersökta elschaktet (grav 700:3) påträffades en försmält blå glaspärla (ÖLMC3996:112).

Detta skulle kunna betyda att bensamlingen i fråga härrör från en förstörd grav med yngre järnålders-datering. Sambandet mellan pärlan och benen liksom hela fyndsammanhanget får dock betraktas som mycket osäkert. I resonemanget om varför Tåby och Ljunga saknar vikingatida gravfält är det i alla fall intressant att notera att det finns en indikation på ett förstört gravfält i ett typiskt A-läge i förhållande till den i huvudschaktet påträffade vikingatida boplatsen.

Övriga fynd

Från två av gravarna (grav 284 och 530) kommer vardera åtta småfragment av harts (ÖLMC3996:70, 95). Hartset torde vara rester efter de svepaskar begravningarna skett i. Något som också antyds av respektive gravars form i profil.

Två gravar (grav 27, 370) har innehållit små kraftigt förslagnade föremål (ÖLMC3996:10, 81). Till följd av det förbrända tillståndet är det omöjligt att säga något närmare om dessa föremål. I gravarna 27 och 370 fanns också vardera ett enstaka lerkliningsfragment.

Datering

Sammantaget påträffades minst 41 och högst 44 anläggningar vilka kunde anses vara gravar. Samtliga gravar som säkert kunde dateras tillhörde bronsålder period V. 12 gravar kan keramikdateras till period V-VI och en till period IV-V. En grav kan dateras till bronsålder, allmänt. 21 gravar kunde inte dateras närmare än till bronsålder – äldre järnålder.

Dateringen av gravarna i huvudschaktet är sammanstämmd.

Anl	År BP	Kalenderår
28a	1970 ± 80	20 ± 80 f Kr
507b	2560 ± 100	600 ± 100 f Kr
627	2740 ± 100	790 ± 100 f Kr

Tabell 10. Dateringar med ¹⁴C-analys.

¹⁴C-proverna är samstämmiga så till vida att två av dem visar dateringar som överensstämmer med fynd-dateringarna. Dateringen av grav 28a till förromersk järnålder stämmer dock mycket dåligt med gravens tydliga fynddatering till bronsålderns period V.

Fem gravar kunde med hjälp av bronsföremål fynddateras till bronsålderns period IV-V.

15 gravar innehöll kärl av typisk rabbig yngre bronsålderskeramik eller kärl med klassiska Lausitzformer. Ett par av de rabbiga kärlen var också fingerfärad. Ett drag som under yngre bronsålder förekommer bland annat på Otterböteboplatsen på Kökar (Åland) och i södra Östersjöområdet (Polen, Baltikum). I samtliga fall kunde kärlen dateras till bronsålderns period V-VI.

Grav nr	Föremål	Datering
Brons-föremål		
27	Krumkniv brons, bevarat läderskaft	brå
28a	Rakkniv, hästmönster, bronsfragment	brå period IV-V
28b	Skivhuvudnål, bronsfragment	brå period V
208	Bronsten	ej närmare daterbar
214	Spiralnål, dubbelknapp	brå period V-VI
228	Dubbelknapp	brå period IV-V
Keramikdateringar		
5a	Rabbig urna	y brå
5b	Polerad urna	y brå/förromersk järnålder
27	Stor rabbig fingerfärad urna	y brå
28a	Urna i mörk finkeramik, bikonisk form	y brå
	Bikärl i form av en liten skål	y brå
66	Fruktfatsliknande Lausitzkärl	y brå
81	Rabbig fingerfärad urna	y brå
85	Rabbig fingerfärad urna	y brå
143	2 rabbiga kärl	brå
245	Rabbigt kärl	brå
271	Rabbigt fingerfärat kärl	y brå
321	Rabbigt kärl	y brå
507a	Bikoniskt Lausitzkärl	y brå
	Tunnväggigt lågt bikärl	brå
556a	Rabbigt kärl	y brå
556b	Rabbigt kärl	y brå
576	Stor urna med handtagsknoppar, Lausitztyp	y brå
Annat		
370	Ryolitborr	Sten-/bronsålder
507a	Pilspetsar, mikroliter	Sten-/bronsålder
507b	Flintavslag	Sten-/bronsålder

Tabell 11. Dateringar med fynd.

I tre fall förekom flintföremål i gravarna, i två fall som gravgåvor, medan spetsarna i grav 507a sannolikt suttit fast i kroppen vid kremeringen. Flintföremålen kan inte närmare dateras men ansluter till tolkningen av gravfältet som tillhörande en period äldre än förromersk järnålder.

Gravskicket med den stora variation som förekommer, visar att gravfältet är anlagt i en övergångsfas mellan den äldre bronsålderns hällkistor och den äldre järnålderns sotiga urnegravskick. Detta är typiskt för de perioder som antyds av de andra dateringskriterierna, det vill säga yngre bronsålderns V:e och VI:e period. Gravfältets hela struktur visar klara drag av Urnefelder- och Lausitzkultur.

Sammantaget talar allt för att gravfältet är anlagt i en och samma kontext. Samtliga dateringskriterier utom två talar för yngre bronsålder och mer specifikt bronsålderns period V och möjligen VI. Dateringen av det polerade kärlet i grav 5b och den sena ¹⁴C-dateringen av grav 28a antyder att gravfältet kan ha varit i bruk in i förromersk järnålder, även om detta inte är särskilt troligt. Sannolikt är gravfältet alltså brukat under en förhållandevis kort tid.

Tidsställningen för gravarna i det efterundersökta elschaktet (grav 700:1-5) och i elschakt 2 (grav 2:6, 2:9 och 2:10) är mycket osäker. Möjligen kan en av gravarna (700:3) dateras till yngre järnålder, se ovan. Det är också tänkbart att gravarna 2:6-10 kan kopplas till det vendeltida boplatläget på fastigheten Tåby 7:1.

Figur 33. Område 3 sett från ovan. Anläggningarna ligger tätt. Foto ÖLM.

Analys av gravfältet

Geografisk fördelning av gravar

Gravarnas fördelning i huvudschakten visar att de troligen anlagts i minst sju grupper.

Grupp 1 är en närmast cirkelrund utbredning mitt i område 1. Till denna utbredning hör 14 gravar. Vad gäller gravar med gravgåvor är denna grupp den i särklass rikaste. Samtliga bronsfynd utom ett kommer från denna grupp liksom en av tre gravar med flintfynd. Gravgruppen är sannolikt undersökt i sin helhet.

Grupp 1 består av följande anläggningar:

(* = bronsfynd, + = flintfynd)

A5a, 5b, 27*, 28a*, 28b**, 46, 80, 81, 214**, 228*, 229, 284, 321, 370+

Grupp 2 är belägen i den sydöstra utkanten av område 1. Om antagandet om en cirkelrund utbredning stämmer för denna gravgrupp ligger ca 60% av utbredningsområdet utanför det undersökta området. Inga av gravarna i gruppen har innehållit gravgåvor. Denna grupp innehåller en betydligt större andel svårt skadade gravar än de andra grupperna (fem av sju anläggningar var svårt skadade), vilket i hög grad påverkar alla tolkningar.

Grupp 2 består av följande anläggningar:

A61, 63, 66, 112, 127, 131, 142

Grupp 3. Denna grupps utbredning är något osäker. Gravarna är belägna i huvudschaktet inom den sydvästligaste delen av område 1 och den södra delen av område 3. Detta innebär att två mindre undersökta områden skjuter in i utbredningen liksom att begränsningen i väster är mycket osäker. Utbredningsområdet blir också mycket större än för de andra grupperna. Möjligen kan det röra sig om flera grupper gravar som har utbredning nära varandra. En grav (A208) innehåller ett bronsbeslag. Det kan observeras att denna grav är den som ligger geografiskt närmast grupp 1. Två gravar innehåller flintfynd (A507a och b). I fallet 507a är de fem föremålen (pilspetsar och hullingar) sannolikt att betrakta som dödsorsak snarare än gravgåva. I gruppen ingår grav 627 som bara innehöll djurben.

Grupp 3 består av följande anläggningar:

(* = bronsfynd, + = flintfynd)

A143, 199b, 208*, 245, 271, 507a+++++, 507b+, 530, 556a, 556b, 576, 586, 589, 627.

Grupp 4 består endast av A85 som bör tillhöra en egen östlig grupp tillsammans med okända gravar i det ej undersökta området österut. Detta bör dock betraktas som osäkert och graven kan tillhöra grupp 1.

Grupp 4 består av följande anläggningar:

A85

Grupp 5 består av en ensam grav belägen en bit norrut från grupp 1. Det är tveksamt om den utgör en egen grupp. Avståndet till grupp 1 är lite väl stort (10 m) för att den ska kunna sägas höra dit.

Grupp 5 består av följande anläggningar:

A286

Grupp 6 består av de tre svårt skadade gravar som påträffades i elschakt 2. Det geografiska avståndet till övriga gravar gör att det bör antas att de inte är samtida med gravarna i huvudschaktet. Rumsligt har de samband med de vendeltida boplatsslämningarna inne på tomten Tåby 7:1.

Grupp 6 består av följande anläggningar:

A2:6, 2:9 och 2:10

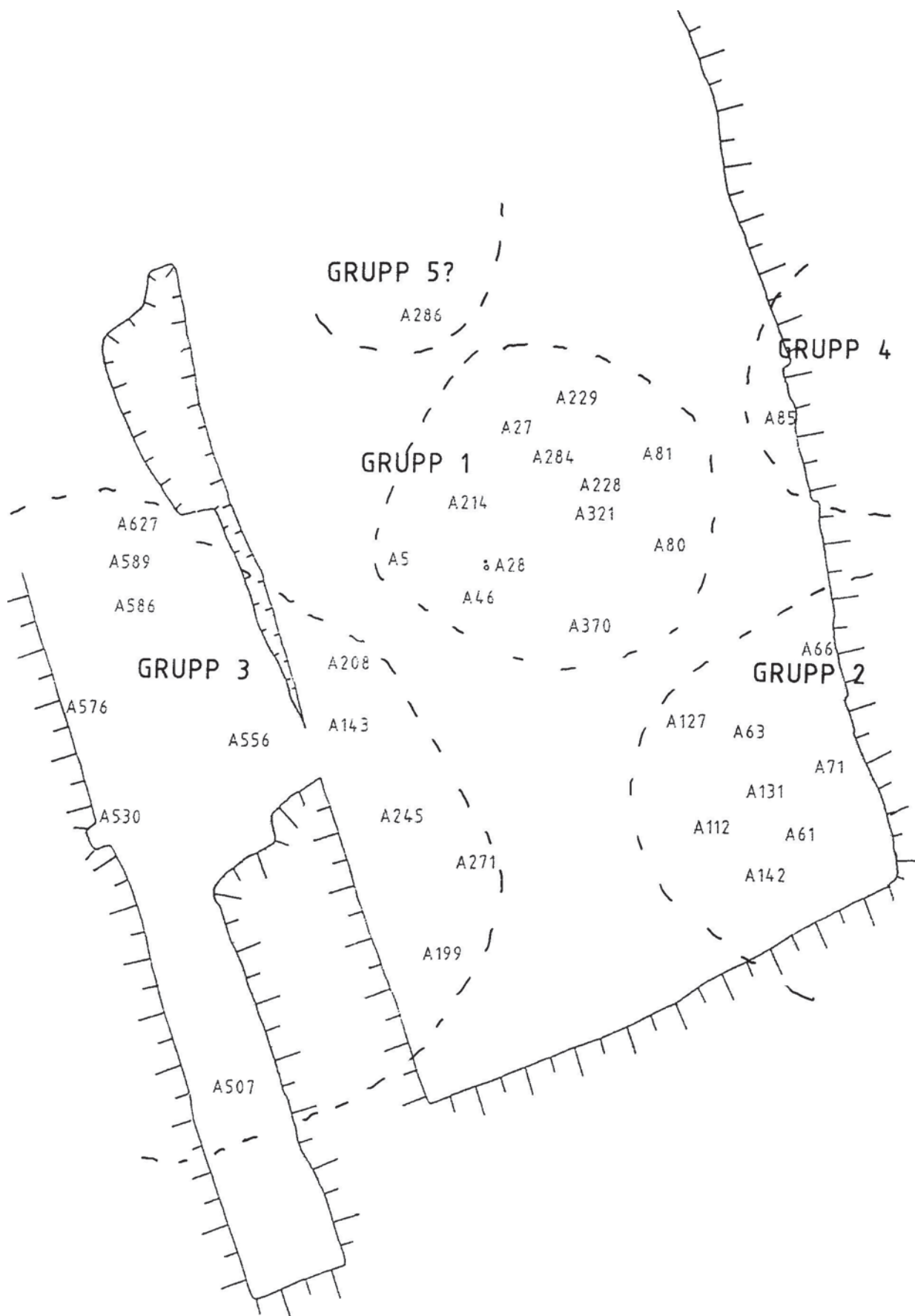
Grupp 7 består av de svårt skadade resterna av gravar som påträffades i efterundersökningsschaktet. Det är osäkert om dessa kan räknas in i huvudgravfältet. Fyndet av en blå glaspärkla i en av gravarna kan betyda att de bör dateras till yngre järnålder. Sambanden är dock ytterst oklara.

Grupp 7 består av följande anläggningar:

A700a-e

Det förefaller alltså som om huvudgravfältet kan delas in i fem olika grupper, där grupp 1 ligger centralt placerad med de andra i egna formationer runt omkring. Det förefaller också finnas skillnader i status mellan de olika grupperna. I den centralt placerade grupp 1 finns alla gravgåvor utom en. Hela sju av de åtta bronsföremål som hittades kommer från denna grupp.

Tolkningen av detta förhållande gör att det är troligt att en familjegrupp med högre status haft den centrala delen av gravfältet reserverad för sig, och att andra av denna första familjegrupp beroende familjer placerat sina döda i varsin formation i en ring kring denna första familj. För att kunna genomföra något sådant bör en markering ovan jord ha funnits. Sannolikt en påle eller något liknande kring vilken gravarna samlats eftersom de verkar ligga i någorlunda cirkelformade utbredningar. En sådan möjlig påle är A43,

Figur 34. Indelning av grupper i huvudschakten. Skala 1:50.

en kraftigt bränd stolpe som ^{14}C -daterats till 800-talet f Kr (Beta 700 87, A43, stolphål, $2810 \pm 70 \text{ BP} = 860 \pm 70 \text{ f Kr}$), det vill säga exakt samma tidsintervall som rymmer gravarna. Stolpen ingår inte i någon som helst synlig konstruktion och ligger mellan gravgrupp 1 och 3, snarast i periferin till grupp 3. Andra hål efter stolpar som kunnat fylla samma funktion finns, men har inte daterats.

En annan möjlighet som skulle kunna förklara gravarnas gruppering är att de ursprungligen legat nedgrävda i låga, runda gravkullar, som i så fall bör ha varit ca 6-7 m i diameter. En sådan teori skulle också kunna förklara gravarnas olika nedgrävningdjup. Ett försök att spåra eventuella konturer av en försvunnen gravkulle, med hjälp av en rekonstruktion av gravarnas ursprungshöjder har gjorts. Denna gav dock inget tydligt utslag.

En tolkning utifrån resonemanget ovan skulle kunna vara att gravgrupp 1 i mitten av området representerar en hövdingafamilj i området, kring vilkens gravar övriga i närheten boende familjer grupperat sina. Detta har skett inom ett ganska kort tidsintervall under bronsålderns period V eftersom samtliga dateringar faller inom en ram kring senare delen av 800-talet f Kr.

Om man antar att den ledande familjen brukat gravfältet under mindre än 100 år är 14 gravar ett relativt rimligt antal utslaget på en enda familj under en sådan tid (i detta fall får dock grav A370 räknas bort då den endast innehöll grisben). De begravda i gruppen är tre män i åldern 35-64, en kvinna i åldern 18-44 och fyra barn i åldern 0-14. Dessutom fyra icke köns-

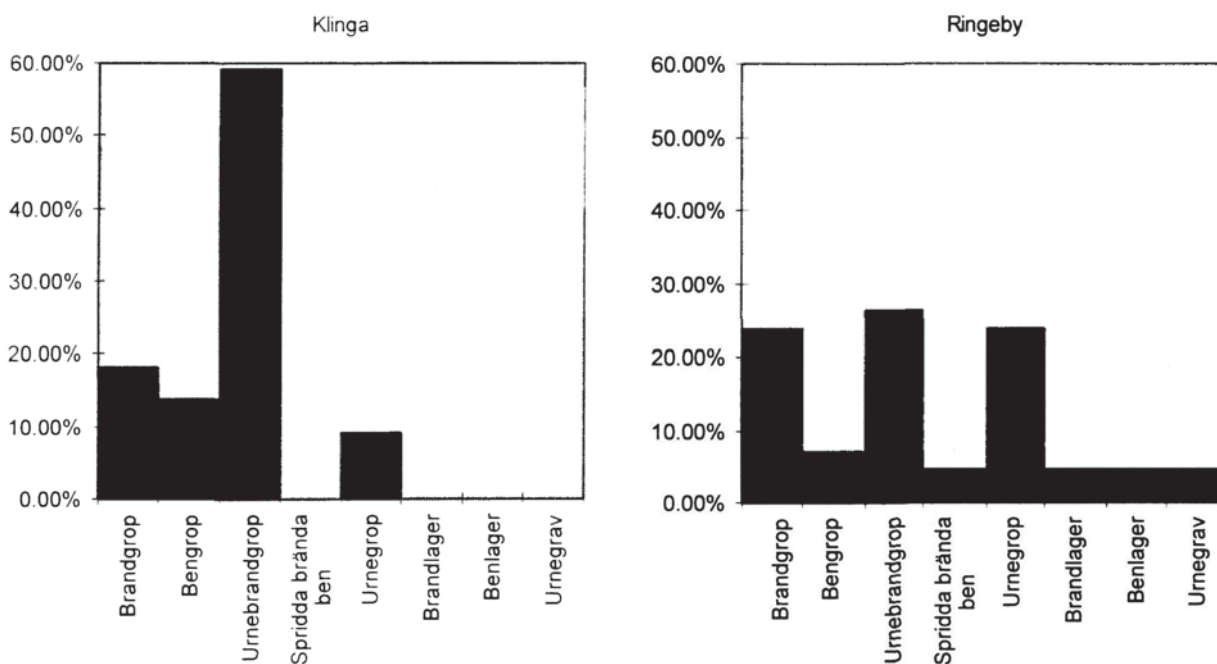
bestämda individer i vuxna åldrar. Hund förekom i en grav, får/get i fem, nöt i en, medan en grav tycks vara en ren grisbegravning.

Jämförelse med andra liknande gravfält i länet

Tåby och Norrköpingstrakten ligger i brytningen mellan ett sydskandinaviskt begravningsskick med urnegravfält och en mer nordlig tradition med gravar under stensättning. Fram till undersökningarna vid Stora Sjögestad i Vreta klostrets socken utanför Linköping (Fernholm 1983) hade man trott att det nordliga begravningsskicket var allena rådande i Östergötland. Vid Stora Sjögestad undersöktes ett större antal urnegravar av sydskandinavisk typ för första gången i länet.

Under senare delen av 1900-talet skulle sådana gravfält dyka upp på allt fler ställen i länet. Inte minst i Norrköpingstrakten, där gravfälten i Tåby, Klinga och Ringeby undersöktes nästan samtidigt. Något tidigare undersöktes också ett skadat urnegravfält vid Riskasten, Bredstad i södra Tåby socken (se bl a Hörfors 1995b, Larsson 1989b, Kaliff 1992, 1994 och 1995). Det kan därför vara motiverat med en jämförelse av undersökningresultaten mellan dessa lokaler.

Anette Holm lade hösten 1996 fram en trebetingsuppsats i arkeologi vid Stockholms universitet där en sådan jämförande studie utfördes ur ett par olika aspekter (Holm 1996:25-35). Holm har valt ut gravfälten vid Fiskeby i Borgs socken, undersökta på 1950-talet (Lundström 1970), Stora Sjögestad i Vreta klostrets socken, undersökt på 1980-talet (Fern-

Figur 35. Histogram över gravtyper på fyra av de jämförda gravfälten. Grafik efter Holm 1996.

holm 1983) samt gravfälten i Klinga i Borgs socken och Ringeby i Kvillinge socken (se referenser ovan) som båda undersöktes samtidigt med Tåbylokalen. Samtliga lokaler utom Stora Sjögestad ligger i Norrköpingstrakten.

Holm har valt att studera likheter och skillnader vad gäller gravform, inre gravskick, gravgåvor av metall, förekomst av djurben samt keramik. Vad gäller det inre gravskicket har Holm utelämnat Fiskebylokalen som använder en äldre nomenklatur och inte är riktigt jämförbar med de övriga.

Variationen i gravformer syns tydligt redan vid en första anblick. På Fiskebygravfältet saknade bronsåldersgravarna enskild markering, alla låg under en stor sammanhängande stenpackning. På Ringeby förekom ett varierande antal gravformer och överbyggnader till gravarna. På Stora Sjögestad hade 14 av 38 gravar överbyggnad, varför gravskicket får anses blandat. På Klingafältet fanns endast rena urnegravar. På Tåby finns antydningar till överbyggnader i enstaka fall. I detta fall får Ringeby och Fiskeby anses vara representanter för den nordliga begravningstraditionen medan Stora Sjögestad, Klinga och Tåby huvudsakligen representerar ett sydiskandinaviskt begravningsskick influerat av Lausitzkultur. I inget fall är dock formerna rena utan en viss blandning finns på alla gravfälten.

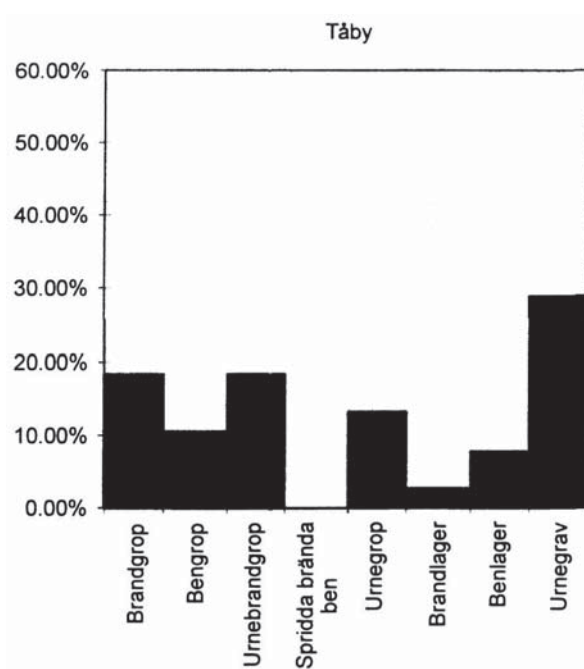
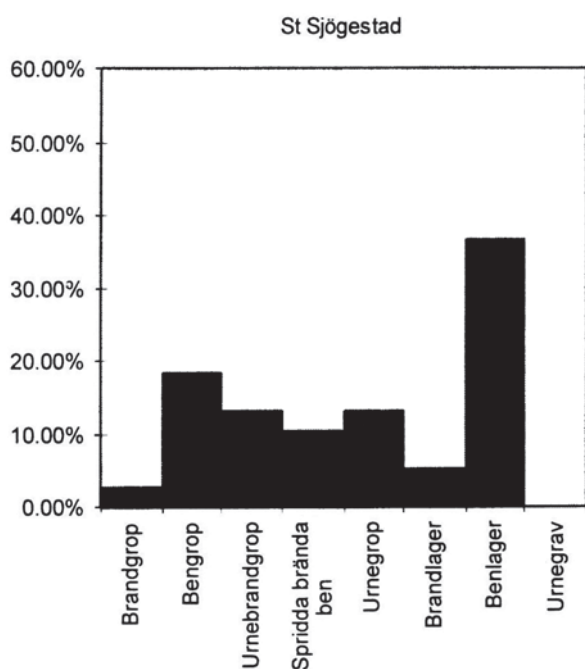
Samtliga gravfält visar en stor variation i det inre gravskicket. Variationen dem emellan är också stor. Tåby uppvisar den jämnaste fördelningen mellan de olika typerna av gravskick. Här dominerar dock de rensade "rena" bengömmorna, medan dessa i stort

sett saknas helt på Klinga där urnebrandgropparna dominerar stort. Stora Sjögestad har en mycket stor andel gravar som bedömts som benlager. Detta kan dock delvis förklaras med skadeläget på gravfältet, vilket Fernholm också påpekar (Fernholm 1983). Hon menar att en stor andel av dem kan vara förstörda urnegravar, något som ju också var fallet på de gravar i Tåby som bedömts som benlager.

Vad gäller gravformer och gravskick faller Tåby alltså väl in i mönstret för de andra lokalerna med ett i huvudsak sydiskandinaviskt gravskick vad gäller formerna och en lokal variation på det inre gravskicket. Tåby, med sin dominans av rena bengömmor, får anses vara den lokal som bäst följer det sydiskandinaviska idealet.

Vid bedömningen av gravfältets status har antalet gravgåvor av brons stor betydelse. Seden att lägga gravgåvor av brons i graven avtog kraftigt mellan äldre och yngre bronsålder, inte minst vad gäller föremålens storlek. Det förefaller som att det var viktigare ur symbolisk betydelse att offra ett litet bronsföremål, snarare än vilket föremål det var. Kopplingen mellan person och föremål behöver därför inte vara så stark. Ett resonemang som också kan vara en del förklaring till varför rakknivar förekommer i kvinnogravar.

Detta är tydligt vad gäller gravgåvorna från Klinga som är fler än de från Tåby i förhållande till antal gravanläggningar. Här rör det sig dock sällan om riktiga föremål utan om små tenar och avbrutna nålspetsar, vilket accentuerar tanken på att nedläggandet var viktigare än föremålet.

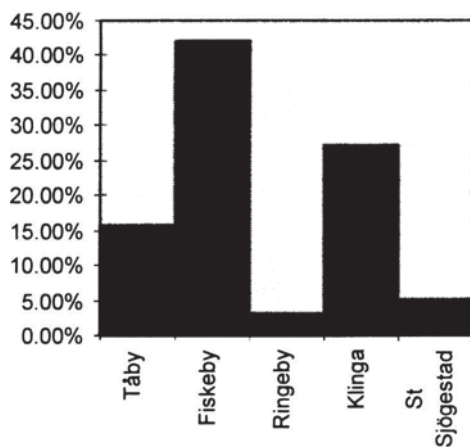
I förhållande till antal gravar har Fiskeby flest föremål, därefter Klinga, Tåby, Stora Sjögestad och Ringeby i fallande skala. Räknas bara andelen ”riktiga föremål” faller Klingas andel men den inbördes ordningen förändras inte.

Vad som naturligtvis starkt påverkar siffror som de som Holm använder är gravfältens bevarandegrad. Det har tidigare påpekats att gravarna i Tåby nästan undantagslöst ligger utan en skyddande övre konstruktion. Gravskicket har också inneburit att bronsföremålen lagts ned ovanpå graven i efterhand. Under sådana omständigheter kommer den del som innehåller föremålen att skadas först vid till exempel plöjning, något som genomgående skett på alla gravar i Tåby. Också på Stora Sjögestad är antalet svårt skadade gravar stort. De låg liksom Tåbygravarna oskyddade. Vid Fiskeby och Ringeby, där gravarna låg under sjok av skyddande stenöverbyggnader, är möjligheterna bättre att bevara fynd, något som också visar sig i Fiskebys siffror, men alls inte i Ringebys.

Förekomsten av djurben i gravarna är en kraftigt särskiljande faktor. Tåby har en mycket stor andel gravar med djurbensfynd, både i förhållande till de jämförda gravfälten och gravfält från bronsålder i stort. Endast Stora Sjögestad, där djurben förekom i 15% av gravarna, har mer än någon enstaka grav med djurben. På Tåbygravfältet innehöll 62% av gravarna djurben.

Vad gäller förekommande djurarter är dock variationerna inte stora. Får/get dominerar totalt, precis som i Tåby. Andra djurarter förekommer endast undantagsvis. Havsörnsklon är tills vidare unik, däremot innehöll en av gravarna i Stora Sjögestad ospecificerade fågelben. Där innehöll tre gravar också hundben.

Keramiken på alla gravfältlokalerna visar variationer på samma tema. Alla tre typerna av keramik förekommer parallellt, om än i något olika andelar.

Figur 36. Antalet gravgåvor av metall på de olika gravfälten i förhållande till antalet gravar. Grafik efter Holm 1996.

Skillnaderna är dock inte signifikativa. Samtliga gravfält visar i denna aspekt klar påverkan av lausitzkultur.

Sammanfattningsvis uppvisar Tåbygravfältet tydligast paralleller med lokalen vid Stora Sjögestad i Vreta klostrets socken. Både vad gäller gravformer, gravskick, djurbensfynd och gravkeramik är likheterna slående. Däremot avviker lokalen från de övriga Norrköpingslokalerna på olika sätt.

Gravar i hus

På senare år har diskussioner om kulthus på gravfält, så kallade dödshus, ofta varit aktuella. Av naturliga skäl förekommer hus och gravar tillsammans på ett flertal ställen i Tåby.

Tydligast är detta vad gäller gravgrupp 2 i huvudschaktets sydöstligaste del. I detta fall är det en ren tillfällighet. I denna del av schaktet ligger lämningarna efter stolpburna hus synnerligen tätt med ett flertal hus från olika perioder. De är sannolikt huvudsakligen från olika delar av äldre järnålder och överlagras varandra. Gravarna är i det flesta fall svårt skadade av husen och bör inte anses vara beroende av dessa på något sätt.

I område 3, där huvuddelen av gravarna i grupp 3 befann sig, är förhållandet något annorlunda. Här var lämningarna efter stolpburna hus färre. Istället fanns flera lämningar av hyddor med rundade vägglinjer, markerade som mörka stråk i den ljusa sanden. I två fall tycktes gravar och hus samvariera och i ett fall vara motsatta varandra.

Längst norrut i område 3 låg A580 som bestod av två skänklar av mörkt färgad sand som syntes peka mot varandra. Anläggningen sticker utanför schaktkanten i sydväst. I öst är den skadad av vad som förefaller vara en yngre hyddbotten (A566, 570, 572, 589, 625 och 626), varför det inte helt säkert går att avgöra om anläggningen varit en rund hydda, vilket dock verkar troligt.

Nästan mitt i den antagna hyddan ligger grav 586, i ett sådant läge att det är frestande att tro att de är samtida. Grav 627 däremot, ¹⁴C-daterad till bronsålder, ligger ingrävd i vägglinjen medan grav 589 förefaller ha skadats vid anläggandet av hyddan. Förklaringen kan vara att hyddan varit en med gravfältet ungefärligen samtida byggnad som funnits kortvarigt. Detta skulle kunna förklara varför grav 589 tycks vara äldst, hyddan och grav 586 i mitten och grav 627 yngst. Även om alla gravdateringar ligger i bronsålderns period V, finns ju ändå ett par hundra år att spela med. Huruvida hyddan varit ett dödshus, eller en övernattningsplats för tillfälliga gäster, är dock omöjligt att uttala sig om.

Omgivning - näringsfång

Tåbygravfältet är mycket centralt placerat på en sandhöjd i korsningen mellan två dalsystem. Placeringen har inneburit en ovanligt god tillgång på lättbrukad sandjord, tillgänglig för åkerbruk med primitiva metoder. Detta och kommunikationsläget bör ha varit avgörande för gravfältets placering.

De djupa dalbottenarna söder om Tåbyboplatsen (delvis kallade Ålands hav) bör ha varit blötmark under bronsålder. Blöta betes- och slättermarker av detta slag lämpar sig främst för nöt och inte så mycket för får som dominerade vid Tåby, även om nöt förekom. Det finns dock gott om högre liggande sandjordar och leror åt alla andra håll, marker lämpliga för fårskötsel, lövskogsområden för svinuppfödning (vilket också tycks ha förekommit) och odling.

Gravfältet förefaller att ha varit central begravningsplats för åtminstone ett par familjegrupper, vilka lagt sina gravar kring en rikare utrustad grupp i mitten. En yttre begränsning för gruppens resursområde kan vara den ring av storhögar (Ljungens backe, Gröna högen m fl) som omger Tåby. Att en stor befolkning funnits i denna del av Vikbolandet bekräftas också av de studier av skärvstenshögar som Thomas B Larsson gjort i området (Larsson T 1986). Däremot

är inga hällristningar kända från området. Tåby ligger istället mellan det stora hällristningsområdet söder om Norrköping och det mindre hällristningsområdet vid Kuddby. Kuddbylokalerna var under bronsålder avskiljda från Tåby via ett smalt sund. Detta behöver emellertid inte betyda något eftersom hällristningar ofta visar en negativ platsöverensstämmelse med boplatser.

Det tycks snarast som om man föredragit att resa ett stycke från den vanliga invanda miljön för att syssla med hällristningar och den kult som kan ha varit inblandad i deras tillverkande. I sådana fall ligger Kuddbylokalerna mycket lämpligt, endast en kort resa bort.

Trots närheten till hav och vikar på alla kanter tycks näringsfånget ha varit inlandsbaserat med jordbruk, med tanke på placeringen vid lättdränerad jord, och fårskötsel. Det enda maritima anknutna föremålet är havsörnsklon från grav 271. Fårskötseln bör ha dominerat totalt som näring. Annars skulle det inte ha funnits så mycket ben från dessa djur i gravarna. Kanske ska hunden i grav 27 ses som en vallhund och den märkliga kniven i samma grav som en rakkniv för fårull.

Figur 37. Hyddbotten i form av två skänklar (A580) med en grav placerad centralt (A586), en grav under vägglinjen (A589) och en ingrävd i den existerande vägglinjen (A627). Foto ÖLM.

Undersökningsresultat - boplatsen

Som tidigare framgått kunde ett mycket stort antal anläggningar dokumenteras på den begränsade undersökningsytan. Bland dessa ingick ett gravfält från yngre bronsålder och hus och boplatslämningar från alla förhistoriska perioder från senneolitikum-vikingatid, undantaget vendeltid som istället påträffades vid Tåby 7:1. Dessutom påträffades en husgrund från 1200-tal och en järnframställningsplats från 1400-tal. Platsen uppvisar därmed en närmast unik bebyggelsekontinuitet över tiden.

Fyndmaterialet innefattar ett rikt inventarium från gravfältet, där ett flertal mer eller mindre hela gravurnor kunnat tas till vara. Flera av gravarna har gett fynd av föremål i brons eller flinta/kvarts. Som vanligt vad gäller boplatser i åkermark är fyndmaterialet från boplatsen ganska svagt och omfattar endast spridd, ganska dåligt bevarad keramik, avslag och lerklining. Ett undantag finns, ett av de vikingatida husen, A311. I detta hus som drabbats av en kraftig brand hade smycken, praktiska föremål som nycklar, verktyg och hästutrustning måst lämnas kvar och här var fyndmaterialet mycket rikt.

Huvuddelen av anläggningarna kan hänföras till en mycket omfattande förhistorisk/tidig-medeltida boplats. Detta gäller främst de 310 stolphål och 17 huslämningar av olika slag som dokumenterats inom området. Även huvuddelen av de kvarvarande lämningarna (18 härdar, 27 gropar, 87 mörkfärgningar, skärvstenshögen och kulturlagerresten) kan föras hit.

Till detta kommer de ca 40 gravar och gravindikationer som framkommit samt en järnugn från 1400-tal.

Den viktigaste förklaringen till den stora anläggningstätheten ligger i boplatsens långa kontinuerliga användning, ca 2000 f Kr - 1420 e Kr. Samtliga perioder mellan dessa dateringar är representerade. Boplatsen kan alltså sägas vara permanent använd sedan senast yngre stenålder.

¹⁴C-proverna visar alltså att boplatsen förmodligen etablerats under den senaste fasen av senneolitisk tid (Beta 865 66, A90, härd i rundat hus = 3690 ± 40 BP = 1740 ± 40 f Kr okalibrerat värde och 2145-1945 f Kr kalibrerat 2 sigma). Yngst är dateringen av järnframställningsplatsen (Beta 865 62, A20, järnframställningsugn = 530 ± 50 BP = 1420 ± 50 e Kr okalibrerat värde och 1310-1450 e Kr kalibrerat 2 sigma).

Boplatsrelaterade anläggningar

Stolphål

Den talrikaste anläggningsskategorin är stolphålen, inte mindre än 310 anläggningar kunde föras till denna kategori. Stolphålen uppvisar en stor variation i uppbyggnad och storlek. All från klena vassa käpphål till nära 0,5 m breda hål med flat botten förekommer. Flera stolphål är stenskodda.

Stolphålen har tack vare markens sandiga karaktär genomgående varit lätta att identifiera. Detta gör att ett stort antal små käpphål och klena väggstolpar ingår i gruppen. En genomgång av materialet och de

Anläggningstyp	Undertyp	Antal	Summa
Hus	Syllstenskonstruktion	4	
	Vägglinjer	5	
	Vägglinje?	6	
	Grophus	3	18
Stolphål	Stolphål	122	
	Käpphål	133	
	Stenskodda	28	
	Väggstolpar	20	
	Lutande	2	
	Mittstolpe	1	
	Stolphål?	4	310
Härd	Härd	20	
	Härdpall	1	
	Härdgrop	1	
	Kokgrop	5	27
Gropar	Grop	9	
	Nedgrävning	6	
	Stenfylld	2	
	Lertäktsgrop	4	21
Skärvstenshög	Skärvstenshög	1	1
Mörkfärgning	Mörkfärgning, allmän	80	
	Ränna	2	
	Luftningskanal	1	83
Sotfläck	Sotfläck	6	6
Stensamling	Stensamling	2	2
Verkstadsområde	Järnugn	1	1
Kulturlagerrest	Kulturlagerrest	1	1
Osäker anläggning	Osäker anläggning	3	3
Utgår		123	123
Ej använda nummer		25	25
SUMMA		661	661

Tabell 12. Förteckning över boplatslämningar.

konstruktioner som bildas av dessa visar dock att ett stort antal käpp- och stolpintryck ändå saknas för att konstruktionerna ska kunna betraktas som kompletta.

Större delen av stolphålen har kunnat knytas till konstruktioner av olika slag, främst hus med takbärande stolpar. Även andra konstruktioner som torkställningar och hägnader förekommer dock.

Tätast förekommer stolphålen i den södra delen av område 1, där det finns 140 stolphål av olika slag inom en yta på 150 m². I detta område har också större delen av husen med takbärande stolpar varit koncentrerade. I övriga områden finns betydligt färre hus och hägnader.

Härdar

Med tanke på boplatsens långa användningstid framkom förvånansvärt få härdar vid undersökningen, endast 21 st. Till dessa kommer fem kokgropar och en härdgrop. Några av härdarna var av mycket speciell karaktär och redovisas närmare nedan. De flesta härdar i området var relativt dåligt markerade. Flera saknade inslag av skärvig sten och de flesta visade klara tecken på att vara urlakade så att kol och askhalt var mycket låg. Dessa två faktorer gör att det i gruppen ”mörkfärgningar” förmodligen ryms ett betydande antal helt urlakade härdar.

En stor del av härdarna är koncentrerade till den sydligaste delen av område 1, där flera stora härdar har dokumenterats. I övrigt visar de en ganska jämn spridning över nästan hela området. I sydöst ligger ett område med ett flertal mörkfärgningar som till sin

utbredning liknar härdar. Om en sådan tolkning är riktig ligger här ett andra uttalat härdområde.

Fem anläggningar har tolkats som kokgropar, medan ytterligare två tolkats som ”stenfylld grop”. Gemensamt för dessa båda grupper är att de har en storlek mellan 0,5 och 1 m i diameter och är nedgrävda mellan 0,3 och 0,5 m under anläggningsnivån. De är också alla fyllda med sten, i de flesta fall tydligt eldpåverkad sådan. Samtliga anläggningar är för små för att tolkas som kokgropar enligt de traditionella kriterierna. Att fem anläggningar ändå tolkas på detta vis beror på att de ligger i anslutning till härdar i husens direkta närområde. Även vid undersökningen av en boplats vid IKEA utanför Linköping framkom 1992 denna typ av små svårtolkade kokgropar (Hörfors & Persson 1995).

I gruppen ingår också en härdgrop vars tolkning är enkel.

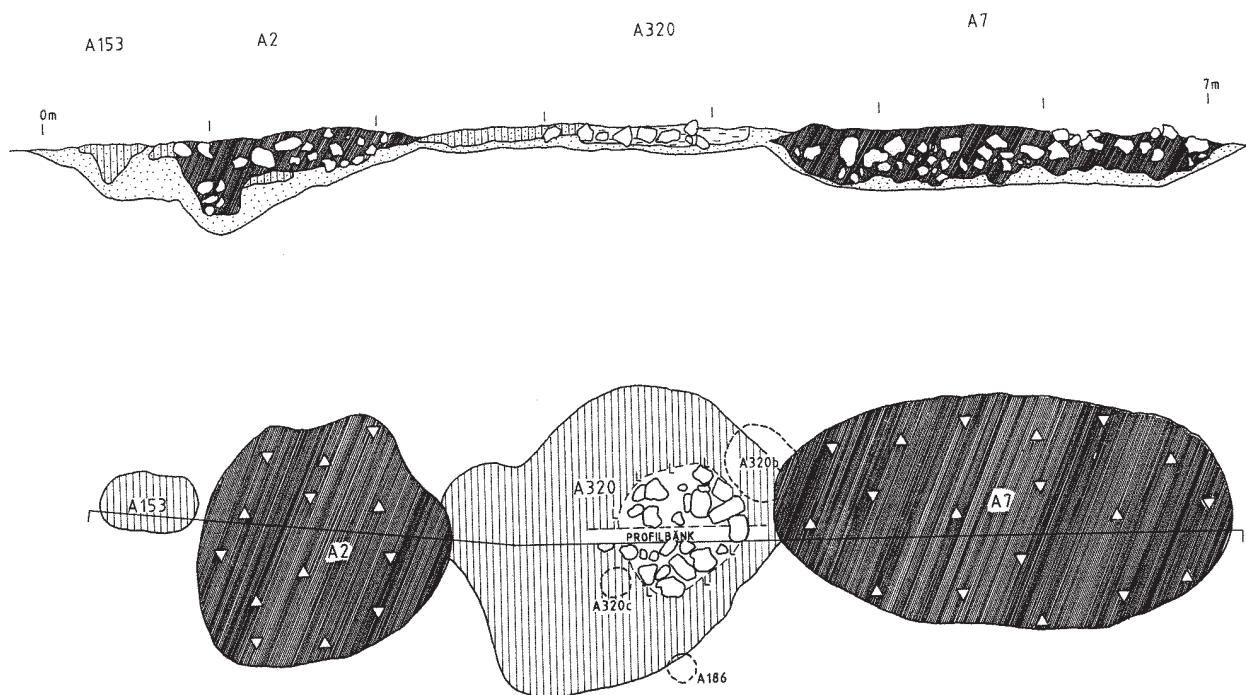
Anläggning 2, 7 och 320

Denna konstruktion bildades av två stora, djupa, skärvestensfyllda härdar (A2 och 7) som flankerade en stensatt härdpall med en mörkfärgning runt om (A320). Härdarna var 1,5 respektive 1,5 x 1,7 m i diameter och 0,4 m djupa. Mellan härdarna och härdpallen finns en svagt mörkfärgad kanal från vardera hållet som förmodligen lett in värme från härdarna.

Själva härdpallen bestod av en närmast rund, plan yta, 0,7 m i diameter. Den var uppbyggd av ca 0,2 m stora stenar vilka var sammankilade och inpackade i lera. Leran var kraftigt bränd. Konstruktionen bör ha

Figur 38. Tack vare markens sandiga karaktär kunde anläggningar lätt identifieras. Tidigt på morgonen låg fukten kvar i stolphålen som syntes tydligt mot den omgivande sanden. Foto ÖLM.

Figur 39. Från vänster A153, 2, 320 och 7 i profil och plan. Tillsammans bildar de ett system som bör ha inneburit att mat kunde tillagas på härdpallen i mitten utan att kärnen behövde komma i direkt kontakt med elden.

varit avsedd till att möjliggöra uppvärmning i lerkärl utan att dessa behövde komma i direkt kontakt med elden.

Eftersom kanalerna mellan härdpallen och härdarna var ganska svagt markerade, får man dock räkna med att härdarna även kan tolkas som skärvtensgropar, fyllda med material utrensat från härdpallen. En av härdarna, A7, är daterad till förrromersk järnålder genom ^{14}C (Beta 865 61, 2340 ± 110 BP, se tabell 17).

Anläggning 18

Anläggningen var en stor (2,36 x 1,6 m), kraftigt markerad härd belägen i den anläggningstäta södra delen av område 1. Den var fylld av tätt packad skärvtsten. Anläggningen var via en mörkfärgning direkt ansluten till järnframställningsugnen, A20. Ursprungligen ansågs den höra samman med järnframställningen. Den har med ^{14}C kunnat dateras till folkvandringstid (Beta 700 85, 1390 ± 70 BP, se tabell 17, ingen kalibrering föreligger).

Vid den fortsatta analysen framkom dock att härdens ligger centralt placerad i en tydlig huskonstruktion. När sedan ett separat ^{14}C -prov analyserades från järnframställningsplatsen, visade sig denna kunna dateras till senmedeltid (Beta 865 62, 530 ± 50 BP). Det bör därför kunna uteslutas att anläggningarna är samtida och hör ihop. Anläggningen diskuteras i det följande också under hus VII:1 och ugnarna.

Gropar

19 olika gropar och nedgrävningar har dokumenterats över den undersökta ytan. Gruppen är mycket heterogen och innehåller ett flertal olika typer av anläggningar. Tolkningen av groparnas funktion och placering är genomgående besvärlig. I ett par fall, som när gropen är belägen inne i ett av husen kan man mistänka att det rör sig om förråds- eller källargropar. Denna tolkning kan också vara giltig för ett par av groparna utanför husen. Fyra gropar har tolkats som lergropar. Tolkningen i detta fall är att de grävts för att komma åt den hårdpackade lera, som på vissa ställen uppträder på en nivå av 0,5-0,7 m under sanden.

Mörkfärgningar

Denna grupp anläggningar tillhör de större vid Täbygrävningen. Mörkfärgningarna bör ses som en indikation på anläggning snarare än som en anläggning i sig. Eftersom det var så lätt att observera minsta skiftning i markunderlaget, utgör detta i sig en felkälla i materialet. En mängd mörkfärgningar som inte kunde eller ens borde ha dokumenterats kom med på detta sätt. Med en klar risk för övertolkningar som följd.

De flesta mörkfärgningarna verkar indikera utbredningen av bortplöjda kulturlager. De fanns i flera fall inne i eller runt omkring huskonstruktioner. Flera mörkfärgningar utgjordes också av mörka linjer i marken som skulle kunna indikera torvvägg. De som registrerats in i denna grupp skiljs ut från dem

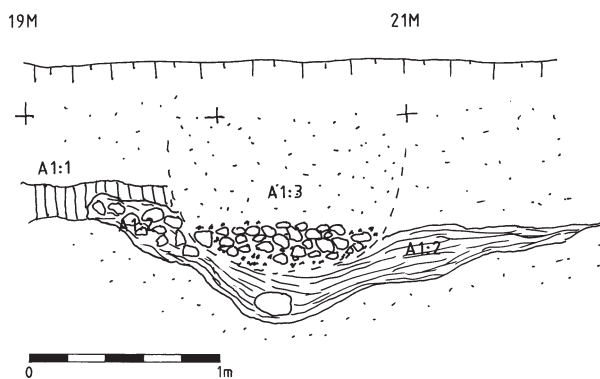
som tolkats som husväggar endast av det faktum att de inte bildar några säkra figurer.

Ett stort antal mörkfärgningar, särskilt i den östra mellersta delen av område 1, verkar ha markerat läget för genomfiltrerade och delvis bortplöjda härdar.

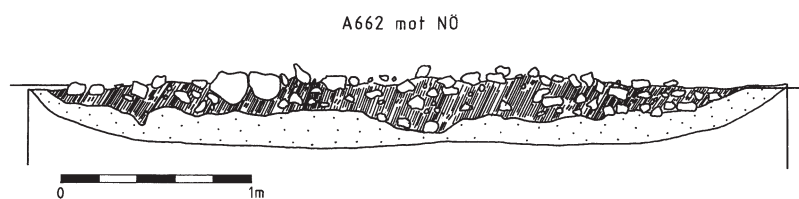
I de områden som blivit särskilt svårt skadade genom plöjning, som den nordvästra delen av område 2 och södra delen av område 3, finns flera mörkfärgningar av olika slag. Dessa kan i flera fall markera platsen för mer eller mindre förstörda huslämningar. Detta gällde i synnerhet en rund något utdragen figur i norra delen av område 2 och en figur i södra delen av område 3 (A453 respektive A514-515).

Skärvestenshögar

En skärvestenshög har kunnat dokumenteras vid undersökningarna inom skolområdet. Den var belägen i område 4, i den nordöstra utkanten av undersökningsområdet. Ytterligare en anläggning av detta slag framkom i elschakt 1, inom det område som tillhör Ljunga by och fornlämning ÖLM 1. Anläggningen, A1:2, hade skadats svårt av en senare nedgrävd kokgrop, A1:3 och dess ursprungliga utbredning är svårt att fastställa. Dessa två var ensamma i sitt slag, trots att skärvestenshögar är vanliga i denna trakt av Vikbolandet och trots att boplatzlämningar från både yngre och äldre bronsålder, liksom från förromersk järnålder dokumenterats på platsen.

Figur 40. Skärvestenshögs A1:2 i elschakt 1. Anläggningen är skadad av en senare kokgrop (A1:3).

Figur 41. Skärvestenshögen, A662, i profil och plan (OBS helt olika skalor). I toppen på anläggningen fanns två förkolnade stockar som markerats i plan.

Skärvestenshögen, A662, kan dateras till förromersk järnålder via ^{14}C (Beta 796 97, 2060 ± 70 BP se tabell 17).

Sotfläckar

Sex mindre sotfläckar förekommer inom området. Dessa är huvudsakligen koncentrerade till de mest störda områdena och kan möjligen representera fullständigt utplånade stolphål eller härdbottnar.

Stensamlingar

Ett flertal stensamlingar förekom i undersökningsytan. De flesta av dessa har vid utgrävningen kunnat konstateras ha samband med hus, kokgropar eller gravkonstruktioner. Endast två stensamlingar som saknar sådana tolkningssamband har registrerats. Dessa har förts till denna grupp.

Kulturlagerrest

Endast ett fragmentariskt område med bevarade kulturlager har kunnat påvisas. I övrigt fanns ett flertal områden med mörkfärgningar av olika slag, vilka kan tänkas representera de sista resterna efter kulturlager. Detta har dock inte kunnat beläggas mer än i detta enda fall där ett mindre område i gränsen mellan område 1 och 3 kunde undersökas.

Konstruktioner

Konstruktionerna i Tåby faller sönder i fem olika kategorier.

1. *Gravar.* Mellan 36 och 40 gravar har kunnat identifieras. Samtliga är anlagda inom en tidsram från 900 till 500 f Kr. Osäkerheten i antalet beror på att en del anläggningar varit så skadade att en säker identifikation inte kunnat göras.
2. *Hus.* Mellan 17 och 25 olika huskonstruktioner med varierande säkerhet och datering har kunnat identifieras. Betydligt fler har funnits inom ytan, men inte kunnat identifieras på grund av överlagring av andra huskonstruktioner. Dateringarna varierar mellan stenålder och äldre medeltid.
3. *Hägnader.* På flera ställen bildar de dokumenterade stolphålen vad som kan vara sträckningar av hägnader.
4. *Torkställning.* I två fall har en större mängd små käpphål kring en mörkfärgning tolkats som en torkställning.
5. *Ugnar.* Gruppen omfattar tre anläggningar: en på huvudytan och två vid Tåby 7:1. A20 på huvudytan har sannolikt varit en järnugn medan tolkningen av de övriga är osäker.

Huslämningar

Tolkningen av huskonstruktionerna på Tåbylokalen är delvis komplicerad. Medan vissa konstruktioner är enkla och lättolkade är andra desto svårare. Skälen till detta är dels mycket olikartade bevaringsförhållanden, dels att husen i vissa områden överlagras varandra i långa serier. Det senare gäller särskilt i huvudschaktets sydöstra hörn.

Med de tidsramar som funnits tillgängliga har det inte funnits möjligheter att helt klara ut den komplicerade analysen. Jag har därför valt att redovisa så

många indikationer som gått att få fram och lägga fram de oklarheter i tolkningen som måste finnas. Detta innebär att flera mycket osäkra husindikationer tagits med i redovisningen, (se tabell 13).

Huslämningarna bestod av flera olika typer. De äldsta husen visade sig som runda eller rundade mörkfärgningar i marken. Flera av dessa var av sten eller bronsålderstyper. De hade sin huvudutbredning i de norra och västra delarna av huvudschaktet.

I sydöst förekom lämningar efter ett stort antal stolpburna hus av klassiskt järnålderssnitt. Dessa överlagrade varandra i så många lager att identifieringen av de enskilda husen blev mycket besvärlig. Ett tydligt hus, daterat till folkvandringstid, som var parallellförskjutet till de övriga kunde dock identifieras säkert.

Mitt på undersökningsytan framkom lämningar av vikingatida hus av olika slag. Äldst var ett hus byggt med torvväggar, vilka syntes som mörkfärgningar i sanden, husets tak var fortfarande stolpburet. Huset överlagrades delvis av ett hus med specialkonstruktion. Som grund hade en murning med små flata kalkstenar blandade med lera lagts. Väggarna hade i detta hus varit takbärande.

Avslutningsvis fanns i samma område som de vikingatida husen också två medeltida hus. Det ena byggt med torpargrund av sten och det andra med bulverkskonstruktion. Även vid Tåby 7:1 fanns en bulverkskonstruktion som till större delen hamnade utanför schaktet.

Hustyperna täcker tillsammans in större delen av forntiden och medeltiden. I det följande tas varje grupp upp för sig, varefter ett försök till kronologi upprättas.

De olika identifierade huskonstruktionerna har listats i tabellen nedan. De romerska siffrorna betecknar det husområde där konstruktionen identifierats. Alla husindikationer inom ett husområde ligger så att de helt eller delvis överlagras varandra. Tätast ligger husen i husgrupp VII där samtliga hus med beteckning VII:1-5 överlagras varandra.

Löp nr	Hus nr	Typ	Datering	Kommentar
1.	I:1	Hyddbotten	före senneolitikum	tydlig lämning
2.	I:2	Grophus	äldre än I:1	
3.	II:1	Hyddbotten	äldre brå	
4.	III:1	Hyddbotten?	äldre brå	
5.	IV:1	Hyddbotten?	?	
6.	V:1	Hästskeformat långhus/hydd	ca 800 f Kr	
7.	V:2	Hyddbotten/del av hus VIII:1?	folkvandringstid?	troligen en del av hus VIII:1
8.	V:3	Hyddbotten?	äldre än hus V:1	
9.	V:4	Stolphus?	äldre än bronsålder?	rest av äldre överlagrat hus eller palissad?
10.	V:5	Stolphus?	?	
11.	VI:1	Hästskeformat långhus/hydd	äldre än 800 f Kr?	markerat av mörkfärgningar
12.	VI:2	Hyddbotten	äldre än VI:1	markerat av käpphål
13.	VII:1	Sidsulehus	äldre rom jäå	
14.	VII:2	Sidsulehus	yngre rom jäå?	
15.	VII:3	Sidsulehus	äldre rom jäå	uteslutes av VII:1 och 2
16.	VII:4	Mesulahus?	äldre brå?	
17.	VIII:1	Sidsulehus	folkvandringstid/vendeltid	parallellförskjutet mot husen i grupp VII
18.	IX:1	Sidsulehus	förromersk jäå	parallellförskjutet mot grupp VII
19.	X:1	Specialkonstruktion/torpgrund	vikingatid/tidig medeltid	yngre än X:2
20.	X:2	Sidsulehus/torvvägg	vikingatid	äldre än X:1
21.	X:3	Bulverk/torpgrund	vikingatid/tidig medeltid	äldre än X:4, yngre än X:1
22.	X:4	Torpgrund	medeltid – 1600-tal	yngre än X:3
23.	XI:1	Bulverk	medeltid	intill ugnarna Tåby 7:1

Tabell 13. Förteckning över huslämningar.

Färgkod för husritningar

- Takbärande inre stolpar eller vägglinje
- Yttre väggstolpar eller enstaka stolphål
- Härdar
- Golvlager
- Gravar
- Övriga anläggningar

Husområde I

I området fanns lämningar av minst två hus. Särskilt tydliga var lämningarna av en avlång hydda (hus I:1). Dessutom fanns möjliga lämningar av minst ett ytterligare hus. Hus I:1 var så tydligt att det gick att fotografera skiftningen i markfärg som visade var det stått.

Hus I:1

Ingående anläggningar är A97, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 346, 348, 374, 377, 378, 379 som alla är väggstolpar. A382 är en möjlig mittstolpe. A350 är en mörkfärgning. A90 är en härd och A101, 278, 296, 366 är lutande stolpar utanför konstruktionen (takstolpar?).

Läge: Område 1, östra mellersta delen
Typ: Hyddbotten
Riktning: 154 - 334°
Längd: 5,40 m
Bredd: 3,30 m

Beskrivning:

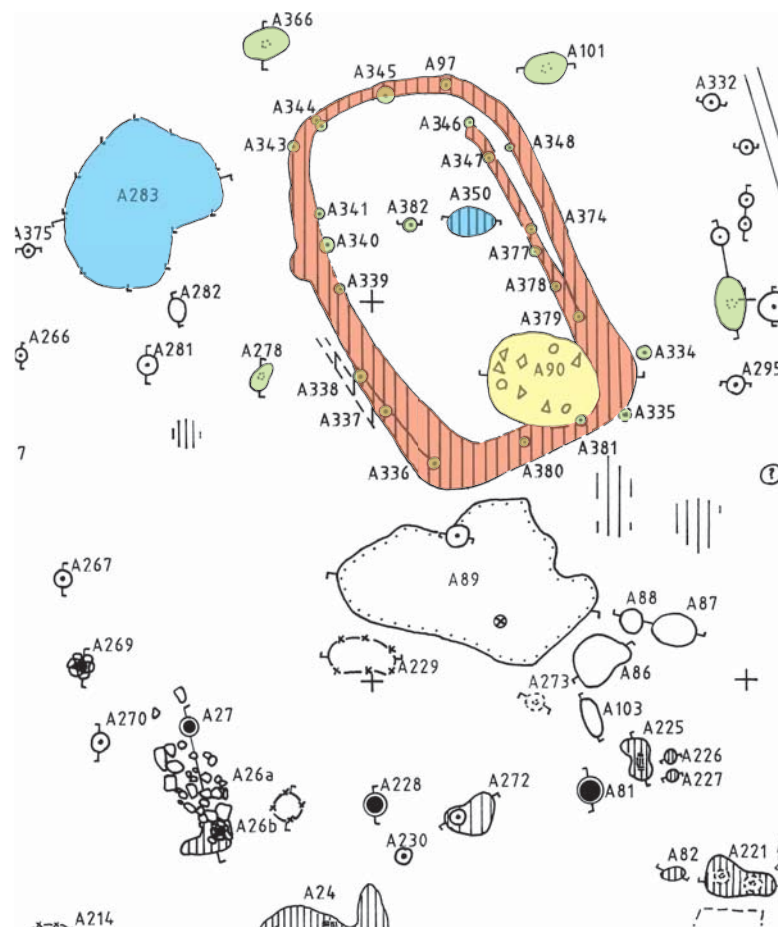
Huset bestod av en tydlig mörkfärgad vägglinje, med oval eller närmare rektangulär form. Vägglinjen var ställvis dubbel. I vägglinjen har sammanlagt 22 stolpar (snarast käppar), samtliga av ganska klena dimensioner, kunnat identifieras. Kring huset fanns en fyrkant av mycket starkt lutande stolphål på ett avstånd av ca 1,2 m utanför husväggen. Dessa kan eventuellt tolkas som stagnering till hustaket.

De dubbla vägglinjerna kan tyda på att huset byggts om vid minst ett tillfälle.

Huset låg helt och hållet i ett fint sandlager. I sydöstra hörnet fanns en härd som skar vägglinjen något (A90). Härden har ¹⁴C-daterats till senneolitikum (Beta 865 66, 3690 ± BP). Inne i huset fanns förstörda lämningar av ett äldre skede.

Datering:

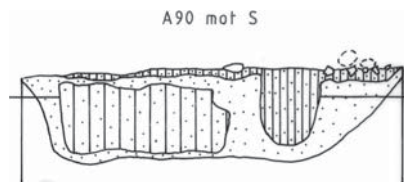
En indirekt datering i form av ett ¹⁴C-prov daterar den härd (A90) som stört vägglinjen i huset till senneolitikum. Huset måste alltså vara äldre än så.

Figur 42. Det tydligaste huset (I:1) markerat med randning. Den daterade härden (A90) ligger i sydöstra delen, delvis över vägglinjen. Skala 1:100.

Fynd:
ÖLMC3996:350, ben oidentifierat.

Tolkning:
Oval hydda, med bärande väggar. Saknar bärande stolpar om inte de fyra utanförstående, kraftigt lutade stolparna utgör sådana. Väggar av käppar med vidjeflätning. A283, en lergrop, kan ha varit ett upplag av lera för tätning av väggen. Genom dateringen av den sekundära härden bör huset dateras till senneolitikum eller tidigare.

Figur 43. Profil genom A90. Den daterade härden ligger med sitt relativt grunda djup överst i profilen. Mitt genom härden har en stolpe stått, efter härdens användande. Till vänster under härden finns rester efter en äldre nedgrävning, möjligen en svårt störd rest av hus I:2. Skala 1:40.

Figur 44a och b. Hus I:1 fotograferat från stege. Trots husets ålder syns de mörkfärgade vägglinjerna tydligt i sanden. Till höger på undre bilden syns den härd (A90) som stört vägglinjen och daterades till senneolitikum. Foto ÖLM.

Hus I:2

Bestående av A89, en grop; A89b, ett stolphål och A90, en härd.

Läge: Område 1, östra mellersta delen
Typ: Hyddbotten/grophus?
Riktning: -
Längd: 3,50 m
Bredd: 2,25 m

Beskrivning:

Tveksamt grophus? Som grund för tanken på ett hus ligger det faktum att gropen, A89, har en synnerligen grophusformad profil. Det förmodade huset är avhugget av vägglinjen till hus I:1, men i profilen till A90 ses vad som kan vara en svårt skadad rest av husets fortsättning i norr.

Djupet var 0,45 m. Fyllning bestod av humös sand. I botten fanns ett lager som är uppblandat med mjåla. I mitten på det förmodade huset finns rester efter en osäker stensatt härd. Det förmodade huset var skadat av grav i sydväst och av hus I:1 i norr. Stolpen, A89b, kan ha utgjort mittstolpe i ett sådant hus.

A89 Profil 1 mot N

Figur 45. Profilen genom A89 uppvisar stora likheter med ett grophus. Det undre ljusare kulturlagret bör vara material som avsatts under husets användningstid medan det övre mörkare kulturlagret bör ha avsatts när gropen fyllts igen. Skala 1:40.

Fynd:

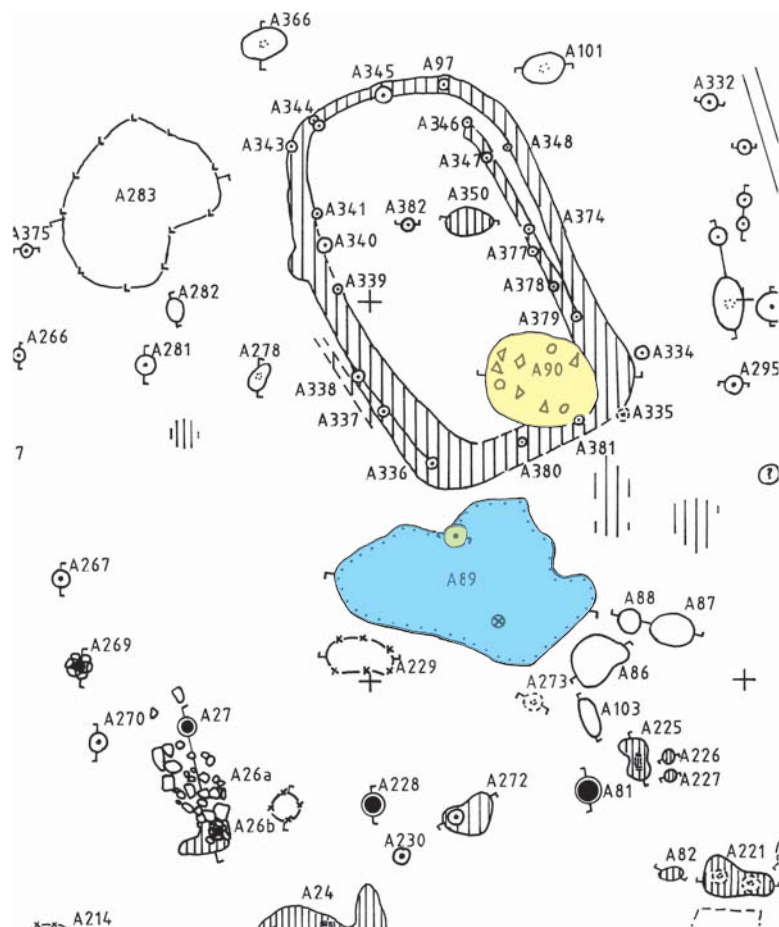
Flintavslag (skrapa?). Rensfynd: Vinkelbeslag av brons, beslaget kommer sannolikt från grav 229 som ligger alldeles i närheten.

Datering:

Äldre än hus I:1 (senneolitikum).

Tolkning:

Grophus med härd i mitten, skadat av senneolitiskt hus. Tolkningen osäker.

Figur 46. Husindikationen (I:2) utgörs av gropen A89 med kringliggande anläggningar. Streckmarkering för området mellan husen där en möjlig fortsättning på A89 finns. Skala 1:100.

Husområde II

Husområde II består bara av ett enda hus, en rund hyddbotten med tydliga väggmarkeringar.

Hus II:1

Består av A430 som utgör en vägglinje. A419, 421 och 489 är härdar. A420 är en ränna och A424, 425, 426, 427, 428, 429, 469, 470, 471, 472, 475, 476 utgör samtliga käpphål i en vägglinje.

Läge: Norra delen av område 2
Typ: Hyddbotten
Riktning: -
Längd: Diameter 3,75-4 m

Beskrivning:

En rund hyddbotten som bestod av en rund mörkfärgning (A430) visande läget för väggen. Mörkfärgningen var ställvis dubbel. Ett flertal käpphål fanns i och mellan de dubbla vägglinjerna. I nordväst fanns en koncentration av käpp- eller snarast pinnhål. Från centrum och mot nordöst löpte en mörkfärgning (A420) ut från anläggningen. Denna var 5,9 m lång och 1 m bred. Mörkfärgningen innehöll en härd, placerad i centrum av hyddbotten (A421), denna härd är ¹⁴C-daterad till senneolitikum/äldre bronsålder (Beta 865 67, 3230 ± 40 BP). Vid A419 passerar hyddväggen över en äldre härd.

Mitt i hyddan finns en grop tolkad som en lertäkt (A422).

Fynd:

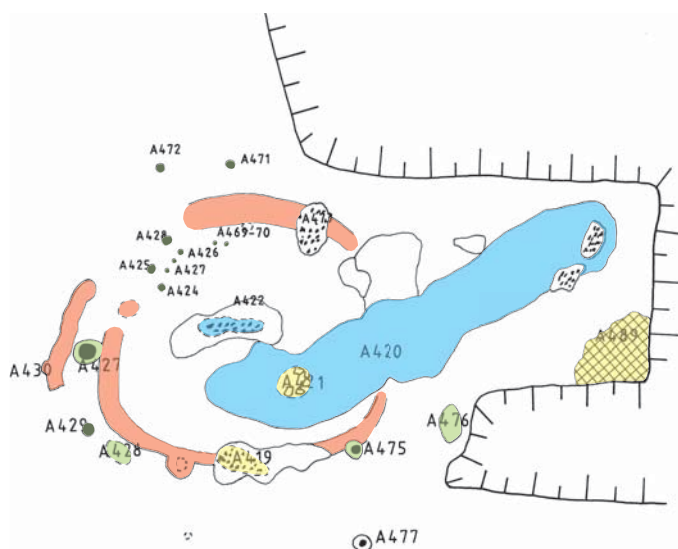
Saknas.

Datering:

¹⁴C-prov visade att skadan på hyddan (A420) skett vid övergången mellan senneolitikum och bronsålder. Hyddan måste alltså vara äldre än detta.

Tolkning:

Hyddbotten, rund. Hyddan har vilat direkt på väggarna som varit uppbyggda av lerklinat flätverk. Den var aningen nedgrävd i marken. Runda hyddor av denna typ är bland annat undersökta vid Ringeby (Kaliff 1995:19, Holm 1996:14). Dessa har en liknande datering som hyddan från Tåby. En lergrop och en härd finns mitt i huset. Den långa mörkfärgningen (A420) verkar svårförklarlig, en möjlig tolkning är att sot från härdens kan ha dragits ut denna väg via utgången, annars rör det sig om en senare skada. En sådan förklaring skulle passa bättre i sammanhanget med tanke på att en datering till övergången mellan senneolitikum och bronsålder skulle passa hyddtypen utmärkt. Inget hindrar emellertid att den är äldre.

Figur 47. Den lilla runda hyddlämningen (II:1). Den delvis dubbla mörkfärgningen som markerar väggen är A430. Den långa skåran ned i huset (A420) kan utgöra nedgången i det nedgrävda huset. Den daterade anläggningen (421) finns i husets södra del. Skala 1:100.

Husområde III

Husområde III bestod också av friliggande lämningar av en rund hydda. Den var belägen längst upp i nordöstra hörnet av område 2. Bevarandegraden var dålig och mörkfärgningarna efter väggen svaga. Stolphålen var kraftigare än i hus II:1, genomgående upp till 0,2 m i diameter och bevarade till ett djup av ca 0,10-0,14 m.

Hus III:1

Består av A499, en vägglinje och A450, 454, 457-459, 461, 462a-b, 464-465, 481-487 som är väggstolpar.

Läge: Nordöstligaste hörnet av område 2
Typ: Hyddbotten
Riktning: -
Diameter: 2,5 m, av stolparna att döma. Endast 1,2 m markerat av mörkfärgningen.

Beskrivning:

Huset eller hyddan har sannolikt varit ganska likt hus II:1 men är betydligt sämre bevarat och därför osäkert. Stolparna tenderar att vara kraftigare och placerade längre utanför vägglinjen, vilket kan ha betydelse för tolkning av konstruktion och datering.

Fynd:

Saknas.

Datering:

Läget i närheten till hus II:1 och husets likartade uppbyggnad gör att en datering till äldre bronsålder är trolig. Ingen självständig datering föreligger dock.

Tolkning:

Tolkas som en hyddbotten av liknande typ som hus II. Det förhållande att stolparna är kraftigare kan betyda att de burit en annan typ av konstruktion. Förslagsvis kan de svagt lutade mot varandra i en cirkel ha bildat en konstruktion liknande en wigwam eller kåta. Det bör dock noteras att ingen av stolparna var lutande i profil.

Figur 58. Hus III:1. Området låg ytterst i spetsen av en planerad vändplan. Det bestod av en cirkel av kraftigt markerade stolphål samt resterna efter en möjlig inre vägglinje innanför denna. Skala 1:100.

Husområde IV

Husområde IV var beläget längst i nordväst inom område 2, den del av schaktet som var allra svårast skadad av plöjning. I denna del gick den hårda bottenleran nästan upp i ploglagret och lagret med bevarade fornlämningar blev ytterst tunt. I den allra nordvästligaste delen var det helt borta. Sannolikt beror detta på att marken i detta parti ursprungligen legat högre än den övriga delen. Plogen har därmed hela tiden fört material från detta parti, ut mot de ursprungligen lägre liggande delarna så att marknivån idag ser helt jämn ut. Detta har hjälpt till att skydda de lägre liggande delarnas fornlämningar, men helt utplånat dem i nordväst.

Husområdet består av en indikation på en rund hydda, vilken visar sig som en rundad, utplöjd mörkfärgning.

Hus IV

Bestående av A436 och 492, mörkfärgningar, hyddbotten och vägg? samt A415, 417, 436-438, 492, 498 som är stolpar.

Läge: Nordvästra delen av område 2
Typ: Hyddbotten?
Riktning: Går ej att fastställa
Diameter: 5,0 m

Beskrivning:

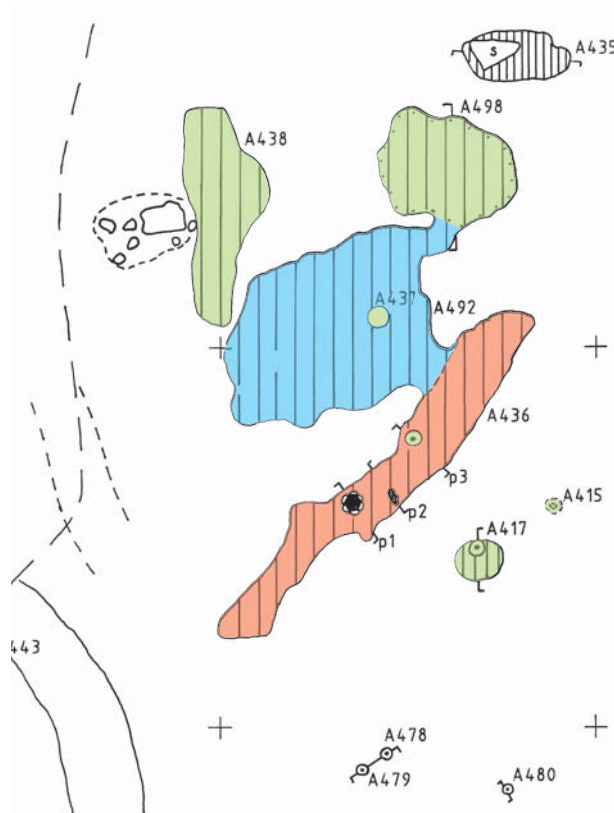
Starkt utplöjd hyddlämning? Anläggningen framträdde endast som ett par oregelbundna mörkfärgningar. Figuren som mörkfärgningarna bildade verkade ursprungligen ha varit rund, men hade vid undersökningstillfället ett flertal inskärningar och oregelbundenheter. Plogspåren syntes särskilt tydligt längs en sydvästlig-nordöstlig axel på två ställen. Endast tre stolphål kunde knytas till den eventuella hyddlämningen som får betraktas som mycket osäker.

Fynd:
Saknas.

Datering:
Osäker.

Tolkning:

Osäkert om denna lämning ska tolkas som en hyddbotten av samma typ som hus II:1. Lämningen bör ses som en indikation på att en hydda kan ha funnits här.

Figur 49. Hus IV:1. Möjlig vägglinje (A436), möjlig hyddbotten (A492) och mittstolphål (A437). Huslämningen ligger mycket nära det område som var stört ner i undergrunden av plogen. Gränsen för detta är markerad med streck till höger om huslämningen. Skala 1:100.

Husgrupp V

Hus V:1 var en av de i särklass tydligast markerade husen vid Tåbyundersökningen. Markeringen var så tydlig att huset kunde fotograferas med hjälp av en stege rest mot det pågående bygget av skolan.

Läge: Mellersta delen av område 3
Typ: Hästskeformat hus med torrväggar
Riktning: 54 - 234°
Längd: I schaktet 4,5 m, hela längden är större
Bredd: 6,25 m

Hus V:1

Består av A580 som utgör vägglinje, A581, 582, 583 och 626? som är käpphål vid vägglinjen, A588 som är ett centralt placerat stolphål, A591 som är golv(?) av småsten, A578, 579, 585 och 587 som är mörkfärgningar. I huset finns också A586, 589 och 627 som är gravar (A626 kan vara en del av A580 eller alternativt ingå i hus V:2).

Beskrivning:

Hus som endast delvis är utgrävt. Anläggningen hade en tydlig vägglinje i hästskeform och tre tydliga bevarade käpphål längst vägglinjen. Möjligen rör det sig om östra delen av ett långhus med torrväggar, alternativt en rund hydda. Endast en tydlig stolpe fanns i konstruktionen (A588). En grav (A627) var anlagd i vägglinjen och yngre än huset. En grav (A589) var förstörd av vägglinjen och äldre än huset. En grav (A586) låg mitt i huset och var möjligen samtida med detta.

Figur 50. Det tydligaste huset (V:1) bildar en hästskeformad figur i områdets mellersta västra del. Skala 1:100.

Inne i huset fanns en packning av knytnävsstora stenar, möjligen ett underlag för ett golvlager. Detta är dock osäkert eftersom stenen också fortsatte utanför hyddväggarna och kan vara naturligt deponerad. I och kring huset finns påverkan av flera andra hus.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
580	226	Avslag	Kvarts
	227	Lerklining	
586	106	Brända ben	Grav
	107	Kärl	
589	108	Brända ben	Grav
627	109	Brända ben	Grav
Rensfynd	-	Spik	Modern spik

Från själva husväggen kommer ett trekantigt kvartsavslag och fyra bitar tegelliknande lerklining, vilket stämmer väl med den tänkta dateringen och konstruktionen. Övriga fynd är gravrelaterade.

Datering:

Grav 627 är ingrävd i husets vägglinje. Graven har daterats till ca 800 f Kr. Huset är äldre än 800 f Kr. Samtidigt har anläggandet av huset förstört en grav (A589) som inte är närmare daterad men som bör vara äldre än huset. Slutsatsen blir att huset bör betraktas som mer eller mindre samtida med gravfältet. För en sådan tolkning talar också fyndet av ett kvartsavslag.

Tolkning:

Långhus, alternativt rund hydda. Sekundärt daterbart till bronsålder genom gravar. Graven inne i huset (grav 586) kan vara och är troligen anlagd medan huset var i bruk.

Figur 51. Hus IV:1 fotograferat från taket på den blivande skolbyggnaden. Till vänster syns huset i rensningsnivån. Väggarna är trots störningar i marken runt omkring tydligt markerade i underlaget. Bilden till höger visar den frampreparerade stenpackningen som kan vara en golvvyta. Foto ÖLM.

Hus V:2

Husindikation bestående av A565, en härd, A566, 569, 570, 572, 625 och 626 som är mörkfärgningar samt A564, 567 och 571 som är stenskodda stolphål.

Läge: Mellersta delen av område 3
Typ: Ett flertal mörkfärgningar som bildar en rundad figur. Botten till rund hydda?
Riktning: 54 - 234°
Längd: I schaktet 4,5 m, hela längden större
Bredd: 6,25 m

Beskrivning:
Ett flertal mörkfärgningar bildar tillsammans en rundad figur som kan vara resterna efter en hyddbotten. Mörkfärgningen fortsatte in i område 1 där ytterligare en mörkfärgning som kan ingå i tolkningen fanns.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
565	223	Lerklining	16 fragment varav ett par med tydliga pinnavtryck

Datering:
Härden, A565, är yngre än huslämningen. ¹⁴C-prov är taget men ej analyserat, provet finns i ÖLM:s magasin.
Om tolkningen som hydda är korrekt bör datering-
en vara sten- eller bronsålder.

Tolkning:
Rund hydda från bronsålder?

Figur 52. Hus V:2 består av ett område med mörkfärgningar direkt öster om hus V:1. Skala 1:100.

Hus V:3

Bestående av A578, 579, 585, 587 och möjligen 569 och 589 som utgörs av mörkfärgningar samt A581 som är ett käpphål. Observera att en del av dessa anläggningar också ingår i tolkningen av hus V:1.

Läge: Mellersta delen av område 3, under hus V:1

Typ: Ett flertal mörkfärgningar som bildar del av en rundad figur. Lämningarna kan möjligen tolkas som botten till rund hydda

Riktning: 54 - 234°

Längd: I schaktet 2,5 m

Bredd: ?

Beskrivning:

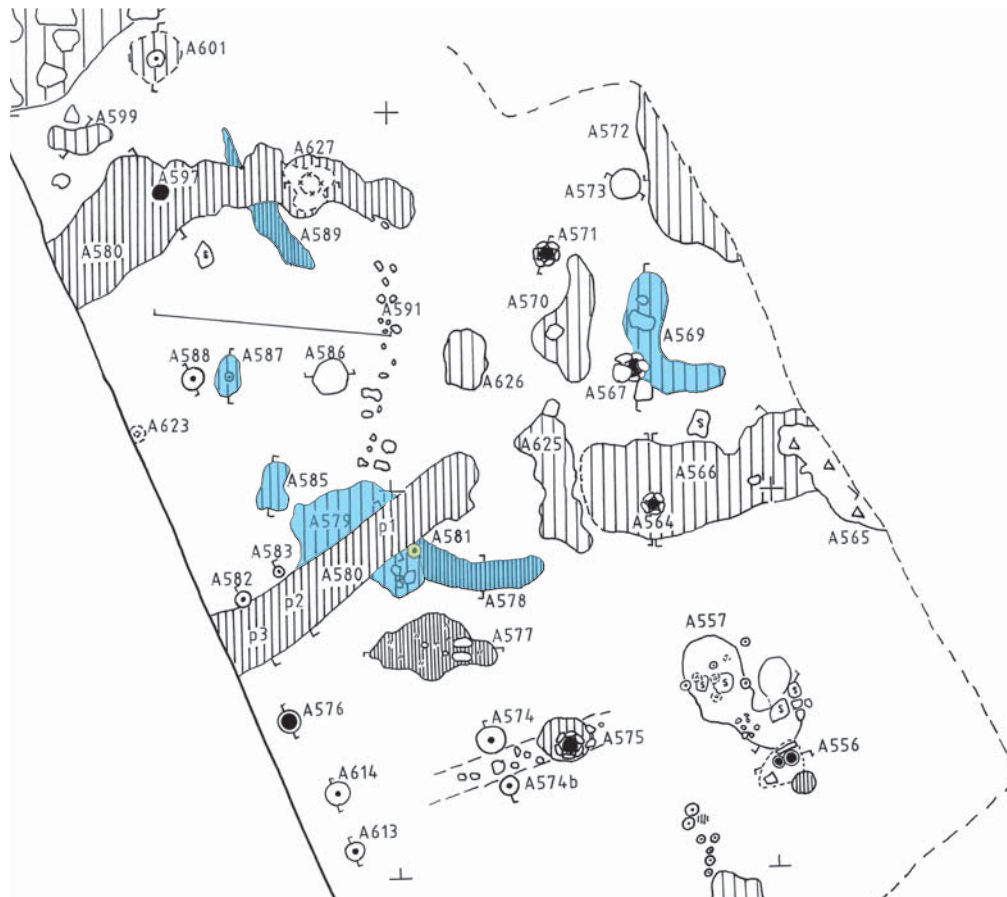
Möjlig hyddlämning under hus V:1. Under den södra vägglinjen till detta hus syns en kraftigt markerad vägglinje en kortare sträcka, denna har en möjlig fortsättning inne i hus V:1 i form av A579, 585 och 587.

Fynd:

Saknas.

Datering:

Äldre än hus V:1. Tolkningen får betraktas som mycket osäker.

Figur 53. Hus V:3 bildas av mörkfärgningar under hus V:1. Skala 1:100.

Hus V:4

Består av A574, 574b, 575?, 613 och 614 som är stolphål samt en kortare möjlig vägglinje.

Läge: Mellersta delen av område 3, söder om hus V

Typ: Stolpkonstruktion

Riktning: 54 - 234°

Längd: 1 m

Bredd: 0,4 m

Beskrivning:

Två par stolpar som var mycket kraftiga och djupt nedslagna i marken (ca 0,3 m breda och 0,3-0,4 m djupa). Pålarna var skålformiga (A574 och 614) på norra sidan och spetsade men djupt nedslagna (A613 och 574b) på den södra sidan av den däremellan svagt markerade vägglinjen. A575, ett kraftigt stenskott stolphål, tillhör sannolikt någon annan och yngre konstruktion. Det hör troligtvis ihop med de stenskodda stolphål som redovisats under hus V:3. Tillsammans med dessa bildas en bågformig konstruktion.

Fynd:

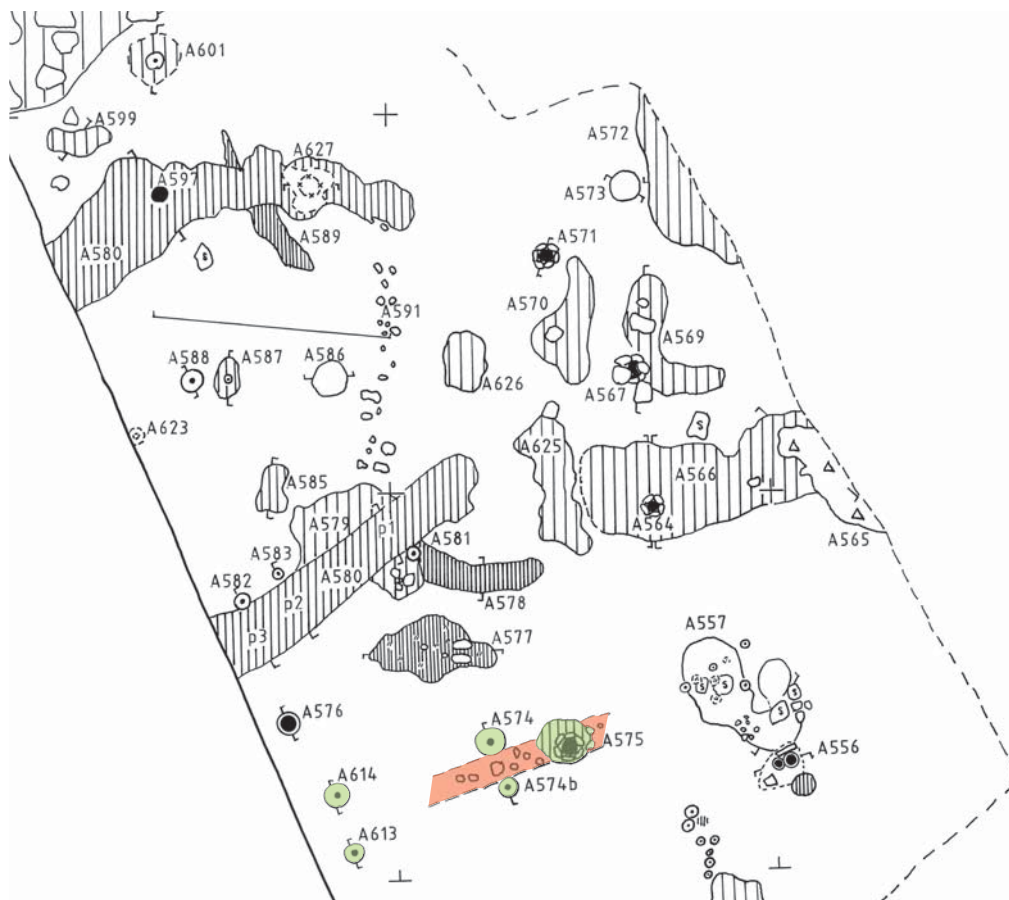
Saknas.

Datering:

Stolpkonstruktionen måste vara en av de äldsta i området. Den var störd på alla kanter av yngre konstruktioner.

Tolkning:

De osedvanligt kraftiga stolparna påminner närmast om den enda bärande stolpen i ett mesulahus. Det kan alltså vara fråga om de sista resterna efter en sådan anläggning. En annan möjlig tolkning är att det rör sig om resterna efter en palissad. En sådan tolkades som begränsningslinje till boplatsen från bronsålder vid Vistad i Väderstad. Den bevarade sträckan är dock alldeles för kort för en tolkning.

Figur 54. Hus V:4 består bara av en vägglinje med kraftigt markerade stolphål sammanhållna av en mörkfärgning i marken. Skala 1:100.

Hus V:5

Består av A564, 567, 571 och 575 som samtliga är stenskodda stolphål.

Läge: Mellersta delen av område 3,
öster om hus V:1

Typ: Stolpkonstruktion

Riktning: -

Längd: 4 m

Bredd: -

Fynd: -

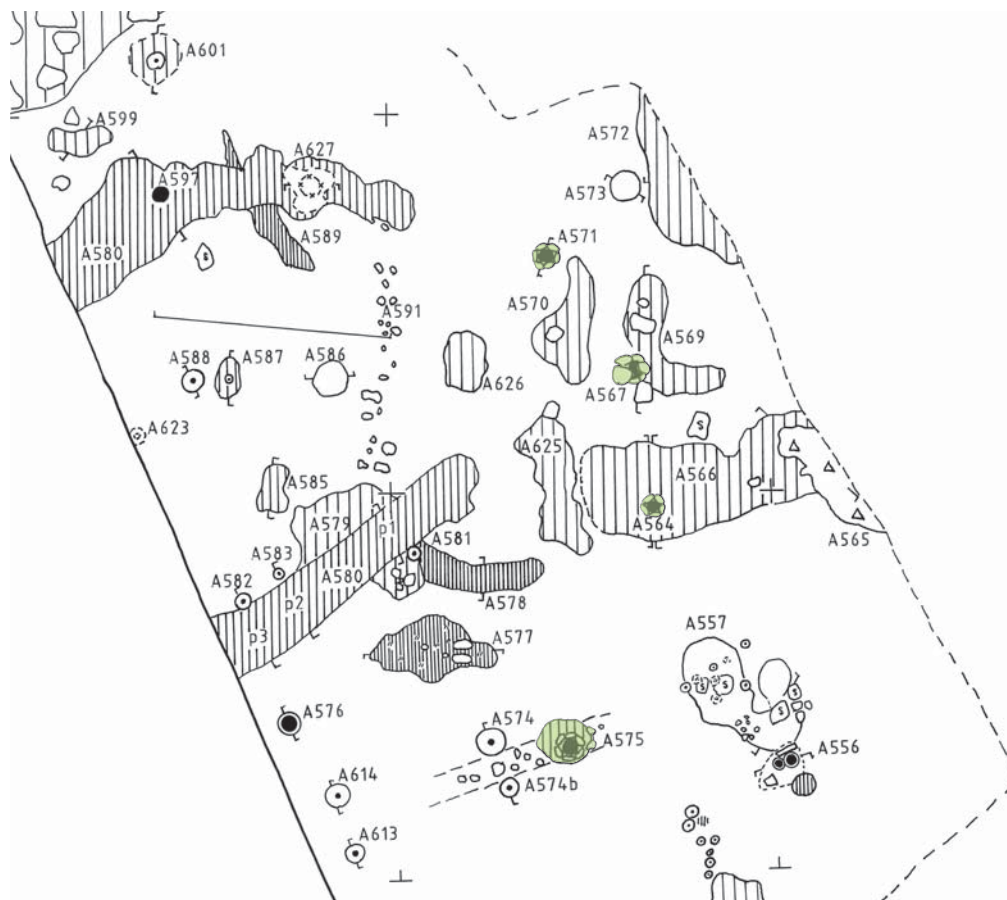
Datering: -

Tolkning:

Stolparna bör ha ingått i en och samma konstruktion. Om denna varit ett hus, ett stängsel eller något annat går inte att avgöra. Stolparna varierar dessutom i avstånd från varandra.

Beskrivning:

Konstruktionen består av fyra likartade kraftiga stenskodda stolphål som tillsammans bildar en svag båge. Likheten stolparna emellan gör att de sannolikt bör ha ingått i en och samma konstruktion. De bildar dock inget tydligt hus tillsammans, vare sig med varandra eller med andra anläggningar.

Figur 55. Hus V:5 består av fyra mycket lika stenskodda stolphål som dock inte bildar någon tydlig konstruktion. Skala 1:100.

Husområde VI

Området ligger i den smalaste delen av område 3. Här finns några mörkfärgningar som möjligen kan bilda en hyddbotten. Parallellförskjutet mot detta finns en rundad utbredning av käpphåll, vilka kan utgöra ett äldre hus på samma plats.

Hus VI:1

Består av A514, 515 och 525 som är mörkfärgningar eller torvväggar samt A519 som är en grop.

Läge: Södra delen av område 3
Typ: Rundad hydda
Riktning: -
Längd: Bevarad längd i schaktet = schaktbredden 3,25 m
Bredd: 6,45 m

Beskrivning:

Konstruktionen består av mörkfärgningar som bildar nord- respektive sydvägg. Den södra figuren är dock osäker. Den norra delen av A515 bör då utgöra en kulturlagerrest från husets inre.

Fynd:

Saknas.

Datering:

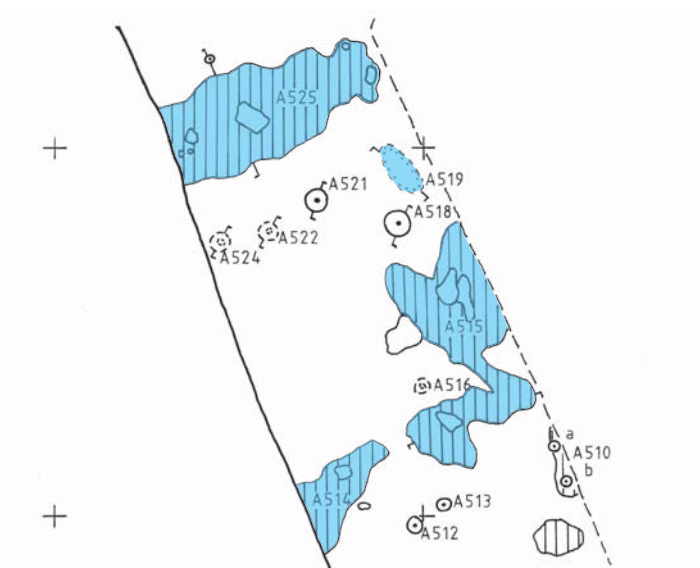
Inga daterande fynd eller analyser finns från konstruktionen.

Läget var intressant, mellan två gravar: A530 som var en hällkista och A507 som var en dubbelgrav i bikoniskt kärl. Konstruktionen och gravarna verkar respektera varandras placering, vilket leder till antagandet att de kan vara samtida med ett eventuellt hus.

Konstruktionen påminner också om hus IV:1 som på grund av överlagringar med gravar kan anses vara någorlunda samtida med dessa.

Tolkning:

Hus eller hyddbotten av samma typ som hus V:1. Tolkningsmöjligheten av konstruktionens utseende begränsas starkt av dess belägenhet. Schaktet är endast 3,25 m brett på detta avsnitt. Tolkningen får betraktas som osäker.

Figur 56. Hus VI:1. Mörkfärgningarna och käpphållerna tycks bilda varsin hyddliknande lämning VI:1 och VI:2 vilka är aningen parallellförskjutna i förhållande till varandra. Skala 1:100.

Hus VI:2

Består av A510a+b, 512, 513, 516, 522, 524 som är käpphål, A518 och 521 som är stolphål samt A510 som är en mörkfärgning.

Läge: Södra delen av område 3
Typ: Rundad hydda?
Riktning: -
Längd: Bevarad längd i schaktet = schaktbredden 3,25 m
Bredd: 6,45 m

Beskrivning:

Rund utbredning av käpp- och stolphål, svagt parallellförskjuten mot söder i förhållande till hus V:1.

Fynd:

Saknas.

Datering:

Dateringen är osäker.

Tolkning:

Rundad utbredning av käpp- och stolphål som möjligen kan tolkas som en hyddbotten. Tolkningens begränsas starkt av konstruktionens belägenhet. Schaktet är endast 3,25 m brett på detta avsnitt. Tolkningen får betraktas som osäker.

Figur 57. Hus VI:2. Skala 1:100.

Husområde VII

Husområde VII ligger i sydöstra hörnet av område 1. Här finns ett stort antal stolphål fördelade över en mycket liten yta. Det stora antalet stolphål gör att enskilda hus är svåra att tolka ut. Sannolikt ligger flera kronologiskt efter varandra följande konstruktioner på samma plats. Dateringarna ligger mellan förromersk järnålder och sen romersk järnålder.

Hus VII:1

A234+238, 2b+37, 320b+177, x+183, 115+141 utgör par av takbärande stolpar. A1, 6b, 110a+b, 117, 120, 121, 150, 158, 171, 190, 196 och 200 är väggstolpar. A155, 162, 165, 166, 168, 169 utgörs av klena stolpar som kan utgöra en mellanvägg. A9 och 237 är centralt placerade härdar.

Läge: I stolphålskoncentrationen, södra delen av område 1
Typ: Långhus, sidsulekonstruktion
Riktning: 90 -270°
Längd: ca 18,5 m
Bredd: 7,1 m

Bredd mellan stolparna från väster till öster:

1	2	3	4	5
3,1	3,25	3,25	-	3,5 m

(medelvärde: 3,28 m)

Avstånd mellan paren:

	1-2	2-3	3-4	4-5
Norra raden	3,80	3,0	(2,25)	(3,75 m)

Södra raden	3,75	3,0	2,25	3,80 m
-------------	------	-----	------	--------

Beskrivning:

Sidsulehus bestående av två rader av takbärande stolpar omgivna av klenare väggstolpar. De sex stolparna i mitten står med tätare inbördes avstånd än stolparna i respektive utkant. Ett stort antal väggstolpar kan sannolikt knytas till huset. Avståndet mellan de takbärande stolparna och väggstolparna är i genomsnitt ca 2,0 m. Platsen för den stolpe som borde ha bildat par med A189 låg i ett av elschakt skadat område.

Tolkningen av huset försvåras av att stolparna är av delvis olika typer. Både ett stenskott och flera icke stenskodda stolphål ingår. I västra ändan är stolparna huvudsakligen plana, medan de mot öster har en tendens att ha rundade bottnar. Stolpparen visar dock en god överensstämmelse inbördes men typerna

förändras efterhand. Markplanet har ursprungligen varit lutande, vilket visas av att stolparnas djup ökar mot öster. Observera att stolphålen ligger mycket tätt i området, och att andra stolphål som ligger nära de som tolkats in i denna konstruktion kan vara alternativ. Att de klenare stolparna bör tolkas som väggstolpar stärks av fynden av lerklining vid flera av dem. Härden, A9, ligger mycket väl placerad mitt i den östra halvan av det tänkta huset. Ett ¹⁴C-prov är taget men inte analyserat.

Observera att minst en alternativ tolkning av hus på denna plats finns, hus VII:4. Dessa två hus utesluter varandras existens. På samma plats ligger också ett flertal andra stolphus vilka inte kunnat identifieras ordentligt på grund av störningar från detta och andra hus.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
02	116	Ben, obränt	tänder
	117	Kärl	reducerat bränt gods, polerad yta
06	118	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
09	121	Lerklining	i mitthärden i huset
121	155	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
158	165	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
183	167	Lerklining	vid huvudstolpe
141	161	Kärl	oxiderat bränt grovt magrat gods, sekundärbränt?

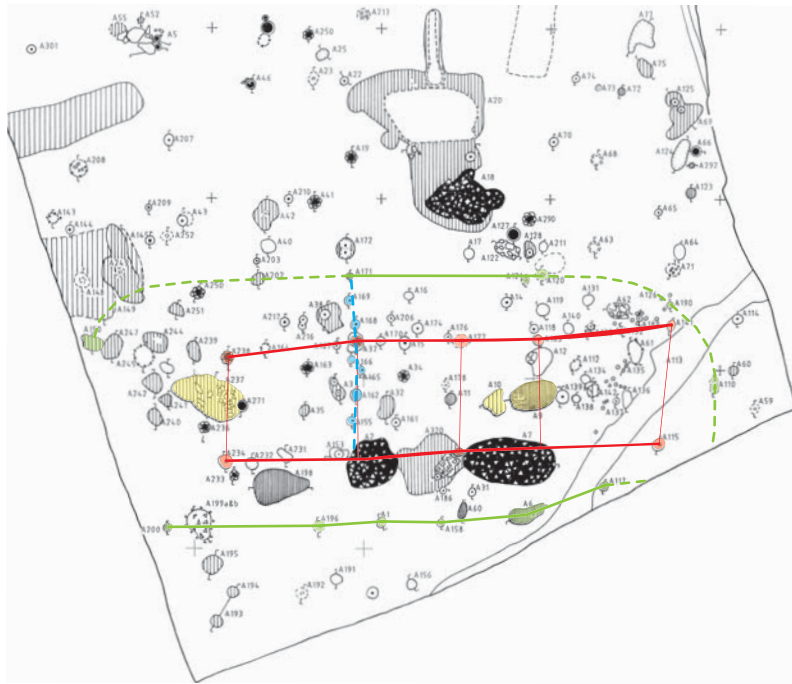
Datering:

Ett ¹⁴C-prov från A37, en av huvudstolparna, har gett en datering till tidig romersk järnålder (Beta 865 64, 1930 ± 70 BP), eller möjligen sen förromersk tid. En sådan datering stämmer väl med den föreslagna konstruktionstypen.

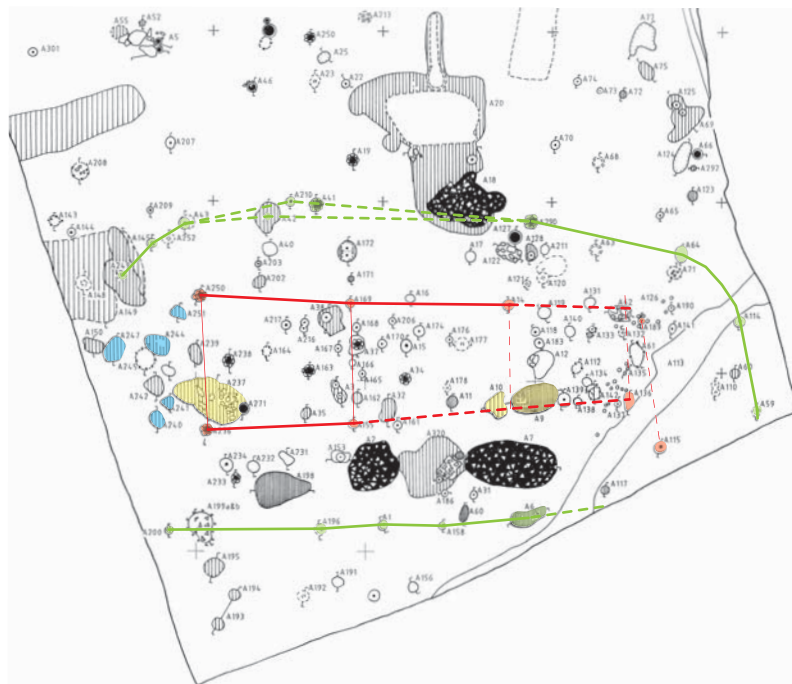
En keramikskärva (ÖLMC3996:116) från A2 har tydlig datering till äldre järnålder. En annan (ÖLMC3996:161) från A141 är snarast daterbar till yngre bronsålder.

Tolkning:

Sidsulehus med sannolik datering till romersk järnålder. Denna tolkning utesluter att tolkningen av hus VII:4 är korrekt då båda husen i stor utsträckning bygger på samma stolphål.

Figur 58. Hus VII:1. Skala 1:200.

Figur 59. Hus VII:2. Skala 1:200.

Hus VII:2

Bestående av A236+250, 154+169, x+14, 115+189 eller 136+x som bildar par av takbärande stolpar. A1, 42, 43, 59, 64b, 114, 145, 158, 196, 200 och 290 utgörs av väggstolpar. A237 och 9-10 är härdar medan A240, 241, 244, 251 och 247 kan utgöra kulturlagerrest i huset.

Alternativt kan A1, 6, 41, 43, 59, 64b, 114, 145, 158, 196, 210, 249 och 290 istället utgöra väggstolpar.

Läge: I stolphålskoncentrationen, södra delen av område 1, aningen parallellförskjutet mot norr i förhållande till hus VII:1

Typ: Långhus, sidsulekonstruktion

Riktning: 90 - 270°

Längd: ca 19,0 m

Bredd: ca 9,0 m

Bredd mellan stolparna från väster till öster:

1	2	3	Alt 1, 4	Alt 2
3,95	4,10	-	3,80 m	-

(medelvärde: 3,95 m)

Avstånd mellan paren:

1-2	2-3	Alt 1, 3-4	Alt 2, 3-4
N raden 4,50	4,70	4,00	3,5 m
S raden 4,25	(4,57)	(4,57)	3,5 m

Beskrivning:

Sidsulehus med fem takbärande stolpar och omgivande väggstolpar. Avståndet mellan de takbärande stolparna och väggstolparna var i genomsnitt ca 2,0 m. Vad gäller det fjärde stolpparet finns två alternativa tolkningar, alternativ 1 som bygger på bättre stolpar och alternativ 2 som bygger på bättre avstånd mellan stolpparen.

De takbärande stolparna är huvudsakligen svagt spetsade med en diameter omkring 0,35 m. I den västra delen är stolparna stenskodda medan stenskoning saknas i öster. Paren visar en god överensstämmelse inbördes. Markplanet har ursprungligen varit sluttande vilket visas av att stolparnas djup ökar mot öster. Tolkningen av att stolphålet A189 ingår i konstruktionen är mycket svag. Av denna stolpe finns endast en liten rest. Vägglinjen är huvudsakligen densamma som för hus VII:1. Observera att stolphålen ligger mycket tätt i området, och att andra stolphål som ligger nära de som tolkats in i denna konstruktion kan vara de riktiga.

Det får betraktas som osäkert om hela huset är synligt i schaktet eller om det bara är en västlig del som är synlig. Observera att minst en alternativ tolkning av ett hus på denna plats finns (VII:5). Dessa två tolkningar utesluter varandra.

En alternativ tolkning av husets utbredning innebär att A6, 41, 43, 59, 64b, 114, 145, 158, 196, 210, 249 och 290 istället utgjort väggstolparna. Huset skulle då bli bredare men regelbundenheten hos stolparna sämre.

Fynd:

Anläggning	Fynd nr	Typ	Kommentar
09	121	Lerklining	
14	125	Ben obränt	
145	162	Avslag	kvarts
158	165	Lerklining	
237	173	Kärl	reducerat gods
	174	Kärl	
	175	Avslag	kvarts
	176	Ben, obränt	
	177	Lerklining	
240	179	Lerklining	

De flesta fynden kommer från härdarna, A9 och 237. Både lerklining, kärlfragmenten och de obrända benen tyder på att de använts för matlagning. I ett fall kommer lerkliningsfragment från anläggningar tolkade som väggstolphål, A158.

Datering:

Huset är inte samtida med hus VII:1 bland annat eftersom A115 ingår i båda tolkningarna. Avståndet mellan stolparna antyder att hus VII:2 är yngre och att huset skulle kunna vara från sen romersk järnålder.

Tolkning:

Sidsulehus som sannolikt kan dateras till sen romersk järnålder. Observera att denna tolkning utesluter att tolkningen av hus VII:5 är korrekt då båda husen i stor utsträckning bygger på samma stolphål. Fynd av lerklining vid en av de förmodade väggstolparna stärker tolkningen av dessas funktion.

Hus VII:3

Bestående av A250, 251, 41, 19?, 17, 16, 168, 163, 236 och 290 tolkade som takbärande stolpar. A231, 135, 34, 176, 14, 121, 145 och 43 tolkas som väggstolpar samt A237 som en härd.

Läge: I stolphålskoncentrationen, södra delen av område 1, tvärställt i förhållande till hus VII:1

Typ: Långhus, sidsulekonstruktion

Riktning: 135 - 315°

Längd: ca 16,0 m

Bredd: ca 7,5 m

Bredd mellan stolparna från väster till öster:

1	2	3	4
-	-	-	-

Avstånd mellan paren:

	1-2	2-3	3-4
Norra raden	-	-	-
Södra raden	-	-	-

Beskrivning:

Sidsulehus? I den förmodade konstruktionen är det mycket svårt att se några egentliga stolpar. Stolphålen bildar bara oregelbundna linjer. Avståndet mellan de förmodat takbärande stolparna och väggstolparna är i genomsnitt ca 2,0 m.

Detta försök till en husrekonstruktion bygger enbart på ett försök att inordna de stenskodda stolphålen i ett mönster. Detta lyckas såtillvida att det går att få in dem i två någorlunda parallella linjer eller i en

möjlig vägglinje. I övrigt får rekonstruktionsförsöket betraktas som mycket osäkert. Det förmodade huset är orienterat på sned i förhållande till alla andra tolkningar, vilket gör det mindre sannolikt att tolkningen är riktig.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
121	155	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
145	162	Avslag	kvarts
237	173	Kärl	reducerat svart gods
	174	Kärl	reducerat svart gods
	175	Avslag	kvarts
	176	Ben	Oidentifierat obränt
	177	Lerklining	

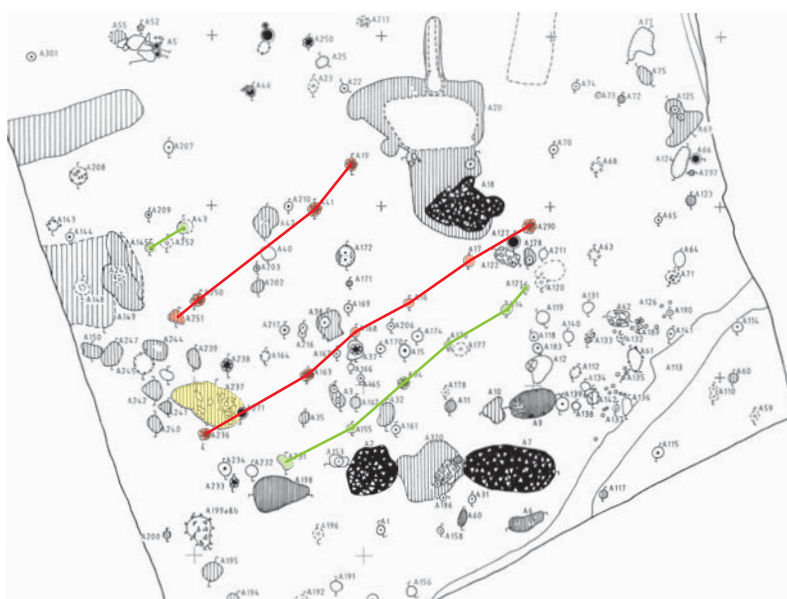
Fynden ingår till överväldigande delen också i det förmodade huset VII:2.

Datering:

Det eventuella huset är ej samtida med hus VII:1 eftersom flera anläggningar ingår i båda tolkningarna. Möjligen kan fynden från härden antyda att dateringen bör ligga i romersk järnålder.

Tolkning:

Mycket tveksamt sidsulehus. Observera att denna tolkning utesluter att tolkningen av de flesta hus i grupp VII är korrekt då husen i stor utsträckning bygger på samma stolphål. Tolkningen bygger enbart på likhet mellan ett antal stenskodda stolphål och får betraktas som osäker.

Figur 60. Hus VII:3. Skala 1:200.

Hus VII:4

A240?, 35, 32, 10, 139, 136 och 110 utgörs av takbärande stolpar. A148, 249, 171, 121, 200, 196, 1, 158 och 6 utgörs av väggstolpar.

Läge: I stolphålskoncentrationen, södra delen av område 1
Typ: Långhus, mesulakonstruktion
Riktning: 87 - 267°
Längd: ca 16,5 m
Bredd: ca 7 m

Avstånd mellan stolparna från väster till öster:

	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7
Mittråd	4,4	2,5	3,3	2,3	2,0	2,6 m

Beskrivning:

Detta är en alternativ tolkning till hus VII:1 och utgörs av ett förmodat mesulahus. Teorin bygger på den räta rad av mörkfärgningar som syns i mitten av det förmodade huset. Samtliga dessa stolpar är tolkade som mörkfärgningar men kan alternativt utgöra relativt grunda men kraftiga stolpar.

Det som talar för teorin är att ingen av stolparna används i någon annan hustolkning. Bottenkonturen på stolparna var plan. Samtliga bärande stolpar uppvisar stora likheter med varandra. En möjlig vägglinje syns huvudsakligen i söder. Denna konkurrerar dock med ett par av de andra husen. I norr finns tre möj-

liga väggstolpar. Om tolkningen av väggstolparna är korrekt är husets bredd ca 7 m, vilket skulle stämma bra med hus från bronsålder från till exempel Fosielokalen. Det tänkta husets placering överlappar delvis placeringen av en del av gravarna från yngre bronsålder, varför en datering till äldre bronsålder eller äldre verkar mer sannolik.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
006	118	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
121	155	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
158	165	Lerklining	vid förmodad väggstolpe
240	179	Lerklining	vid förmodad takstolpe

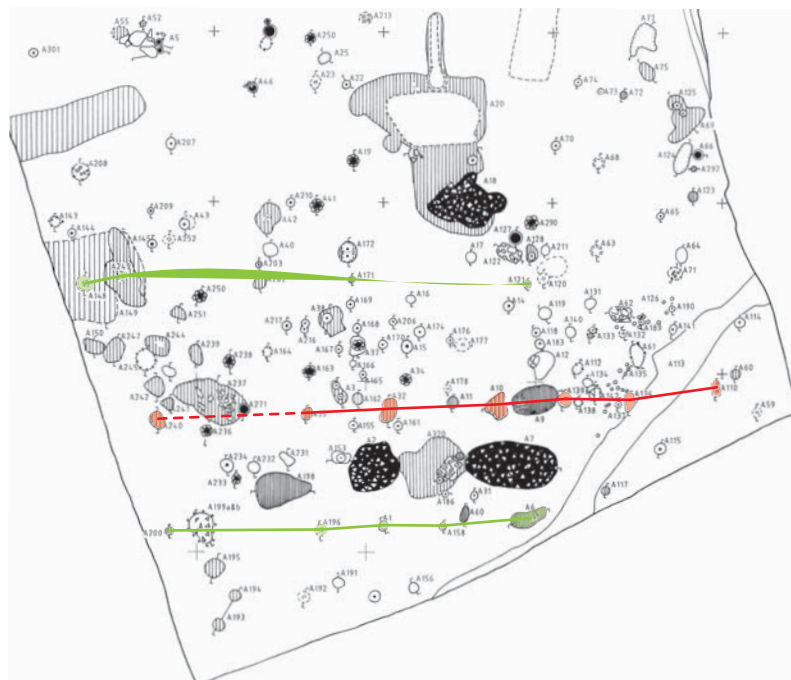
De flesta fynd utgörs av lerklining intill eller i förmodade väggstolpar vilket stärker tolkningen av huset.

Datering:

Äldre än bronsålderns period V på grundval av husets konstruktion och placering.

Tolkning:

Eventuellt ett skadat mesulahus från äldre bronsålder. Tolkningen styrks av fynd av lerklining vid de förmodade väggstolparna. Tolkningen är dock mycket osäker och den utesluter tolkningen av hus VII:1.

Figur 61. Hus VII:4. Skala 1:200.

Husområde VIII

Område VIII är beläget i direkt anslutning till område VII. Anledningen till att det givits ett eget nummer är att den tydligaste huskonstruktionen i området (hus VIII:1) är tydligt parallellförskjutet mot norr jämfört med husen i grupp VII.

Hus VIII:1

Består av A207+252, 40+x, 19+172, 383+17 och 68+63 som utgör par av takbärande stolpar. A23, 22, 74, 73, 125a+b, 123, 64, 190, 189, 133a+b, 140, 176, 174, 170, 15, 167, 164 och eventuellt 239 utgör väggstolpar medan A18 är en härd.

Typ: Långhus, sidsulekonstruktion
Riktning: 90 - 270°
Längd: 16,8 m
Bredd: 7,8 m

Bredd mellan stolparna från väster till öster:

	1	2	3	4	5
	2,75	-	2,75	2,75	2,75 m

(medelvärde: 2,75 m)

Avstånd mellan paren:

	1-2	2-3	3-4	4-5
Norra raden	ca 2,75	ca 2,50	3,50	3,65 m
Södra raden	2,75	2,50	3,50	3,65 m

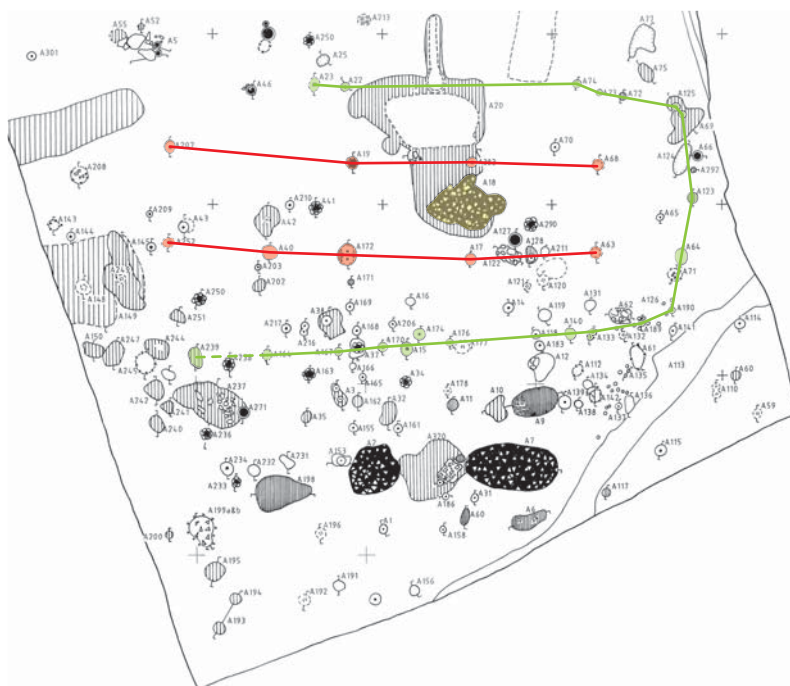
Beskrivning:

Sidsulehus. Avståndet mellan de takbärande stolparna och väggstolparna är 2,0-2,5 m. Huset är aningen parallellförskjutet mot norr i förhållande till den stora massan hus i grupp VII. Huset bedöms vara den säkraste identifieringen av alla inom det stora stolphålsområdet.

Avstånden mellan stolpar och stolpar i den takbärande sidsulekonstruktionen är påfallande regelbunda, vilket starkt talar för identifikationen av konstruktionen. Stolparna uppvisar också stor likhet inbördes i profil. Undantaget A17 som får bedömas som en skadad stolpe.

Vägglinjerna är något osäkrare. I norr kan sju mindre kapphål som inte ingår i någon annan föreslagen konstruktion tillsammans bilda en någorlunda säker vägglinje. Många stolpar saknas dock. I väster saknas tydliga väggstolpar helt. I söder löper den tänka vägglinjen genom det tätaste stolpområdet. Här finns ett flertal användbara väggstolpar, dessa ingår dock också i andra föreslagna konstruktioner. A41 och 290 kan möjligen vara takstöttor.

Härden, A18, är anlagd mellan det fjärde stolparets båda stolpar, exakt där den borde ligga i en regelbunden huskonstruktion från den aktuella tiden.

Figur 62. Hus VIII:1. Skala 1:200.

Avståndet mellan stolparna är större i den östra halvan av huset än i den västra. Ett mönster som också var genomgående vid undersökningen av det stora husmaterialet i Pryssgården, Ö Eneby socken, Norrköping.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
18	126	Kärl	BII:4 vitleredekor, 15-1700-tal
	127	Pilspets	flinta, senneolitikum
	128	Ben, bränt	matrester?

Fynden är samtliga från A18. Denna ligger i tät anslutning till A20, som är en smideshård från 1400-talet, vilket skulle kunna förklara BII:4-skärvan. Pilspetsen bör tillhöra ett äldre fyndsammanhang.

Datering:

Huset är inte skadat och påverkat av överlagrande anläggningar mer än ugnen, A20, i norr. Det får därför betraktas som det yngsta inom det stora stolphålsområdet. Det bör också vara äldre än ugnen som är från 1400-tal.

Härden A18, med en logisk placering för en hård inne i ett hus, är daterad med ^{14}C till folkvandringstid/vendeltid. (Beta 700 85, 1390 ± 70 BP).

Fynden, förutom resterna av obränt ben, saknar relevans för konstruktionen då de inte är samtida med den.

Tolkning:

Huset, som är det säkrast identifierade i stolphålsområdet är ett sidsulehus från övergången mellan folkvandringstid och vendeltid. Husets östra halva har sannolikt varit bostadsdel medan den västra varit stalldel. Huset är det yngsta i området och representerar slutet på en bosättning på i stort sett samma plats alltifrån förromersk järnålder.

Husområde IX

Området är i likhet med område VIII beläget i direkt anslutning till område VII. Också här bygger identifieringen av ett eget område på att ett i förhållande till grupp VII parallellförskjutet hus säkert ligger här.

Hus IX:1

Består av A35?+ x, 165+1, 60+x, 139? och 115? som takbärande stolpar. A191, 156, 157, 135 och 166 är väggstolpar, A2, 7 och 320 är härdar.

Typ: Långhus, sidsulekonstruktion?
Riktning: 90 - 270°
Längd: ?
Bredd: ?

Bredd mellan stolparna från väster till öster:

1 2 3 4
- 3,0 m - -

(medelvärde: 3,0 m)

Avstånd mellan paren:

1-2 2-3 3-4 4-5

N raden ca 2,75 ca 2,00 ca 2,75 3,65 m

S raden ca 2,75 ca 2,00 ca 2,75 3,65 m

Beskrivning:

Möjlig platsen för ett sidsulehus. Antagandet byggs på den avancerade härdkonstruktionen som rimligen bör ha funnits inne i ett hus. Att söka identifiera tillhörande stolpar är svårt. De här föreslagna är alla beslagna med svårigheter. A35 tolkades vid utgrävningen som en mörkfärgning, inte som ett stolphål.

Det enda tydligt möjliga stolpparet (A161 och 1) är båda väl klara för den uppgift de får här. Alla andra stolpar står ensamma.

Väggstolpar förefaller lättare att se. Raden A156, 157 och 200 bildar sydvägg och konkurrerar inte med andra tolkningar. I norr finns en rad anläggningar att välja mellan. Här föreslås A166 och 135.

Fynd:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
02	116	Ben, obränt	tänder
	117	Kärl	reducerat bränt gods, polerad yta
07	119	Lerklining	
	120	Ben, animaliskt	

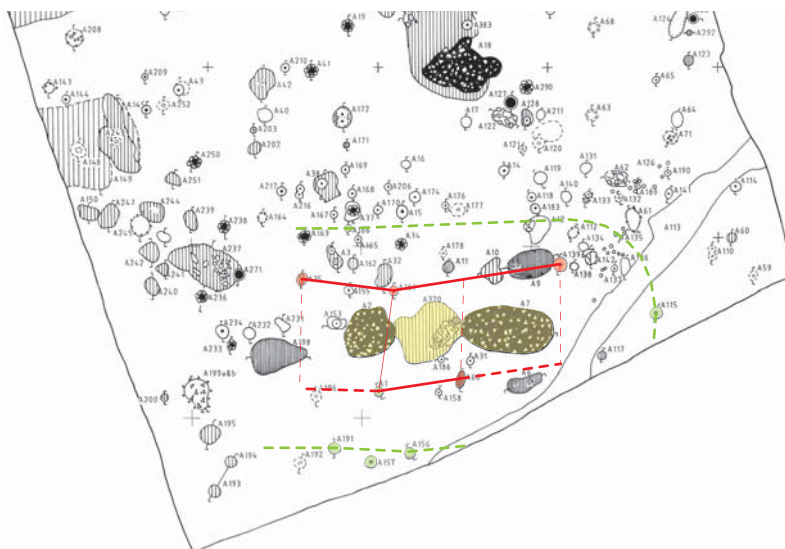
Datering:

Det eventuella huset är till större delen överlagrat av andra konstruktioner, särskilt i norr. Det är därför svårt att identifiera. Det gör att det bör tolkas som ett av de äldsta husen i området. A7, en av de större härdarna, har ¹⁴C-daterats till förromersk järnålder (Beta 865 61, 2340 ± 110 BP).

Tolkning:

Förslaget att tolka anläggningarna som ett hus vilar mer på det faktum att ett hus borde finnas än på att anläggningar som borde ha ingått i ett sådant hus verkligen identifierats. Huset bedöms därför som mycket osäkert.

A7, en av de större härdarna, har alltså ¹⁴C-daterats till förromersk järnålder. Denna datering är sannolik för huset. Det skulle då vara ett av de första av sin typ och ersatt de rundade hyddorna från sen bronsålder, som var samtida med gravfältet.

Figur 63. Hus IX:1. Skala 1:200.

Husområde X

Området innehåller fyra delvis överlagrande huskonstruktioner. De är de yngsta daterade på området och innehåller huskonstruktioner från vikingatid, medeltid och möjligen fram till 1600-tal. Samtliga hus är tydligt identifierade.

Hus X:1

Består av A311 som vid sträckningen inom område 1 först kallades A603, denna utgör lämningar av en husvägg. A314 och 415 är käpphål. A629, 630, 631, 633 och 636 utgörs av mörkfärgningar och A612 är en härd/eldstad.

Typ:	Specialkonstruktion, syllstenshus med torpargrund av lera och stenklack.
Riktning:	ungefär 108 - 342°
Längd:	ca 15 m
Bredd:	ca 10 m
Djup:	0,3 m
Fyllning:	Skörbränd sten, brun humös sand, sot och kol

Beskrivning:

Huslämningen undersöktes i två etapper, först på våren då husets sydöstra del undersöktes, sedan på hösten då resten av huset kunde friläggas.

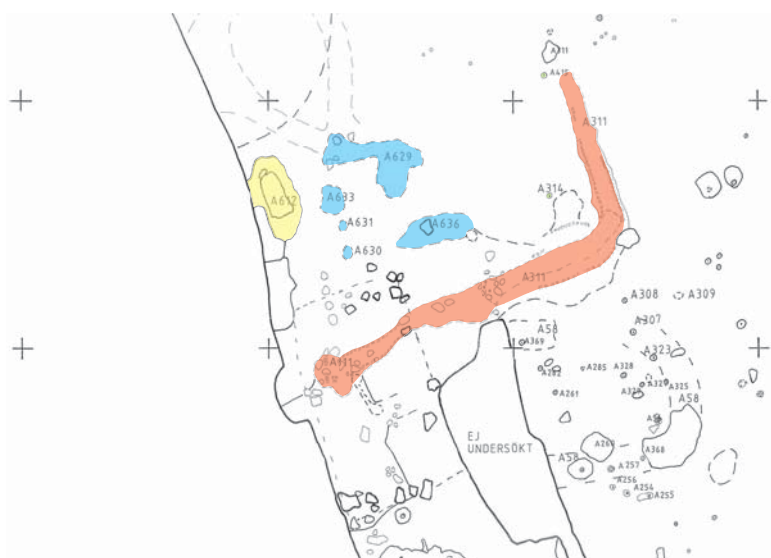
Huset påträffades först i område 1 där det vid avbanning av norra hörnet framträdde en hästskoformad förhöjning i den sterila sanden. Förhöjningen bestod av sotad sand. Vid framrensningen visade sig anläggningen vara östra och södra sidorna av en huskonstruktion. Södra sidan bestod av en 1,5 m bred, sotig mörkfärgning som sträckte sig från västra schaktkanten till anläggningens sydöstra hörn, en 6 m

lång sträcka 6 m östnordöst om schaktkanten. I hela anläggningen (med undantag för breddningen utanför själva vägglinjen) låg spridda skärviga stenar, 0,03-0,15 m stora och tydligt eldpåverkade. Stenarna, som inte bildade någon tydlig struktur, var mer talrika på södra sidan. Dessutom fanns spridda större stenar på södra sidan, 0,2-0,4 m stora, nästan alla eldpåverkade. De har troligen ingått i grundkonstruktionen, men gav intryck av att vara störda, kanske i utplöjda eller utrasade lägen.

Konstruktionens ut- och insidor markerades tydligt med fragment av bränd lera med avstrukna ytor, liggande i respektive begränsning. Den brända leran saknar pinnintryck. Cirka 4,5 m av anläggningen närmast det sydöstra hörnet är bredare. Breddningen utgörs av grå sand ända fram till det sydöstra hörnet. Konstruktionens östra sida fanns bevarad till en längd av cirka 7 m.

I sidornas förlängning utfördes maskinavbanning utanför det egentliga undersökningsområdet (område 1) i syfte att dokumentera anläggningens fullständiga utbredning i plan (se nedan). Östra sidan undersöktes genom "vandrande profil" (profil som flyttades efterhand för att uppnå optimalt läge) i syfte att få fram väggstolpar, vilket endast resulterade i ett mycket osäkert käpphål (A361). Östra och södra sidorna dokumenterades i profil. Vid borttagningen av mörkfärgningen väster om profilen framkom en stenläggning bestående av mindre stenar, 0,05-0,15 m stora, samt större stenar som kan tolkas som syllstenar.

Innanför anläggningens södra och östra sidor framkom A414 och 415 som båda var käpphål. I den nedre nivån var stenläggningen tät, tangiell och stratigrafiskt skild från den övre av ett 0,1 m tjockt lager av sand som saknade kulturlagerinblandning och sot.

Figur 64. Hus X:1. Skala 1:150.

Anläggningens undre nivå dokumenterades endast i ett 1,5 m långt segment väster om profilen och hade där samma begränsningar som den övre. Den totala utbredningen i plan av den undre nivån är okänd på grund av tidsbrist.

Vid den fortsatta undersökningen under hösten 1994 visade det sig att anläggningen upphörde i norr till följd av skador. I väster däremot kunde ytterligare 6,5 m av väggens sträckning undersökas. Den gick här ihop med lämningarna av de sannolikt yngre husen X:3 och X:4 varför sträckningen var störd och svårtolkad.

Husets östra och södra vägg är därmed säkert belagda medan norr- och västvägg saknas på grund av senare störningar. Inom den figur där huset bör ha legat finns ett antal mörkfärgningar (A629, 630, 631, 633 och 636) vilka sannolikt är rester av kulturlager från huset. A612 som utgörs av en härd med kringdragna kulturlager runt om kan utgöra resterna efter en vid västväggen uppställd uppvärmningsanläggning för huset.

Huset visade tydliga tecken på att ha brunnit. Bland annat syntes lågornas verkan på den orörda sanden som röd- och svartfärgade tungor utanför konstruktionen.

Fynd:

Fyndmaterialet var mycket omfattande och utgör större delen av samtliga fynd från boplaten. Dateringsmässigt omfattar fyndmaterialet föremål från stenålder till 1600-tal. Huvuddelen av fynden låg dock i vikingatid. Ringnålen och bultlåsnnyckeln är båda uttalat vikingatida fynd. Båda hittades på insidan av vägglinjen i sydöstra delen av huset. Nålen gjorde intryck av att ha fastnat (i väggen eller något inventarium), eftersom spetsen var avbruten. Kanske i samband en hastig utrymning vid branden. Nålen hade exponerats för hög värme och hela dess yta är täckt av en grön glödpatina. Det faktum att så många bruksföremål lämnats kvar i huset tyder också på en hastig utrymning.

Fyndmaterialet ger en antydning om hantverk och anknytning till hästar på platsen, kanske har en smed varit verksam i närheten. Närvaron av hästkosöm och hästskor får anses mycket tidig. Hästskon infördes i Sverige först under vikingatid. Till hantverksfynden hör annars vanliga knivar, en bult, en borrh, en puns och så vidare.

Bland fynden fanns också vävtyngder av en äldre typ som torde ha gått ur bruk senast under folkvandringstid. Dessa, liksom avslagsfynden, tyder på en äldre närvaro på samma plats. Avståndet till de stenåldersdaterade husen är också bara ett par meter. Ett specialfall utgör den vackra grönstensyxan.

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
311	185	Ringnål	brons
	186	Bultlåsnnyckel	järn
	187	Hästkosöm	
	188	Kniv	järn, med tånge
	189	Betselring	järn
	190	Kniv	järn
	191	Borrh	järn
	192	Puns	järn
	193	Hästskor, 2 st	järn, tidig typ
	194	Spikar, 11 st	järn
	195	Bult	järn
	196	Kärl	rött hårdbränt gods
	197	Kärl	B:1 gods
	198	Kärl	B:1 gods? skiktat
	199	Stridsyx	slipad grönstensyx
	200	Avslag	flinta
	201	Lerklining	
	202	Ben obränt	
	203	Ben bränt	
	204	Vävtyngder 3 fr	pyramidformad typ
	205	Lerklining	
	206	Slagg	
	207	Ben, obränt	
	208	Vävtyngder?	
	209	Ben, bearbetat	kammakerirester?
	210	Ben, obränt	
	211	Lerklining	
	212	Ben, obränt	
	213	Slagg	
603	229	Ben, obränt	
	230	Lerklining	
	231	Ben, animal	tänder
	232	Skrapa	kvarts
	233	Avslag	kvarts
	234	Ben, obränt	
	235	Kärl	C:2 Siegburg, 12-1400-tal
	236	Lerklining	
	237	Kritpipa	Piplera 1600-tal

Denna var mycket tydligt avsiktligt nedgrävd under byggnadens sydöstra hörn. Den kan tolkas som en åskvigg, ett offer till guden Tor, i avsikt att göra huset brandsäkert.

Av de senare fynden borde keramikskärvan tillhöra de yngre hus som överlagrar konstruktionen, medan kritpiporna får anses som senare inblandning vid åkerbruk.

Datering:

Syllstenskonstruktionen pekar på att huset inte kan vara äldre än vikingatid. Huset överlagrar hus X:2 som också har en vikingatida datering och är yngre än detta. Huset överlagras i sin tur av två syllstenshus från tidig medeltid, vilket gör en datering till sen vikingatid troligast.

Fynden talar entydigt för en datering till sent 900-1000-tal. De två hästskofragmenten förefaller dock yngre och kan dateras till 12-1300-tal, varför dateringen bör justeras framåt i tiden. Alternativt hör inte hästskorna samman med just detta hus utan bör knytas till ett av de senare husen på samma plats.

Tolkning:

Hus med grund av lera och småsten från 900-1000-talet e Kr.

Lerkliningens spridning i plan visar sträckningen för anläggningens ut- och insidor. De större stenarna på södra sidan utgör troligen en del av husets grundkonstruktion, och formar en gles syllstenslinje.

Sotskiktet och de eldpåverkade stenarna visar att huset brunnit. Troligen är grundkonstruktionen något utrasad vilket kan ha skett i samband med branden.

Bruksföremål som knivar och hästkosömmar påträffades i anslutning till konstruktionens insida. De indikerar olika aktiviteter inne i anläggningens sydöstra del.

Den tvärgående mörkfärgningen i det sydöstra hörnet antyder kulturlagerinfiltration i en ingång. Avsaknaden av säkra stolphål, de större stenarna på södra sidan och avsaknaden av pinnintryck på lerkliningens antyder en timrad konstruktion, på syll. Konstruktionens utbredning utanför första omgångens undersökningsområde var mindre tydlig, men antydde en omfattning på kanske 15 x 10 m.

Husets begränsning i norr och väster gick inte att fastställa. Den norra väggen saknas då den bör ha legat i det område i norr som är plöjt ned i undergrunden (streckmarkerat på kartan). I det anslutande området är kulturlagren mycket tunna.

Möjligen kan härden/eldstaden, A612, ses som en väggansluten värmekälla. A609, direkt söder om denna, kan då utgöra ett utdraget sot- och kollager längs väggen som om tolkningen är riktig hamnar precis utanför schaktkanten.

Figur 65. Ringnålen direkt efter upphittandet. Foto ÖLM.

Figur 66. Hus X:1, A311, syntes tydligt i sanden. Foto ÖLM.

Hus X:2

Huslämningen består av A58 som utgörs av en husvägg. Till denna ansluter A369, 307, 323, 325, 368 och 257 som är käpphål i vägglinjen. A261, 262, 285, 328, 329, 327 och 56 är klena stolpar inne i huset, möjligen takbärande? A308, 309, 256, 254 och 255 är käpphål strax utanför vägglinjen och ingår sannolikt i en anslutande hägnad. A260 är en härd/eldstad vilken sannolikt inte är samtida med huset.

Typ: Långhus, torrvägg och stolphuskonstruktion
Riktning: Ungefär 90 - 270°
Längd: Bevarad längd 7 m, ursprunglig längd ca 15 m
Bredd: ca 7 m

Beskrivning:

Endast fragmentariskt bevarad linje av humusrik brun sand (torvrest?). Linjen bildar en hästskoliknande figur. Detta tolkades i fält som rester efter ett hus med torrväggar. Sydösthörnet är bättre bevarat än det övriga huset. Här fanns också rester av lerklining bland materialet.

I vägglinjen finns ett relativt stort antal käpphål som kan tolkas som väggstolpar. Stolphålen inne i huset har väl klena dimensioner för att tolkas som takbärande. De bildar med ett möjligt undantag heller inga tydliga bockpar. En genomgång av de möjliga kandidaterna visar att; ett bockpar längst i öster kan anas i A323 (0,25 m i diameter och 0,31 m djupt) och A56 (0,35 och 0,22 m). 2,5 m väster om detta par låg A285 som bara var 0,17 m i diameter och saknade känd part i söder. Ytterligare 1,5 m mot väster låg

Figur 67. Hus X:2. Skala 1:150.

A262 som var 0,2 m i diameter och 0,24 m djupt. Också detta saknade part i söder. Övriga stolp- och käpphål gick inte att inordna i något system.

Det gick inte att fullständigt undersöka husets utbredning. Vid den första undersökningen avbröts huset i väster av schaktkanten. Vid den förnyade undersökningen på hösten 1994 utgjorde området väster om det tidigare delundersökta huset det parti som inte kunde undersökas eftersom det redan var bebyggt. På andra sidan detta oundersökta parti låg yngre huskonstruktioner som sannolikt stört utbredningen av hus X:2.

Den härd som återfanns i anläggningen är en senare störning och har skadat en del av sydväggen.

Fynd:

Fyndmaterialet var till skillnad från materialet i hus X:1 sparsamt och omfattar följande nummer:

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
58	140	Lerklining	
	141	Ben, obränt	
255	181	Ben, obränt	
	182	Kritpipa	1600-tal
258	183	Fingerring	silver, inpunsat kors

Fyndmaterialet, litet som det är, daterar huset till vikingatid. Tydligast är den lilla fingerringen som har ett instämplat kors, sannolikt en tidig kristen markering. Övriga fynd ger ingen klar ledning. Kritpipan torde vara en sen störning.

Datering:

Huset överlagras av hus X:1 liksom förmodligen av de yngre syllstenshusen X:3 och X:4. Konstruktionen är troligen det traditionella stolphusets med tillägg av torrvägg.

Fingerringens kristna motiv visar att huset bör ha varit i bruk under vikingatid, även om det måste vara äldre än hus X:1. Det kan vara uppfört under vendeltid och ha stått så länge som en bit in på 900-talet. Mer exakta ramar kan inte nås för närvarande.

Tolkning:

Stolpburet långhus från första delen av vikingatid, med torrväggar.

Hus X:3

Huset består av A600, en husgrund; A604 som är delar av vägg samt A599 och 601 som är stolpar utanför huset?

Typ: Rektangulärt hus på torpargrund
Riktning: 18 - 342°
Längd: Synlig längd 6 m
Bredd: Synlig bredd ca 4 m

Beskrivning:

Husgrund bestående av en cirka 6 x 4 m stor mörkfärgning. Ett större antal stenar har utgjort syllstensgrund endera till detta hus eller hus X:4.

Huset kan ha varit uppfört i bulverks- eller skiftesverksteknik. I nordöstra delen av huset fanns två stolpar av förkolnat trä och mellan dem ett stycke trästock (A604), som kan utgöra en del av en nedbrunnen vägg.

Huset sträcker sig utanför schaktet varför bredden inte är helt säker.

Fynd:

Fyndmaterialet var sparsamt och omfattar bara ett nummer.

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
601	228	Kärl	fragment av öra, BI-gods

Kärllet kan sannolikt dateras till tidig medeltid.

Datering:

Huset överlagrar hus X:1 och överlagras av det yngre syllstenshuset X:4. Konstruktionen är bulverk. Huset bör därför vara yngre än vikingatid och äldre än 1400-tal.

Tolkning:

Hus i bulverks- eller skiftesverksteknik från äldre medeltid.

Figur 68. Hus X:3. Skala 1:150.

Hus X:4

Utgörs av A641.

Typ: Rektangulärt hus på torpargrund
Riktning: 160 - 340°
Längd: ca 10 m
Bredd: ca 5 m

Beskrivning:

Tolkningen bygger på fördelningen av lämplig syllsten i området. Stenarna är genomgående jämnstora (ca 0,75 m i diameter) och ligger någorlunda regelbundet så att de bildar en rektangulär figur på ca 10 x 5 m. Det som tolkas som södra gaveln på hus X:4 bildar också södra gaveln på hus X:3, varför husen inte kan vara samtida och utesluter varandras existens.

Tolkningen av ett sådant hus försvåras av att plogen i stort sett varje år bör ha träffat och flyttat syllsten från konstruktionen.

Fynd:

Fyndmaterialet som är registrerat på A601 och 603 ingår också i andra hustolkningar. Det är osäkert om de har någon koppling till hus X:4.

Anl	Fynd nr	Typ	Kommentar
601	228	Kärl	öra till kärl i BI-gods
603	229	Ben, obränt	
	230	Lerklining	
	231	Ben, animal	tänder
	232	Skrapa	kvarts
	233	Avslag	kvarts
	234	Ben, obränt	
	235	Kärl	CII Siegburg (12-1400-tal)
	236	Lerklining	
	237	Kritpipa	piplera (1600-tal)

Datering:

Huset överlagrar hus X:1 och X:3. Huset bör därför vara det yngsta på Tåbyboplatsen.

Möjligen kommer skärvan med Siegburgkeramik från detta hus. Detta om skärvan inte ska tolkas som en sentida störning. Samma kriterier gäller för de två kritpipfynden, vilket gör att dateringen lika gärna kan ligga i 1600-tal.

Tolkning:

Syllstenshus från medeltid – 1600-tal.

Figur 69. Hus X:4. Skala 1:150.

Hus XI:1

Består av A8, Tåby 7:1.

Läge: Tåby 7:1, nordligaste delen av schakt 4
Typ: Bulhus?
Riktning: 0 - 180°
Längd: (i schaktet) 2 m
Bredd: 2,7-3 m

Beskrivning:

Huset var beläget i schaktkanten varför endast cirka halva konstruktionen kunnat dokumenteras. Det bestod av en vägglinje i form av en mörkfärgning. I hörnen fanns två kraftiga stolpar. Huset förefaller ha varit firsidigt och av små dimensioner, snarast en bod.

Anläggningen undersöktes ej då tiden endast medgav kartering.

Datering:

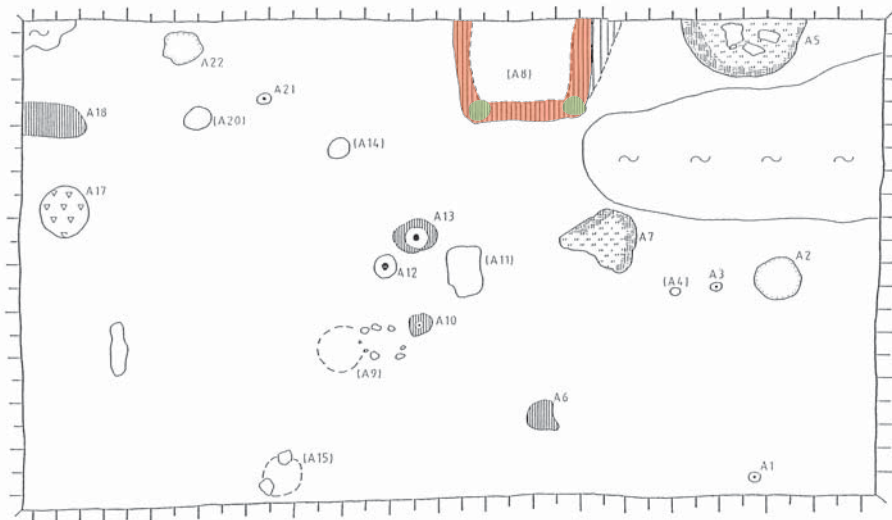
Huset kan vara samtida med de två ugnanläggningarna som ansluter direkt intill. Det bör då vara medeltida.

Fynd:

Saknas.

Tolkning:

Bulhus? Väggarna förefaller utgå från de kraftiga kantstolparna. Mörkfärgningen mellan ugnen och huset antyder att huset är en del av ett verkstadsområde. Kanske ett förrådshus med tanke på dess begränsade storlek. Huset är sannolikt medeltida. Det kan vara samtida med bulhuset (hus X:3) på huvudytan, då det är byggt i samma teknik.

Figur 70. Hus XI:1. Skala 1:200.

Hägnader

Rekonstruktionsförsök

Till varje boplats hör ett stort antal stolphål som säl-lan eller aldrig kan förklaras. Samtidigt fattas ofta en mängd anläggningar där de borde finnas. En del av dessa ”överblivna” stolphål härrör med stor säkerhet från de hägnader som måste ha reglerat boplatsens struktur.

Utifrån erfarenheter från boplatser i stensträngsmiljö finns en relativt stor kunskap om hur en boplats från äldre järnålder varit arronderad. Boplatsen bör vara belägen så nära de mest arbetsintensiva delarna av jordbruket som möjligt. Oftast gäller det åker, men även ängsmarken bör ligga nära boplatsen. Hagmark och beten ligger oftast längre bort. Eftersom boskopen togs hem över natten krävdes att boplatsen var särskild och att gator för boskopen fanns som leder in och ut ur denna.

I fallet Tåby ligger de för åkerbruk lämpliga sandjordsytorna i direkt anslutning till boplatsen. Ängsmarken och betena bör ha legat längre ned i dalen, på lerytorna och högre upp i landskapet, bort mot Almstad. Detta bör ha krävt system av fägator.

Rekonstruktionen utgår från de behov av hägnader som en boplats belägen i södra delen av område 1 kan ha haft. Den bygger även på erfarenheter från utgrävningar och inventeringar av äldre järnåldersboplatser i stensträngsbygden, där hägnadsruiner finns kvar (Franzén 1998, Hörfors & Franzén 1995a och b, 1996, Hörfors 1999). Hägnader kring boplatser har också analyserats av Hörfors och Persson 1995 i rapporten över utgrävningen i kvarteret Glasrutan i Linköping. Här fanns ett material kring utkanten av en boplats från bronsålder och äldre järnålder, där hägnadsstrukturer fanns bevarade.

Stensträngsstrukturer visar oftast störst benägenhet till ändringar ju närmare boplatsen man kommer. De yttre strukturerna däremot är oftast ganska fasta. Under järnåldern tycks bebyggelsen i Tåby ha legat mer eller mindre stadigt på samma plats. Det är förutsättningen för att en rekonstruktion ska kunna göras.

I mitten av område 1 fanns en yta där anläggningar i stort sett saknades. De enda anläggningar som berörde denna yta var ett par av urnegravarna. Det innebär att boplatsens struktur varit relativt oförändrad, med undantag för den yngre bronsåldern.

Boplatsen i sig är särskild. Från boplatshägnaden ledde en eller flera kommunikationsleder ut till beten, förbi den odlade marken. Man kan därför förvänta sig en fägata ut från boplatsen och en eller flera särskildade åkerytor vid sidan av fägatan.

Om boplatsen har varit stabil har förändringarna i bosättningsstrukturen skett försiktigt och gradvis. Detta borde innebära att nya hus eller anläggningar i huvudsak respekterar gamla hägnadsstrukturer. Detta tycks också vara fallet med de två vikingatida husen som ligger mer eller mindre i den förmodade hägnadens linje med sina gavlar.

Den tänkta hägnaden A-A löpte från husområdet och norrut. Vid A318 svängde den av mot öster. Här kan en så kallad fätratt ha bildats tillsammans med hägnaderna D-D och F-F. Stödet för tolkningen är att en rad av 11 spetsade käpp- och stolphål av någorlunda likartade dimensioner står som gräns mellan den anläggningsglesa mittremsan och det anläggningstäta området öster därom. Avstånden mellan de enskilda käpphålen var regelbunda (ca 1,2 m). A372 och 265 utgjordes inte av käpphål och utgår.

Den tänkta hägnaden A-B löpte från husområdet och norrut. Vid A267 svängde den av mot öster. Här kan en så kallad fätratt ha bildats tillsammans med

Sträcka	Ingående anläggningar	Längd	Anmärkning
A-A	22, 23, 250, 270, 267, 287, 265, 310, 318, 371, 372 och 109	32 m	östra sidan av fägata, parallell med D-D
A-B	22, 23, 250, 270, 267, 281, 292, 366, 352, 367, 106 och 359	32 m	östra sidan av fägata, parallell med D-D
A-C	22, 23, 250, 230, 272, 273, 87, 88, 295, 94, 297, 298, 299, 300 och 332	18 m	hägnadslinje, osäker
D-D	209, 207, 52, 51, 56, 325, 323, 307, 308, 424 och 416	29 m	västra sidan av fägata, parallell med A-A, osäker hägnad
D-E	209, 207, 52, 49, 50, 255, 257, 261, 262 och 369	19 m	västra sidan av fägata, alternativ till sträcka D-D
F-F	400, 401, 402, 403, 404, 405, 414, 407, 450 och 411	16 m	hank- och störgärdesgård
G-G	659a, 659b, 659c	1,5 m	staket

Tabell 14. Hägnadssträckor.

hägnaderna D-D och F-F. Sträckningen är ett alternativ till sträckan A-A. Stödet för tolkningen är att en rad av 13 spetsade käpp- och stolphål av någorlunda likartade dimensioner står som gräns mellan den anläggningsglesa mittremsan och det anläggningstäta området öster därom.

Den tänkta hägnaden A-C löpte från husområdet och mot nordost. Funktionen är oklar. Tolkningen bygger på en linje mellan 12 likartade käpphål. På sträckan mellan A250 och 295 står stolparna glest, vilket gör tolkningen osäker. Sträckan A295-332 är desto bättre bevarad, med tätt ställda likartade käppar. Dessa kan ha samband med stenåldershuset alldeles intill.

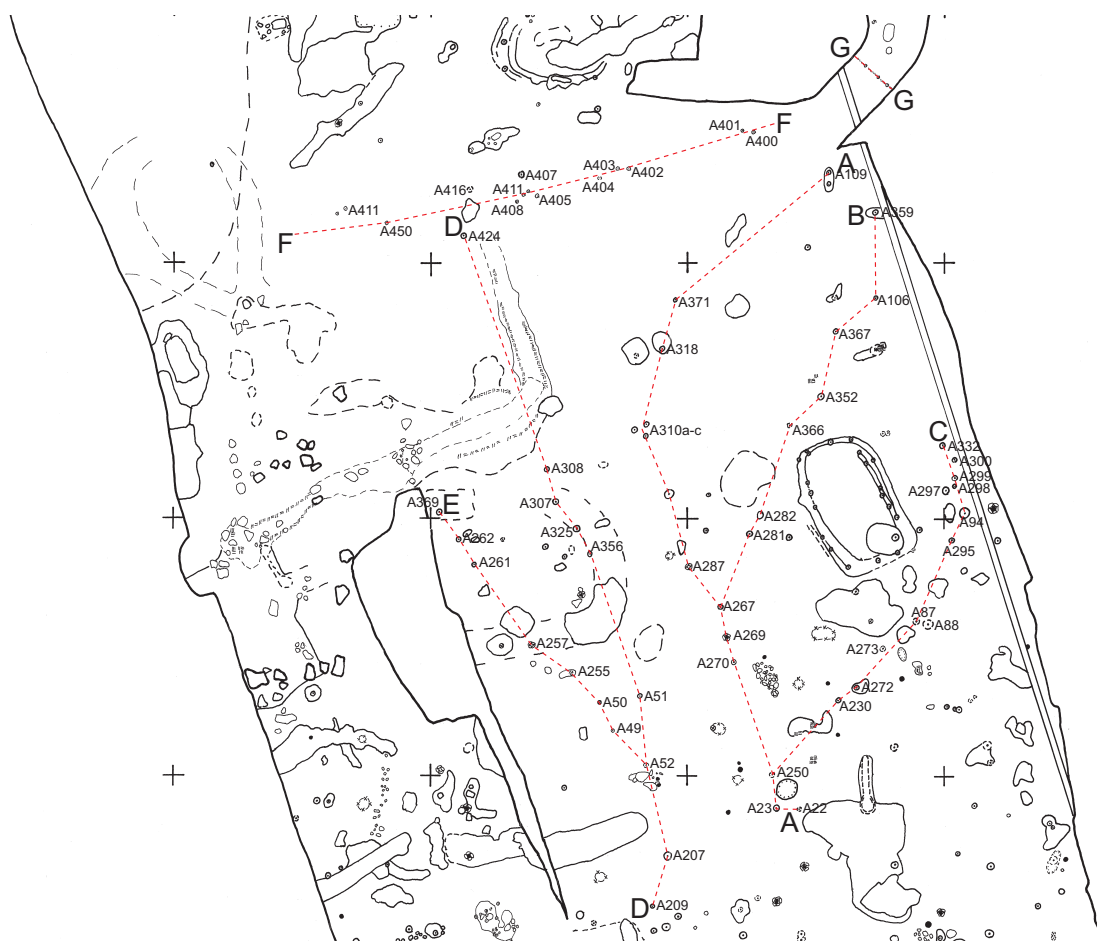
Den tänkta hägnaden D-D löpte från husområdet och mot norr och utgör den västra delen av en tänkt fägata. Tolkningen bygger på en linje mellan 11 nöjaktigt likartade käpphål. För sträckningen talar att den bildar en linje av nöjaktigt likartade käpp- och stolphål i den västra gränsen mot det ”anläggningstomma” området. Mot sträckningen talar att på den södra delen av sträckan står käpparna glest och gör tolkningen osäker, liksom att käpparna i anslutning till hus X:2 står i dess vägglinje och i första hand

bör tolkas som en del av denna konstruktion. Enligt rekonstruktionen löper hägnadslinjen också parallellt med hus X:1. Sträckningen får betraktas som osäker.

Den tänkta hägnaden D-E löpte från husområdet och mot norr och utgör den västra delen av en tänkt fägata. Tolkningen bygger på en linje mellan 11 nöjaktigt likartade käpphål. För sträckningen talar att den bildar en linje av nöjaktigt likartade käpp- och stolphål. Mot sträckningen talar att på den södra delen av sträckan står käpparna glest och gör tolkningen osäker, liksom att käpparna varierar väl mycket till sina typer. Sträckningen får betraktas som osäker.

Hägnadslinjen F-F bestod av parställda små spetsade käppar, sannolikt lämningar efter en nordsydligt löpande band- eller hank- och störgärdesgård. Käpparna visar stora inbördes likheter och uppträder i ett område med få andra lämningar. Tolkningen bör betraktas som säker.

Hägnaden G-G bestod av tre smala spetsiga stolphål förenade med en smal mörkfärgning. Käpparna visar stora inbördes likheter och uppträder i ett område med få andra lämningar. Tolkningen bör betraktas som säker.

Figur. De föreslagna hägnadssträckorna.

Anl	Diameter	Djup	Form	Anm.
A-A				
22	0,2	0,2	skålat	
23	0,3	0,18	spetsat	
250	0,28	0,3	spetsat	
270	0,19	0,24	spetsat	
269	0,2	0,25	spetsat	
267	0,21	0,3	spetsat	
287	0,31	0,32	spetsat	
310a-c	0,2	0,28/0,2/0,2	spetsiga	
318b	0,2	0,27	spetsat	
371	0,2/0,2	0,1/0,14	spetsade	
109	0,09/0,35	0,14/0,15	U-formade	ingår?
A-B				
22	0,2	0,2	skålat	
23	0,3	0,18	spetsat	
250	0,28	0,3	spetsat	
270	0,19	0,24	spetsat	
269	0,2	0,25	spetsat	
267	0,21	0,3	spetsat	
281	0,26	0,18	oregelbundet	
282	0,35	0,1	oregelbundet	
366	0,4	0,16	rund	stolpe?
352	0,28	0,24	spetsat	
367	0,25	0,16		stolpe?
106	0,2	0,14	spetsat	
359	0,5	0,75	U-form	ingår sannolikt ej
A-C				
22	0,2	0,2	skålat	
23	0,3	0,18	spetsat	lutande
250	0,28	0,3	spetsat	
230	0,25/0,25	0,13/0,13	skålade	
272	0,35	0,22	skålat	
273	0,24	0,14	rundat	
87/88	0,4/0,3	0,16/0,13	skålat/rundat	
295	0,25	0,4	rundat	
94	0,3	0,48	skålat	
297				grop, utgår
298	0,15	0,3	spetsat	
299	0,15	0,13	U-form	
300	0,2	0,35	spetsat	
332	0,15	0,3	spetsat	

Anl	Diameter	Djup	Form	Anm.
D-D				
209	0,14	0,28	spetsat	
207	0,4	0,3	rundat	
52	0,15	0,18	spetsat	
51	0,2	0,19	spetsat	
56	0,35	0,22	rundat	
326	0,12	0,24	rundat	
323	0,3	0,2	rundat	
307	0,1	0,3	spetsat	
308	0,19/0,2	0,22/0,22	oregelbundna	
424	0,10	0,11	spetsat	
416	0,22	0,14	rundat	
D-E				
209	0,14	0,28	spetsat	
207	0,4	0,3	rundat	
52	0,15	0,18	spetsat	
49	0,12	0,18	skålat	stenscott
50	0,16	0,14	skålat	
255	0,16	0,12	rundat	
257	0,41	0,15	spetsat	stenscott
261	0,22	0,22	rundat	
262	0,2	0,24	rundat	lutande
369	0,31	0,25	skålat	
F-F				
400	0,06	0,16	spetsigt	
401	0,05	0,15	spetsigt	
402	0,15	0,21	spetsigt	
403	0,12	0,30	spetsigt	
404	0,14	0,24	spetsigt	
405	0,12	0,28	spetsigt	ngt oregelbundet
407	0,24	0,29	djupt skålformat	
408	0,09	0,27	spetsigt	
411	-	-	-	störning?
414	0,08/0,09	0,21/0,17	spetsiga	
416				grop
424	0,10	0,11	spetsigt	
480	0,11	0,21	spetsigt	
G-G				
659a	0,10	0,48	spetsigt	
659b	0,08	0,5	spetsigt	
659c	0,07	0,46	spetsigt	

Tabell 15. Detaljer hägnadssträckor.

Fynd

Fynden från bopplatsen vid Tåby omfattar fyndnumren ÖLMC3996:116-254, fynden från elschakten har fyndnummer ÖLMC4196:1-16, varav 8 nummer är boplatssfynd. Inga fynd framkom vid undersökningen av tomten Tåby 7:1.

Sammanlagt omfattar alltså undersökningarna 146 fyndnummer. Fyndmaterialet är genomgående ganska litet, med ett undantag, den vikingatida husgrunden, hus X:1, där 38 fyndnummer framkom.

Sammantaget fanns 16 fyndnummer innehållande 27 metallföremål. Av dessa var inte mindre än 11 fyndnummer med 12 föremål från hus X:1. Bland fynden ingår tre särskilt intressanta föremål: silverringen från hus X:2 samt ringnålen och bultlåsnickeln från hus X:1.

Rena bruksföremål är två slidknivar, en borr, en puns, två hästskor och de hästkosömmar som samtliga hittades i hus X:1.

De tre övriga bronsföremålen, en krok, ett vinkelbeslag och ett litet koniskt bronsrör, kan stamma från gravfältet, medan två fynd med sammanlagt 12 spikar är uppenbart sentida störningsfynd.

Metall

Silverfingerring

Ringen är det enda ädelmetallföremålet som påträffades vid undersökningen. Den hittades under södra väggen till hus X:2 medan en visning för en klass i skolan pågick bara någon meter därifrån, och väckte berättigat uppeende.

Figur 71. ÖLMC3996:183, ring från A456. Foto ÖLM.

Ringen är inte tillverkad i rent silver och den skiftar därför något i grönt/gult efter konserveringen. Den är 10 mm bred på det bredaste stället (mitt frampå) och bara 1 mm på baksidan vid skänklarna. Plåten är mycket tunn, under 0,3 mm. Diametern, 17 mm, antyder att den burits av ett barn eller en person med mycket smala fingrar.

Den är klippt ur en plåt och har sedan försetts med en dekor av instämplade runda till rundade stämplor, 1 mm i diameter stora. Stämplorna bildar dels en bård i över- och underkant av ringen, dels ett kors på ringens framsida. Ringen uppvisar flera skador i över- och underkanten. Några så pass djupa att stämplorna i kantbården helt eller delvis saknas. Ringen gör därför ett lätt ”naggat” intryck.

Fyndnummer	Anläggning	Typ	Material	Kommentar
3996:145	078, stolphål	Krok/nål?	brons	krok, del av dräktnål?
3996:148	089, husgrop	Vinkelbeslag	brons	från grav 229?
3996:183	256, hus	Fingerring	silver	instämplat kors
3996:185	311, hus	Ringnål	brons	glödpatina, praktföremål
3996:186	=	Bultlåsnickel	järn	praktföremål
3996:187	=	Hästkosöm	järn	
3996:188	=	Kniv	järn	brukskniv med tånge
3996:189	=	Betselring	järn	
3996:190	=	Kniv	järn	brukskniv med tånge
3996:191	=	Borr	järn	borr av navartyp
3996:192	=	Puns	järn	
3996:193	=	Hästskor, 2 st	järn	mycket tidiga typer
3996:194	=	Spikar/hästkosömmar	järn	sömmarna ca 1000-1200-tal. Spikarna sena?
3996:195	=	Bult	järn	
3996:221	551, kapphål	Rör	brons	koniskt litet rör
4196:16	2:10	Spikar, 11 st	järn	sentida spik

Tabell 16. Sammanställning av metallföremål

Ringen hittades i södra vägglinjen till det äldre vikingatida huset (hus X:2), vilket gör att det är möjligt att det instämplade korset bör tolkas som en kristen symbol. Om detta är fallet är föremålet mycket tidigt. Dateringen på det hus den hittades i ligger sannolikt före år 1000, med tanke på att det överlagras av ett hus som också gett vikingatida fynd (hus X:1). Närmare än så kan föremålet inte dateras. Fyndplatsen, husets vägglinje, ger ingen ledning till hur ringen förlorats. Möjligen har den tappats och rullat in mot väggen, och där försvunnit i dunklet.

Ringnål eller dräknål

Ett av de förnämsta föremålen som hittades i det vikingatida huset var en ringnål av brons, intakt så när som på yttersta spetsen. Själva nålen är 100 mm lång och har en omkrets på 3 mm på det smalaste stället och 7 mm på det bredaste.

Nålen är ornerad med en enklare streckornering och en vulst i övre delen. En antydning av en liknande streckornering, dock bara i form av två streck, finns vid nålspetsen. Nålen avslutas vid huvudändan av en genomborrad knopp, genom vilken en ring är fäst. Ringen är liten, endast 20 mm i diameter och 1 mm tjock.

Hela nålen är täckt av en svagt glänsande grön patina som enligt konservatorerna sannolikt uppkommit genom kraftig upphettning. Detta har troligtvis skett i samband med den brand då hus X:1 förstördes. Den enda skadan på föremålet är den avbrutna spetsen och en svag skrapskada som uppkom när skärsleven träffade på föremålet.

Ringnålen som föremålstyp har ett huvudsakligen västligt ursprung och anses tyda på kontakter med brittiskt och frankiskt område. Från vikingatid föreligger ett stort material bland annat från Birka. Det har dock inte varit helt lätt att hitta tydliga paralleller till Tåbynålen. Den är mycket olik andra ringnålar från vikingatid, både från Birka och andra platser.

Ringnålen som typ är ett mellanting mellan dräknålen, där själva nålen är huvudsak och ringspännet, där nålen är underordnad ringen. På ringnålen har

ringen samma funktion som på ringspännet men är tillbakabildad i förhållande till nålen.

Det kan genast konstateras att ringen i ringnålen från Tåby inte fyller någon funktion i nålens användning. Därför kan den inte karaktäriseras en "äkta" ringnål, där ringen är delvis öppen och dras runt nålen för fästning av tyget. Snarare skulle föremålet kunna liknas vid en dräknål med ring.

Som sådan kan den i viss mån liknas vid de dräknålar vars gjutformar hittades vid undersökningarna av Helgö (Ekerö sn, Uppland) och som också har motsvarigheter på andra fyndplatser. En del av dessa nålar har samma slags profilerade huvuden som den aktuella. Oftast avslutas de dock i någon slags platta och i de fall ringar finns är de monterade på tvärs med nålen. Dräknålarna är också genomgående betydligt mindre till storleken. Även om enstaka exemplar kommer upp i Tåbynålen storlek.

Däremot uppvisar nålen stora likheter med dräknålar från Skåne. Den visar stora likheter med och är nära gjutformsidentisk med en nål utställd på Historiska museet i Lund (nålen saknar inventarienummer). Nålen tillhör de äldre arkeologiska fynd för vilka exakta fynduppgifter saknas. Den är angiven som hittad vid Ripa äng (utanför Åhus). Ytterligare två mycket lika nålar är utställda på samma ställe, för dessa saknas angiven fyndort helt. Samtliga nålar är dock daterade till 1000-talet (uppgifter om föremålen från LHM, Cinthio muntl). Dateringen stämmer utmärkt med den förväntade dateringen på Tåbynålen.

I Kulturen i Lunds samlingar finns en grupp om åtta dräknålar av liknande typer, med ett undantag hittade vid olika grävningar i Lunds stadskärna. Dateringarna ligger mellan 1100-tal och senmedeltid. Ingen av dessa nålar har någon liknande ornering, men samtliga har en form som påminner starkt om Tåbynålen (föremål KM22753a, KM76579:464, KM9757, KM25599, KM21887, KM22148, KM57135:1163 och KM57382:206, se Kulturen i Lunds hemsida, www.kulturen.com).

Dräknålstypen verkar alltså vara en skånsk särtyp daterbar till vikingatid och medeltid.

Figur 72. ÖLMC3996:185, ringnål från A311. Foto ÖLM.

Bultlåsnnyckel

I vägglinjen till hus X:1 framkom också en stor vacker bultlåsnnyckel av järn. Nyckelns ax är böjt vinkelrätt mot själva nyckeln och bettet liknar en modern ölöppnare. Ned till axen löper en fyrsidig ten som längst upp är utplattad till ett stadigt handgrepp. Nyckeln avslutas i en fyrsidig ten, vriden i en rund båge eller ring och avslutad i en upprullad ände.

Hela nyckelns längd, inklusive ax och ring, är 220 mm. Den fyrsidiga tenen är 5 mm. Det utplattade greppet är mellan 17 och 10 mm brett och 2 mm tjockt. Den avslutande kringböjda tenen är 4 mm bred och ringen 24 mm i diameter. Hela föremålet är alltså ganska stort.

Nyckeln uppvisar mycket stora likheter med ett fynd från Helgö (Holmqvist 1961:130 plansch 37 föremål 5). Denna är funnen i ett av de vikingatida husen. Också denna nyckel har axen uppvänt i 90° mot tenen. Den är dock betydligt kortare (150 mm). I övrigt är föremålen närmast identiska. Typen är i övrigt väl känd och daterbar till vikingatid.

Övriga bronsföremål

Förutom ringnålen har ytterligare tre bronsföremål framkommit på boplatzen. De är alla av helt olika karaktär.

Från A89 föreligger ett vinkelbeslag. Det hittades mycket ytligt i en kulturlagergröp mellan hus I:I och graven A229. Beslaget är i stort sett identiskt med det beslag som påträffades i grav 208. Beslaget har med stor sannolikhet kommit från den svårt skadade grav 229 som ligger alldeles intill. Beslaget är 42 mm långt (i uträtat skick), 7 mm brett och 1 mm tjockt. Alltså något längre och smalare än beslaget från grav 208. Liksom detta är det försett med ett hål för fästning i den ena ändan.

I A78 hittades en liten nål avslutad i en krok. Föremålet kom fram i kulturlagret vid snittning av det norra av de två i anläggningen ingående stolphålen.

Kroken hade sannolikt avsatts i kulturlagret vid nedgrävning av stolpen. A78 ingår inte i någon identifierad husgrund, men möjligen i en mycket svagt belagd hägnadssträckning.

Föremålet är 40 mm långt och ena änden visar att det rör sig om den avbrutna delen av ett längre föremål, sannolikt en enklare dräknål. Det kan också röra sig om nålen till ett ringspänne eller en fibula. Tenen är rund och 2 mm i diameter på det tjockaste stället. Själva kroken är 10 mm lång och nedvikt i en båge över nålen. Dess ten smalnar av efterhand.

Föremålet liknar en nål till en förromersk fibula (t ex Nylén 1936:238 föremål 60 m fl på följande sidor). Bågen och tillplattningen tyder dock på att den ska tolkas som ett självständigt föremål som till exempel en dräknål.

I A565 tillvaratogs ett fragmentariskt bronsrör. Röret är koniskt format och avslutas med en stängd ände. Föremålet är ihåligt och plåten mycket tunn, under 1 mm. Hela den bevarade längden är 10 mm och den tjockaste ändan är 4 mm i diameter, medan den smala ändan med tillstängningen är 2 mm. Föremålet påträffades i en härd som ligger på övergången mellan område 1 och 3. Fyndsammanhanget är något oklart.

I förhistoriskt material finns ett slags räfflat bronsrör. Ett sådant hittades i grav 123 vid Viby Bosgård (Nilsson 1977:69, 101 plansch 20). Röret påträffades tillsammans med ett rabbigt bronsålderskärl. Nilsson jämför med fynd från Ardags, Ekeby sn, Gotland och Valloxsäby, Östuna sn, Uppland, där liknade fynd identifierats som snoddbeslag. Dateringen sätts till sen bronsålder/tidig järnålder, mycket beroende på kärlyfyndet. Det aktuella röret saknar räffladekoren som föremålen från Viby har. Det är dessutom stängt i botten vilket inga av dessa är.

Snoddbeslag i form av bronsrör finns också i tidigmedeltida material till exempel från undersökningarna i kvarteret Absalon i Linköping. Paralleller finns också i finskt/slaviskt material.

Figur 73. ÖLMC3996:186, bultlåsnnyckel från det vikingatida huset, A311. Foto ÖLM.

Övriga järnföremål

Hästuprustning

Fyra fynd, samtliga från hus X:1, har tydlig hästanknytning. Dessa utgörs av en hästkosöm, en betselring och två hästskor. Dessutom innehåller en fyndpost minst sex hela och delar av ytterligare 1-2 hästkosömmar.

Betselringen är av en allmän typ och kan dateras till vilken period som helst efter järnålderns början, snarlika ringar används än. Den aktuella ringen är 48 mm i omkrets och gjord av en tillplattad ten som är 5 mm bred och 3 mm tjock. Inga märken efter infästning eller hopsmidning är synliga.

De båda hästskorna består båda av fragment av skons nedre vänstra del. Båda har brustit i höjd med det andra sömhålet. Sömhålen är rektangulära och djupt nedfasade i skon. Den ena skon avslutas i en fyrsidig knapp medan den andra har ändan utdragen i en omvikt spets. Sko 1 är 75 mm från spetsen till brottet, 24 mm bred och 5 mm tjock. Spetsen står upp 18 mm från plattan. Sko 2 är 85 mm från knapp till brottyta, 28 mm bred och 5 mm tjock. Knoppen är fyrsidig och står upp 18 mm från plattan och har 6 mm långa sidor.

Båda skorna tillhör medeltida typer av hästskor. Till följd av skornas fragmentariska tillstånd är det lite svårt att exakt typbestämma dem. De torde dock vara av typ 1 eller 3 enligt Clarks definitioner (Clark 1995:84-90), dock snarast typ 3. Vilket motsvarar typ 4 eller toffelsko hos Lindahl (Lindahl 1964:26). Clark daterar skotypen till 12-1300-tal i sitt material från London. Lindahl menar att typen är ursprungligt orientalisk och införd via kontakter under korstågstad. Han daterar den till relativt sen medeltid. Sko 1 kan också vara en så kallad trefjärdedelssko och i så fall något äldre. Hästskorna torde alltså vara yngre än det övriga daterbara fyndmaterialet från huset.

Vid sidan av hästskorna finns också en hästkosöm i materialet. Denna är av den typ som Clark betecknar som "fiddle-key" (fiolstämskruv), en typ som brukar

användas till skor av typ 3 eller den tidigmedeltida typ 2-skön (Clark 1995:86).

Fyndet ÖLMC3996:194 innehåller ett flertal spikar och hästkosömmar. Av dessa kan två konstateras vara hästkosömmar av ovan nämnda fiolstämskruv-typ. Ytterligare tre är mycket lika dessa men saknar utstickande översida. De hör enligt Clark till hästskor av typ 1 eller 2 (sen järnålder/tidig medeltid, Clark 1995:98, 114). Ytterligare en hästkosöm av modernare snitt (rakt droppformigt) förekommer. Övriga fyra föremål i fyndet utgörs av spikar med runda skallar eller fragment av spikar och hästkosömmar som saknar huvud. Hästkosömmarna är alltså, med ett undantag, samtida eller något äldre än skorna.

Verktyg

Två föremål har tolkats som knivar. Det ena föremålet är en klassisk brukskniv med tånge (moraknivstyp). Udden är avbruten och kniven är hårt nedslipad. Skaftet saknas av naturliga skäl. I övrigt är kniven välbevarad. Den är 101 mm lång och eggen 14 mm bred. Tången är 7 mm bred och ryggsidan på både tånge och egg är 4 mm.

Knivar av detta slag har förekommit, i stort sett oförändrade från yngre järnålder och in på 2000-talet. Dateringen kan vara vilken som helst.

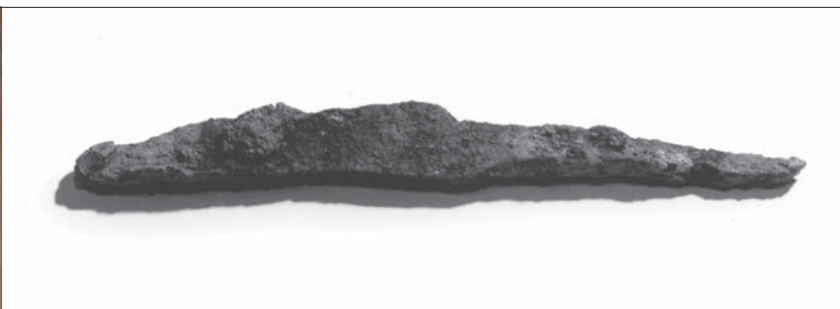
Det andra föremålet som tolkats som kniv bör sannolikt omtolkas. Det rör sig om ett verktyg, försett med tånge liksom en kniv, men som saknar eggsida. Föremålet är 118 mm långt, varav tången utgör 56 mm. Tången är smal och har en omkrets på 3 mm. Bladet är 6 mm brett och 2 mm tjockt. Föremålet är inte konserverat varför tolkningen är svår. Eventuellt kan det röra sig om en fil.

Tydligt verktyg är också den navare som hittades på samma ställe som övriga fynd, liksom en vid spetsen något skadad puns. Navaren är 50 x 12 x 4 mm stor och punsen 57 x 10 x 7 mm.

Slutligen finns en kraftig bult (ÖLMC3996:195), den är 45 x 22 mm stor och skallen fyrsidig och 20 mm i diameter.

Figur 74. ÖLMC3996:189, betselring av järn från A311. Foto ÖLM.

Figur 75. ÖLMC3996:188, kniv från A311. Foto ÖLM.

Stenföremål

Med tanke på det starka inslaget av brons- och stenålder bland anläggningarna är fynden från dessa perioder ovanligt få. Stenföremålen från gravarna inskränker sig till åtta stycken. Fynden från boplatsen är inte många fler, tio stycken.

Det relativt begränsade antalet fynd kan knappast bero på bevarandeförhållanden. Stenmaterialet påverkas ju knappast av sådana. Däremot verkar föremål av flinta överrepresenterade i förhållande till det efter östgötska förhållanden, mera naturliga kvartsmaterialet. Detta tycks antyda att stenföremål knappast tillverkats på platsen, utan snarast förts in utifrån och i liten skala i förhållande till bosättningens omfattning.

De flesta föremålen befinner sig i anläggningar dit de kommit i sekundära sammanhang. A18 är en hård daterad till folkvandringstid och A20 är en ugn daterad till medeltid. Stolphålet, A145, ingår tydligt i det folkvandringstida huset (hus IX:1). A124 är klasat som ett stolphål, men är snarare en nedgrävning belägen alldeles intill grav 66. Graven var utdragen i ytan och det är inte osannolikt att avslaget kommit därifrån.

Allra intressantast är dock fyndplatsen för stridsyxan. Den framkom under sydöstra hörnet på A311, det vill säga det vikingatida huset X:1. Fyndomständigheterna pekar här entydigt på att fyndet är en så kallad "åskvigg". I Gutalagen finns en passus där det förbjuds att vidare dyrka "stavgardar", "åskviggas" m m hedniska saker. Även i etnologiskt material finns paralleller till detta.

Åskviggen var ett föremål som enligt denna uppfattning uppstått då guden Tor slagit till med sin yxhammare, Mjölner. Kraften i slaget överfördes i form av en blixtnedslag som träffade jorden. Träffade blixten i sten, kom den att överföras i en åskvigg, en avbild av Tors hammare, i sten.

Seden med åskviggas innebar att man för att skydda sig mot åsknedslag och brand samt för att bringa huset lycka, grundade med ett föremål, oftast i husets sydöstra hörn. Sedvänjan att grundlägga med mynt i samma hushörn har överlevt ända till idag. Eftersom det i folklig tro också anses som ett faktum att blixten inte kan slå ned två gånger på samma ställe var ju en åskvigg ett effektivt skydd mot blixtnedslag.

Figur 76. ÖLMC3996:199, åskvigg i vägglinjen till A311. Foto ÖLM.

Fyndnummer	Anläggning	Typ	Material	Kommentar
3996:127	018, hård	Spets	flinta	borr?
3996:130	020, ugn	Spets	flinta	borr?
3996:131	020, ugn	Avslag	kvarts	mittås, tydlig egg
3996:139	054, avskriven anläggning	Avslag	flinta	tunt nästan genomskinligt avslag
3996:149	089, grophus	Avslag	flinta	kornig oren flinta
3996:154	099, mörkfärg	Avslag	kvarts	litet avslag
3996:158	124, stolphål	Avslag	kvarts	
3996:162	145, stolphål	Avslag	kvarts	
3996:175	237, mörkfärg	Skrapa	kvarts	skrapa med tydliga eggkanter
3996:199	311, hus	Stridsyxa	grönsten	stridsyxa i grönaktig bergart, profilerat upphöjt skafthål

Tabell 17. Sammanställning av stenföremål.

Bara två av stenföremålen kommer från fyndomständigheter där det kan anses vara klarlagt att de i original avsatts just på denna plats.

A99 var en liten härdliknande mörkfärgning i vilken ett kvartsavslag framkom. I ytan fanns också hårt bränd lera. Anläggningen har klart platssamband med stenåldershuset, hus I:1, och det lilla kvartsavslaget bör tillhöra dess boplatssfynd.

A89 har tolkats som en möjlig rest efter ett grophus från stenålder (hus I:2). Fyndet av ett avslag i anläggningen bekräftar att denna tolkning kan vara sannolik.

A237 utgör ett mellanting. Föremålsfyndet, en skrapa, kan här endera vara omrört eller ligga på originalplats. Anläggningen var en stor mörkfärgning som innehöll skärvsten och sot m m. Den låg i och omkring graven 271 och har sannolikt utgjort en del

av en rest av en överbyggnad till graven eller en äldre anläggning som förstörts av denna. Skrapan kan alltså vara ett gravfynd från grav 271, eller ett ännu äldre föremål.

Slutsatsen blir att endast två eller tre stenföremål påträffats i originalfyndomständigheter. Detta bör snarast ses som en indikation på det långvariga bruket av en och samma boplatssyta, vilket gjort att bara mycket få av de äldre föremålen kunnat bevaras på plats.

Analyser

¹⁴C-prover har tagits i tre anläggningar på två olika nivåer. Proverna har analyserats vid Beta-laboratoriet i USA.

Provnummer	Anl nr	Anl typ	År BP	1 sigma	2 sigma
Beta 700 85	18	Härd	1390 ±70	480-630 AD	410-700 AD
Beta 700 86	28	Urnegrav	1970 ±80	110 BC - 60 AD	190 BC - 140 AD
Beta 700 87	43	Stolphål	2810 ±70	940-790 BC	1010-720 BC
Beta 796 94	507b	Grav	2560 ±100	720-510 BC	820-410 BC
Beta 796 95	Tåby 7:1 A1	Härd	1320 ±90	530-720 AD	440-810 AD
Beta 796 96	627	Grav	2740 ±100	900-690 BC	1000-590 BC
Beta 796 97	662	Skärvstenshög	2060 ±70	190-40 BC	260 BC - 30 AD
Beta 865 61	7	Härd	2340 ±110	510-280 BC	620-170 BC
Beta 865 62	20	Ugn	530 ±50	1360-1470 AD	1310-1520 AD
Beta 865 63	32	Nedgrävning	1790 ±60	90-220 AD	30-280 AD
Beta 865 64	37	Stolphål	1930 ±70	60 BC - 90 AD	130 BC - 160 AD
Beta 865 65	58	Vägglinje	1290 ±80	570-740 AD	490-820 AD
Beta 865 66	90	Härd	3690 ±40	1785-1700 BC	1830-1660 BC
Beta 865 67	421	Mörkfärgning	3230 ±40	1325-1240 BC	1370-1200 BC
Beta 865 68	597	Trädrot	70 ±40	1840-1920 AD	1810-1950 AD

Tabell 18. Analys av ¹⁴C-prover.

Källor

- Anderson P & Edvinger K. 1976. *Förhistoriskt hängnadssystem i Tåby socken, Östergötlands län*. Uppsats på B-nivå framlagd vid Kulturgeografiska Institutionen vid Stockholms Universitet vt 1976.
- Anttila K. 1985. *Tallboda, Ett grav- och boplatskomplex i Rystads sn, Östergötland*. Seminarieuppsats. Lund.
- Carlsson E S. 1960. En östgötsk bronsåldersrakkniv. TOR VI.
- Cinthio Hampus. Muntlig uppgift.
- Edlund M. 1997. *Boskap och redskap i den yngre bronsålderns gravar. En jämförande studie utifrån Tåby gravfält*. B-uppsats i arkeologi, moment 3220. Göteborgs Universitet 1997.
- Feldt A-C. 1991. *Tåby kyrkogård, Tåby socken, Norrköpings kommun*. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands länsmuseum. Rapport.
- Fernholm R. 1982. *Ett flatmarksgravfält från bronsåldern i Vreta klostrets socken, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Rapport UV 1982:44. Stockholm.
- Holm A. 1996. *Tåby. En studie av en boplats och ett gravfält från stenålder till bronsålder*. Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi. Stockholms universitet/Högskolan Gotland ht 1996.
- Hultén B. 1975. Herstellungstechnik und Formanalyse der Keramik aus Löderup 15. I: Strömberg M, *Studien zu einem Gräberfeld in Löderup*. Lund.
- Hörfors O. 1994a. *Tåby skola, fornlämning 122, Tåby 6:2, Tåby sn, Norrköpings kn, Östergötland*. Arkeologisk förundersökning, december 1993. Östergötlands länsmuseum. Rapport.
- Hörfors O. 1994b. *Tåby 7:1, fornlämning 122, Tåby sn, Vikbolandet, Norrköpings kommun, Östergötland*. Arkeologisk förundersökning, oktober 1994. Östergötlands länsmuseum. Rapport.
- Hörfors O. 1995a. *Boplats från sten?- och järnålder, ugnar från medeltid vid Tåby 7:1*. Fornlämning nr 122, Tåby sn, Vikbolandet, Norrköpings kommun, Östergötland. Antikvarisk kontroll mars 1995. Östergötlands länsmuseum. Rapport.
- Hörfors O. 1995b. *Åskviggas, vikingar och bronsåldersgravar vid Tåby skola 1994*. *Populär arkeologi årgång 13, 1995:2*.
- Hörfors O & Johansson B. 1995. *Åskviggas, vikingar och bronsåldersgravar. En utställning om resultaten av den arkeologiska undersökningen vid Tåby skola 1994*. Utställningskatalog nr 60, Östergötlands länsmuseum.
- Hörfors O & Persson H. 1995. *En boplats från äldre järnålder vid IKEA. Fornlämning 328, Kv Glasrutan (NV-del), Linköpings kommun, Östergötland*. Arkeologisk undersökning 1992. Östergötlands länsmuseum/Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Linköping.
- Kaliff A & Larsson Mats (red.). 1992. *En väg med historia. Fortidens östgötar i nytt ljus*.
- Kaliff A. 1994. En gravö från bronsålder vid Ringeby. I: *Framfart och forntid*. Broschyr från Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV Linköping.
- Kaliff A (red.). 1995. *Skenet från det förflutna. Arkeologi och myter i en bronsåldersbygd*.
- Larsson M. 1989a. *Östergötland, Tåby socken, Ljunga Västergård*. Arkeologisk utredning 1989. Rapport. Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV Mitt, Linköping.
- Larsson M. 1989b. *Östergötland, Tåby sn, Norrköpings kommun Bredstad 3:1, Riskasten*. Antikvarisk kontroll och efterundersökning av grav 1989. Arkeologisk utredning 1989. Rapport Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV Mitt, Linköping.
- Larsson T B. 1986. Bosättning och ekonomi i östra Östergötland under yngre bronsålder. *Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 11, 1986*

- Lindahl A & Lindqvist G. 1968. *Rapport om undersökning av fornlämning på gravfält nr 174, Hjärterum i Kuddby sn, Östergötland*. Manuskript i Östergötlands läns museums arkiv.
- Lundström P. 1965/1970. *Gravfälten vid Fiskeby i Norrköping*. Linköping.
- Nilsson C. 1977. Ett flatmarksgravfält på Viby Bosgård i Viby sn, Östergötland. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Rapport Forskning och utveckling I. Stockholm.
- Nilsson C. 1987. Gravundersökningar i Östergötland åren 1967-84. I: *7000 år på 20 år, Arkeologiska undersökningar i mellansverige*. Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV. Stockholm.
- Nordén A. 1925. *Östergötlands bronsålder I*. Beskrivande förteckning med avbildningar av lösa fynd i offentliga och enskilda samlingar. Kända gravar samt hållristningar, översikt.
- Nordén A. 1930a. Stensträngarnas ålder och uppgift. I: *Fornvännen 1930*.
- Nordén A. 1930b. Stensträngarnas ålder och uppgift II. I: *Fornvännen 1930*.
- Nordenskjöld C F. 1871. *Beskrifningar öfver Östergötlands fornminnen 1870-71*.
- Nordenskjöld C F. 1929. Östergötlands minnesmärken, upptecknade av Carl Fr. Nordenskjöld åren 1869-1882, utgivna genom Otto Frödin. *Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929*.
- Selinge K-G. 1986. Reviderad karta – reviderad forntid? Om gravfält och bebyggelse på Vikbolandet. *Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 11. 1986*.
- Sigvallius B. 1996. *Brandgravar från Å och Tåby socknar i Östergötland*. Rapportserie från Osteologiska enheten, Statens historiska museum. Osteologisk rapport 1996:7.
- Silvén Ulla. 1958. Bronsåldersgravar vid Kungsbro, Vreta klosterns sn, Östergötland. *TOR 1958*. Uppsala.
- Stålbom U. 1992. Gård och gravfält vid Klinga. I: *Skenet från det förflutna. Arkeologi och myter i en bronsåldersbygd*.
- Stålbom U. 1994. Gravfältet vid Klinga. I: *Framfart och forntid*. Broschyr från Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar, UV Linköping.
- Vretemark M. 1983. *Jakt med dresserad rovfågel*. Uppsats Stockholms universitet.
- Vretemark M. 1984. Jakt med rovfåglar –en järnålderslyx. *Populär arkeologi 1984:3*.

Tekniska uppgifter

Lokal	Tåby skola
Socken	Tåby
Kommun	Norrköping
Landskap	Östergötland
Fornlämning	RAÄ
Ekonomiska kartans blad	086 76 (8G7g Tåby)
Koordinater	X6488200-300, Y1532400-500
Koordinatsystem	För undersökningen upprättades ett lokalt system som anpassades till Norrköpings stads system av Azimut AB
Höjdsystem	Lokalt system anpassat till Norrköpings stads system
Länsstyrelsens dnr	220-12606/93
Länstyrelsens handläggare	Carin Claréus
ÖLM diarienummer	580/93
ÖLM projektnummer	6082
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen i Östergötland
Kostnadsansvarig	Norrköpings kommun, husbyggnad
Fältarbetsledare	Olle Hörfors
Övrig personal	Antikvarier: Hans Persson, Anne Wastesson-Jonsson, Eva Modén Arkeologibiträden: Thomas Berglund, Annelie Claesson Praktikanter: Sten Claréus, Martin Edlund, Elisabeth Köhlhed, Tore Kjell
Fältarbetstid	Undersökningen ägde rum i maj och oktober 1994, mars 1995 och augusti 1997
Totalt undersöktes	224 m ²
Fynd	ÖLMC3996:1-128 (gravfält) och 129-254 (boplats) ÖLMC4196:1-16
Analys	¹⁴ C, 15 st
Ritningar	69 fältritningar och 19 sammanställningar och specialrenritningar
Grafik	-
Renritning	Thomas Berglund
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2006:70 © Östergötlands länsmuseum

BRANDGRAVAR
från Å och TÅBY socknar
i ÖSTERGÖTLAND

Rapportserie från Osteologiska enheten, Statens historiska museum
Osteologisk rapport 1996:7

Berit Sigvallius
1:e antikvarie
mars 1996

Osteologisk undersökning av brandgravar i Å och Tåby socknar, Östergötland.

Under sommaren 1993 undersöktes ett antal gravar på:

- Fornlämning 85, Linneberga, Å socken,
- Fornlämning 101, Fristad, Tåby socken och
- Fornlämning 122, Tåby skola, Tåby socken

alla i Östergötland. Undersökningarna utfördes av 1:e antikvarie Olle Hörfors, Östergötlands länsmuseum. Fornlämningarna 85 i Å socken och 101 i Tåby socken har daterats till järnålder medan fornlämning 122 i Tåby socken daterats till bronsålder period IV-VI. Under vintern 1995-1996 har benmaterialet från dessa tre utgrävningar genomgått osteologisk analys av 1:e antikvarie Berit Sigvallius vid den Osteologiska enheten på Statens historiska museum i Stockholm.

Material och metod

Den totala mängden brända ben, på alla tre fyndplatserna tillsammans, uppgår till knappt 18 kg (17.958 gram) varav knappt fyra kg (3.996,7 gram) kunnat identifieras, d.v.s. 22,3%. Detta är en tämligen hög bestämningsgrad, i allmänhet kan endast runt 10%, beräknat på vikt, av brandgravsmaterialens benfragment identifieras. Den höga bestämningsgraden beror på att materialen består av tämligen stora fragment.

De flesta gravar innehåller rena brända ben, eller ben som har en ringa sotinblandning. Detta är typiskt för bronsålderns och den tidiga järnålderns brandgravar och är sannolikt beroende på hur benen samlats in efter kremeringen. Efter det att bålet brunnit ner är benfragmenten rena, och om de då plockas ur bålresterna, utan inblandning av kol och sot, kommer de att förbli rena (Sigvallius 1994). I den sena järnålderns gravar finns i allmänhet mycket sot och kol inblandat, vilket tyder på en annan insamlingsteknik, nämligen att alla rester från gravbålet skyfflats samman eller sopats ihop inför gravläggningen. De rena brända benen eller de med svag sotinblandning, är typiska för bronsålder och tidig järnålder, och de sotiga brända benen är typiska för folkvandringstid och yngre järnålder, även om undantag finns under hela den tid som kremeringar skedde i Sverige under förhistorisk tid.

Från fornlämning 85 har benmaterialet från fyra gravanläggningar undersökts, alla innehållande vuxna individer (Tabell 3).

Från fornlämning 101 har endast en grav undersökts, denna innehöll ett spädbarn på mellan ett halvt och ett år (Tabell 3).

Från fornlämning 122 har 27 säkra gravar undersökts, dessa innehåller minst 29 individer; sex barn, två unga individer och 21 vuxna (Tabell 3). I gravarna 71, 131, 507b och 589 har inget benmaterial kunnat identifieras. Gemensamt för dem är att de innehåller mycket små mängder ben, mellan 0,4 och 3,8 gram. De kan naturligtvis vara förstörda gravar. I gravarna nummer 370 och 627 har endast djurben kunnat identifieras.

Köns- och åldersbedömningar, på de identifierade människorna, har sammanställts i Tabell 2, allt material finns sammanställt i Tabell 3 och samtliga fynd och identifieringar finns specificerade i katalogdelen.

Ålders- och könsbedömningar

De flesta åldersbedömningar har utförts på fragment från kranieväggen. Metoden har utarbetats, men ej publicerats, av professor N-G Gejvall. Den finns beskriven i Sigvallius 1994. I de fall då åldersbedömningar baserats på annat än skalltaksfragmenten, har detta specificerats i katalogen. De flesta individer har kunnat åldersbedömas, men på kremerat material är intervallen i bedömningarna långa. Detta beror på den stora individuella variationen i skelettets utveckling. De intervall som använts har sammanställts i Tabell 1. Vissa individer har inte kunnat åldersbedömas närmare än att två intilliggande åldersintervall har måst användas (se Tabell 2).

Tabell 1: De åldersintervall som använts är:
(huvudsakligen efter Sjøvold 1978,
* övre åldersgräns efter Sigvallius 1994)

Ålderskategori	Åldersintervall
Infant (spädbarn)	0-1 år
Infans I (barn)	0-7 år
Infans II (barn)	5-14 år
Juvenilis (ung individ)	10-24 år
Adultus (ung vuxen)	18-44 år
Maturus (äldre vuxen)	35-64 år
Senilis (gammal vuxen)	50-89 år *
Adult (vuxen)	18-89 år *

Könsbedömningarna har utförts på de skelettdelar som uppvisar könsdimorfism; så har ögonbrynsbågar, ögonöppningens kant mot pannbenet, nackbenets muskelfäste, samt strålbenets väggjocklek använts. Vid samtliga könsbedömningar finns kriterierna angivna i katalogdelen.

Tabell 2: Ålders- och könsbedömningar

Åldersgrupp	Fornl. 85, Linneberga, Å socken	Fornl. 101, Fristad, Tåby socken	Fornl. 122, Tåby skola, Tåby socken
<1 år		1	
0-7 år			1
0-14 år			2
4-8 år			1
4-10 år			1
5-14 år			1
5-24 år			2
18-44 år	1		4 (varav två kvinnor)
18-64 år	1		6 (varav en man)
35-64 år	2 (varav 1 man)		8 (varav fem män)
vuxen (= 18-89 år)			3
S:a ind:	4	1	29

Dubbelbegravningar

På fornlämning 122 finns två dubbelgravar (se Tabell 3), i båda fallen en vuxen individ och ett barn (gravar nr 5A och 228).

Djurben

I 16 av de 27 säkra gravarna finns ben av ett eller flera djur; nötkreatur, får eller get, hund samt en klo av havsörn. Gris förekommer endast i två gravar (370 och 627), men i dessa har inga ben av människa kunnat identifieras (Tabell 3).

Ben av hund förekommer endast i en grav (nr 27) och då bara ett enda fragment av skelettet, nämligen en halskota.

Av nötkreatur finns både bränt och obränt material, dels brända fragment (grav 229), dels fragment av en obränd tandkrona (grav 556:2).

Får eller get är det absolut vanligaste fyndet av djurben, det förekommer i 13 gravar (se Tabell 3). I de allra flesta fall rör det sig endast om fragment från huvud och/eller fötter. I fem gravar finns endast fragment från fötterna, i två gravar finns endast fragment från huvud, i fyra gravar finns fragment från både huvud och fötter. Endast i en grav (nr 28b) finns benfragment från mer matnyttiga delar av djurets skelett: ett fragment av lårben.

Av särskilt intresse är naturligtvis graven där en havsörnsklo påträffats (grav 271).

Slutsatser

I de gravar som undersökts på de aktuella fornlämningarna, finns både män och kvinnor, vuxna och barn begravda. Andelen barn, i samtliga de 34 gravarna, uppgår till mellan 20% och 25% beroende på vart man räknar de två individer som bedömts vara barn/ungdomar. Huruvida detta speglar den verkliga fördelningen mellan andelen döda barn och döda vuxna, är tveksamt; andelen barn borde ha varit högre (Sigvallius 1994), framförallt borde det funnits fler riktigt små barn. Svårigheten är dock att kunna identifiera skelettdelar av spädbarn, eftersom det är lätt att pulvrисera ett så ungt skelett efter kremering. Det är därför möjligt att här finns fler barn, vilka inte kunnat identifieras. Det är också fullt möjligt att de flesta små barn som avled begravdes någon annanstans, eller kanske fick en jordbegravning. I det senare fallet är möjligheterna att påträffa barnen ännu mindre eftersom obrända spädbarnsskelett har mycket dålig motståndskraft mot nedbrytning.

Majoriteten av gravarna innehåller rena brända ben eller ben med endast en mycket ringa sotinblandning. Detta innebär att benen i gravarna tillvaratagits noggrant efter kremeringen, utan alltför stor inblandning av bålrester. Fragmenten är relativt stora, varför någon mer effektiv krossning inte kan påvisas. Bronsålderns gravar ser ofta ut på detta sätt: stora fragment av rena brända ben. Motsatsen är emellertid också vanlig, d.v.s. gravar där benmaterialet har blivit oerhört välkrossat.

Att djurben påträffats i 16 av de 27 gravarna innebär att fler än hälften, närmare 60%, av gravarna innehåller djurben. Detta är anmärkningsvärt högt, vanligen innehåller endast ett fåtal av bronsålderns brandgravar ben av djur (Mattísson 1994). De djur som förekommer är de som vanligen påträffas i brandgravar, både från bronsålder och järnålder; artsammansättningen av djur i gravarna följer uppenbarligen i stort sett samma tradition under mycket lång tid.

Att får eller get, och även nötkreatur, samt i förekommande fall även gris, vanligen förekommer i gravarna endast i form av ben från huvud och fötter, är något som ständigt visar sig i brandgravsmaterialen (Sigvallius 1994). Sannolikt har dessa djur haft en så stor ekonomisk betydelse att det inte varit aktuellt med hela offerdjur i gravarna, utan endast kanske symboliska "offer" i form av det vi vanligen kallar för slaktavfall. Under yngre järnålder kommer fler djur, framförallt hunden och hästen, att spela en stor roll som offerdjur i gravarna, men då som hela djur, medan nöt, får eller get och gris fortfar att huvudsakligen förekomma i form av huvud och fötter. Gravarna från yngre järnålder, där nöt, får och gris förekommer som hela djur är oftast mycket rikt utrustade även med artefakter. Troligen visar detta på den relativa ekonomiska betydelsen för husdjuren, där hund och häst haft en mindre betydelse för människors ekonomi och överlevnad.

Den obrända tandkronan av nötkreatur behöver naturligtvis inte höra till graven, den kan vara rester av någon annan aktivitet. Emellertid förekommer det ibland att obrända tänder av framförallt häst och nöt, men även får eller get samt gris, finns i brandgravarna på ett sådant sätt att man kan sluta sig till att de hör till begravningen, t.ex. när de har påträffats mitt i bålresterna. Detta gäller då tänder som är helt opåverkade av eld och som alltså lagts i graven efter det att bålet slocknat helt. Varför dessa tänder finns i brandgravarna kan vi endast spekulera i. Förmodligen utgör de någon sorts symbolisk gravgåva. Om den obrända nöttanden i grav 556:2 hör till begravningen eller ej, måste avgöras på arkeologisk grund; hur, och framförallt var, i graven tanden påträffades.

Tidigare har antagits att rovfåglar var manliga attribut, men det finns all anledning att betvivla detta. I flera fall har rovfåglar påträffats i barngravar och grav 271 i Tåby, där en klo av havsörn påträffats, innehåller en gravlagd kvinna. (Könsbedömningen är så säker den kan bli på kremerat material.) Rovfågel i en kvinnograv har dessutom påträffats tidigare: på fornlämning 6, Bergshammar socken i Nyköping, Södermanland, finns en falk i en kvinnograv (Larje 1989) Denna grav är mycket rikt utrustad med djur av olika arter, däribland flera olika fågelarter.

Det har inte kunnat påvisas att något djur, som förekommer i brandgravar, är förbehållet ettdera könet, även om det förekommer oftare hos män eller hos kvinnor. Vanligen har mansgravar ett större antal djur än kvinnogravar, vilket innebär att i stort sett alla djurarter förekommer oftare i mans- än i kvinnogravar (Sigvallius 1994). Detta gäller sannolikt även rovfåglar. Så vitt vi vet idag förekommer rovfåglar ytterst sällan i brandgravarna, vilket kan innebära att de gravar där dessa fåglar påträffats kan förmodas vara av en speciell karaktär. Emellertid finns det troligen ett s.k. "mörkertal" vad gäller fågelarter. I de flesta fall är de benrester som finns kvar av fåglar av en sådan karaktär att arterna inte kan fastställas. Än så länge har gravar, där ben av rovfåglar påträffats, det gemensamt, att de hör till de mest välutrustade gravarna på gravfälten. Rovfågelsfynd kan därför på goda grunder antas vara ett tecken på hög status hos den gravlagda.

Litteratur

- Gejvall N-G** (1948): "Benbestämningar" i Sahlström och Gejvall: *Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland* KVHAA handlingar 60:2.
- Larje R.** (1989): *Osteologisk analys av benmaterialet från fornlämning 6, Nyköping, Bergshammar sn, Södermanland*. Opublicerad rapport.
- Mattisson A** (1994): *Djurben i gravar från yngre bronsålder*. Uppsats CD Inst. för arkeologi Uppsala Universitet ht 1994
- Sigvallius B** (1994) *Funeral Pyres. Iron Age Cremations i North Spånga*. Thesis and Papers in Osteology I. Stockholms Universitet.
- Sjøvold T** (1978): "Inference concerning the age distribution of skeletal populations and some consequences for paleodemography" *Anthrop. Közl.* 22, 99-117
- Ubelaker D H** (1978): *Human Skeletal Remains. Excavations, analysis, interpretations*. Aldine, Chicago.

Tabell 3: Sammanställning av benfynden

Fornlämning	Grav nr	Total vikt brända ben	Identifierad vikt	Människa: kön och ålder	Djurben
85	3	363,0	36,1	en individ: 18-64 år	
85	6	231,3	41,8	en individ: 18-44 år	
85	7	673,2	65,8	en individ: 35-64 år	
85	9	500,4	79,6	en man? : 35-64 år	
101	1	29,4	4,3	ett barn: 9 mån ± 3	
122	5A, N:a urnan	519,6	147,1	en man: 35-64 år ett barn: 4-8 år	Får eller get: fotledsben, tåben
122	5B, S:a urnan	947,3	171,7	en individ: 35-64 år	
122	27	1489,2	547,0	en man?: 35-64 år	Hund: halskota
122	28 a	1542,1	521,0	en kvinna?: 18-44 år	
122	28 b	655,9	174,3	en individ 18-64 år	Får eller get: lårben, skenben, mellanfotsben
122	66	1004,9	190,3	en man: 35-64 år	Får eller get: mellanfotsen, tåben
122	71	2,2	0,0		
122	80	45,4	11,7	en individ: 18-44 år	

Fornlämning	Grav nr	Total vikt brända ben	Identifierad vikt	Människa: kön och ålder	Djurben
122	81	1877,1	335,4	en man: 35-64 år	Får eller get: kraniefragment, fotledsben, mellanfotsben, tåben
122	85	318,3	50,2	ett barn: 5-14 år	Får eller get: mellanfotsben
122	127	1,0	0,0		
122	142	843,9	153,4	en man?: 18-64 år	Får eller get: klippben
122	131	0,4	0,0		
122	199b	17,1	3,7	ett barn: 0-14 år	
122	208	149,8	8,0	en individ: 18-89 år	
122	214	32,1	3,0	en individ: 18-89	Får eller get: mellanfotsben
122	228	107,1	31,3	en individ: 35-64 år ett barn: 0-7 år	Får eller get: kraniefragment, mellanfotsben, tåben
122	229	46,8	18,1	ett barn: 0-14 år	Nöt: rullben
122	245	94,1	26,5	en individ: 18-44 år	
122	271	1217,9	243,0	en kvinna: 18-44 år	Havsörn: klofalang
122	284	282,1	89,2	ett barn: 4-10 år	
122	286	69,1	1,6	en individ: 18-89 år	
122	321	145,5	53,8	ung individ: 5-24 år	
122	370	5,3	0,9		Gris: tand/tänder
122	507	1061,9	227,0	en individ: 18-44 år	Får eller get: klippben

Fornlämning	Grav nr	Total vikt brända ben	Identifierad vikt	Människa: kön och ålder	Djurben
122	530	311,7	49,0	en individ: 18-64 år	Får eller get: mellanfotsben, tåben, sesamben
122	507b	2,2	0,0		
122	556:1	511,5	87,2	ung individ: 5-24 år	Får eller get: klippben, fotledsben
122	556:2	550,0	83,0	en individ: 35-64 år	Får eller get: klippben, fotledsben, mellanfotsben Nöt: fr av obränd tandkrona
122	576	1269,0	250,8	en man?: 35-64 år	Får eller get: klippben, fotledsben, mellanfotsben, tåben
122	586	884,0	250,9	en individ: 18-64 år	
122	589	3,8	0,0		
122	627	81,0	26,2		Nöt: rullben, mellanfotsben, tåben Får eller get: rullben, mellanfotsben Gris: rullben
122	700:1	1,5	0,0		
122	700:2	62,6	13,8	en individ: 18-44 år	
122	700:3	5,2	0,0		
122	700:4	2,1	0,0		

S:a	17958,0 g	3996,7 g
------------	------------------	-----------------

KATALOG

Östergötland, Tåby socken, Fornlämning 101, Fristad.

Grav 1: (ÖLM C 4025:2)

29,4 gram rena brända ben varav 4,3 g (14,6%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (4,3 g) Ett barn, 9 månader \pm 3 månader (Ubelaker 1978). Åldersbedömningen utförd dels på skalltaksfragmenten, dels på tandfragment. Skalltaksfragmenten är tunna som papper och saknar poröst mittskikt (*diploë*) helt. Tandfragmenten består av tre tandkronor som ej varit frambrutna, dels kronor av två mjölkmolarrer (65 och 84), dels krona av en sexårstand (46). Ingen av tandkronorna är helt färdigbildad, sexårstandens krona består endast av en tunn skiva emalj. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 22 fr, *petrosus* dx 1 fr), tänder (*dentes* 3 fr), första halskotan (*atlas* 1 fr), revben (*costae* 3 fr), skulderblad (*scapula* 1 fr), bäckenben (*coxae* 1 fr), samt skenben (*tibia* 1 fr).

Östergötland, Å socken, Fornlämning 85, Linneberga.

Grav 3: (ÖLM C 3997:4)

363,0 gram något sotiga brända ben varav 36,1 g (9,9%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (36,1 g) En individ i åldersgruppen adultus-maturus (= 18-64 år), vars kön ej kunnat bedömas. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 15 fr, *visceralcranium* 3 fr), överkäke (*maxilla* 1 fr), underkäke (*mandibula* 1 fr), tand (*dens* 1 fr), kotraden (*atlas* 1 fr, *axis* 1 fr, *vertebra cervicale* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 6 fr), revben (*costae* 2 fr), skulderblad (*scapula* 1 fr), strålben (*radius* 1 fr), bäckenben (*coxae* 3 fr), samt mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium* 1 fr).

Grav 6: (ÖLM C 3997:12)

231,3 gram något sotiga brända ben varav 41,8 g (18,1%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (41,8 g) En individ i åldersgruppen adultus (= 18-44 år), vars kön ej kunnat bedömas. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 20 fr), skulderblad (*scapula* 1 fr), överarmsben (*humerus* 1 fr), lårben (*femur sin* 1 fr, *femur sin/dx* 1 fr), skenben (*tibia* 1 fr), samt fingerben (*phalanx III manis* 1 fr).

Grav 7: (ÖLM C 3997:18)

673,2 gram något sotiga brända ben varav 65,8 g (9,8%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (65,8 g) En individ i åldersgruppen maturus (= 35-64 år), vars kön ej kunnat bedömas. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 63 fr), underkäke (*mandibula* 3 fr), tänder (*dentes* 8 fr), kotor (*axis* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 3 fr), skulderblad (*scapula* 1 fr), bäckenben (*coxae* 1 fr), samt mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium* 1 fr).

Grav 9: (ÖLM 3997:27)

500,4 gram rena brända ben varav 79,6 g (15,9%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (79,6 g) En man? i åldersgruppen *maturus* (= 35-64 år). Könsbedömningen utförd på fyra fragment av pannbenet (*frontale*: tre med kraftig och rundad *margo supraorbitalis*, ett med väl utvecklad *glabella*). Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 66 fr, *visceralcranium* 12 fr), överkäke (*maxilla* 1 fr), kota (ospecificerad *vertebra* 1 fr), samt revben (*costa* 1 fr).

Östergötland, Tåby socken, Fornlämning 122, Tåby 6:1.

Grav 5A, norra urnan: (ÖLM C 3996:3)

519,6 gram rena brända ben varav 147,1 g (28,3%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (146,6 g) **TVÅ INDIVIDER**

Ett stort antal av benfragmenten av människa har kunnat delas upp på de båda individerna, dock inte samtliga. Fynden av människa redovisas därför i tre avdelningar nedan.

Individ 1: En man i åldersgruppen 35-64 år. Könsbedömningen utförd på två fragment av tinningbenen (*temporale*), vilka har stora och kraftiga utskott bakom öronöppning (*processi mastoidei*). Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 34 fr, *visceralcranium* 6 fr), överkäke (*maxilla* 2 fr), underkäke (*mandibula* 2 fr), kotor (*atlas* 1 fr, *axis* 1 fr, *vertebrae cervicale* 2 fr, *ve.thoracicae* 1 fr), samt lårben (*femur diafys* 1 fr).

Individ 2: Ett barn 4-8 år. Åldersbedömningen utförd dels på skalltaksfragmenten: tunna och med mycket tunn diploë, dels på tandfragment: rötter med vida rotkanaler öppna i apex samt 3 fragment av en tandkrona, troligen en tolvårstand (17,27,37 eller 47) (Ubelaker 1978), dels på lårbenets lösa epifyser (*femur proximalt* och *distalt*). Kronan är fullt utvecklad, men saknar rot och har ej varit frambruten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 81 fr, *visceralcranium* 2 fr), tänder (*dentes* 12 fr), kota (*atlas* 2 fr), nyckelben (*clavicula* 1 fr), lårben (*femur*; 1 fr av lös *caput* och 1 fr av lös *distal epifys*), samt två fragment av icke identifierade långa rörben där epifyserna varit lösa (*ossa longa* med öppna *metafysytor*).

Individ 1 eller 2: Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 20 fr, *petrosum sin* 1 fr, *petrosae dx* 2 fr), kotor (ospecificerade *vertebrae* 8 fr), revben (*costae* 8 fr), samt handledsben (*carpal* 1 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,5 g) Identifierade fragment från fotledsben (*tarsal* 1 fr), samt tåben (*phalanx I* 3 fr).

Grav 5B, södra urnan: (ÖLM C 3996:3)

947,3 gram rena brända ben varav 171,7 g (18,1%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (171,7 g) En individ i åldersgruppen *maturus* (= 35-64 år), vars kön ej kunnat bedömas. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 32 fr, *visceralcranium* 6 fr, *petrosum sin* 1 fr + *dx* 1 fr), överkäke (*maxilla* 3 fr), underkäke (*mandibula* 4 fr), tand (*dens* 1 fr), kotor (*vertebra cervicale* 1 fr, *ve.thoracicae* 4 fr, ospecificerade *vertebrae* 10 fr), revben (*costae*

21 fr), skulderblad (*scapula* 1 fr), överarmsben (*humerus* 3 fr), strålben (*radius sin proximalt* 1 fr, *dx proximalt* 1 fr), handledsben (*carpal* 1 fr), bäckenben (*coxae* 4 fr), lårben (*femur* 7 fr), skenben (*tibia* 3 fr), mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium* 1 fr), samt finger-/tåben (*phalanx I* 1 fr, *ph.II* 1 fr, *ph.III* 1 fr).

Grav 27: (ÖLM C 3996:9)

1489,2 gram något sotiga brända ben varav 547,0 g (36,7%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (544,8 g) En man? i åldersgruppen *maturus* (= 35-64 år). Könsbedömningen utförd på två fragment från vänster ögonöppning, där den övre kanten (*margo supraorbitalis*) är tämligen kraftig. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 65 fr, *visceralcranium* 13 fr), överkäke (*maxilla* 3 fr), underkäke (*mandibula* 8 fr), tänder (*dentes* 20 fr), kotor (*atlas* 1 fr, *axis* 1 fr, *vertebrae cervicale* 6 fr, *ve.thoracicae* 8 fr, *ve. lumbale* 13 fr, ospecificerade *vertebrae* 20 fr), korsben (*sacrum* 1 fr), revben (*costae* 30 fr), skulderblad (*scapula sin* 2 fr, *scapula dx* 2 fr, *scapula sin/dx* 5 fr), överarmsben (*humerus sin proximalt* 1 fr, *dx proximalt* 1 fr, *sin/dx proximalt* 2 fr, *diafys sin/dx* 2 fr, *distalt sin/dx* 4 fr), strålben (*radius* 1 fr), handledsben (*carpi* 2 fr), bäckenben (*coxae* 8 fr), lårben (*femur sin/dx proximalt* 1 fr, *diafys* 7 fr, *distalt* 2 fr), skenben (*tibia sin/dx diafys* 5 fr), rullben (*talus* 3 fr), fotledsben (*tarsi* 2 fr), mellanfotsben (*metatarsus* 1 fr), samt mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium* 2 fr).

Hund: (*Canis familiaris*) (2,2 g) Identifierat fragment från andra halskotan (*axis* 1 fr).

Grav 28a: (ÖLM C 3996:18)

1542,1 gram sotiga brända ben (varav 0,4 gram i den lilla urnan) varav 521,0 g (33,8%) kunnat identifieras. Den lilla urnan innehöll åtta oidentifierade fragment.

Människa: (*Homo sapiens*) (521,0 g) En kvinna? i åldersgruppen *adultus* (= 18-44 år). Könsbedömningen utförd på två fragment av tinningbenets utskott bakom öronöppningen (*processi mastoidei*: tämligen små och tunnväggiga), samt på två fragment av pannbenet (*frontale*) med ögonöppningens kant (*margo supraorbitalis*: tunn men inte vass kant). Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 86 fr, *petrosum sin* 1 fr + *dx* 1 fr, *processus mastoideus sin* 1 fr + *dx* 1 fr, *visceralcranium* 18 fr), överkäke (*maxilla* 2 fr), underkäke (*mandibula* 7 fr), tänder (*dentes* 29 rotfr varav ett ännu sitter kvar i *mandibula*), kotor (*atlas* 2 fr, *vertebrae cervicale* 7 fr, ospecificerade *vertebrae* 12 fr), revben (*costae* 39 fr), nyckelben (*clavicula* 1 fr), överarmsben (*humerus: caput* 1 fr, *distala leder* 3 fr, *diafys* 4 fr, alla *sin/dx*), strålben (*radius dx diafys* 1 fr, *radius sin/dx proximalt* 1 fr), armbågsben (*ulna sin proximalt* 1 fr, *ulna sin/dx: proximalt* 1 fr, *diafys* 4 fr, *distalt* 1 fr), lårben (*femur sin/dx diafys* 6 fr), skenben (*tibia sin/dx diafys* 12 fr), mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium* 3 fr), fingerben (*phalanx III manis* 1 fr), samt finger- eller tåben (*phalanx I manis/pedis* 3 fr).

Grav 28b: (ÖLM C3996:21)

655,9 gram något sotiga brända ben varav 174,3 g (26,6%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (168,5 g) En individ i åldersgruppen *adultus-maturus* (= 18-64 år), vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 86 fr,

visceralcranium 7 fr, *petrosus sin* 1 fr+dx 1 fr), överkäke (*maxilla* 2 fr), underkäke (*mandibula* 9 fr), tänder (*dentes* 14 fr), kotor (*axis* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 14 fr), revben (*costae* 26 fr), armbågsben (*ulna proximalt sin* 1 fr + dx 1 fr), lårben (*femur proximalt, sin + dx* 2 fr), vadben (*fibula sin/dx distalt* 1 fr), mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium* 1 fr), fingerben (*phalanx III* 1 fr), finger- eller tåben (ospecificerade *phalangi* 2 fr). **Dens axis: 9,27 mm.**

Får eller Get (*Ovis aries/Capra hircus*) (5,8 g) 14 fragment av antingen lårben (*femur*) eller skenben (*tibia*). Något kan även vara av mellanfotsben (*metatarsus*). Fragmentens ytor är mjöliga, som på ett ungdjur, de saknar tillräckliga morfologiska karakteristika.

Grav 66 (ÖLM C3996:28)

1004,9 gram rena brända ben varav 190,3 gram (18,9%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (189,1 g) En man i åldersgruppen maturus (= 35-64 år). Könsbedömningen utförd på tre fragment av pannbenet (*frontale*) samt två fragment av strålbenet (*radius*). Ögonöppningens kant (*margo supraorbitalis*) kraftig och rund, kraftigt *glabella*område. Strålbenets vägg tjocklek 2,40-3,13 mm, medeltal 2,8 mm = man? (mått 4, Gejvall 1948). Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 28 fr, *visceralcranium* 7 fr), överkäke (*maxilla* 4 fr), underkäke (*mandibula* 7 fr), kotraden (*atlas* 1 fr, *vertebrae thoracicae* 5 fr, ospecificerade *vertebrae* 30 fr), revben (*costae* 6 fr), skulderblad (*scapula* 1 fr), övre extremitet (*humerus* 3 fr, *radius* 2 fr, *ulna* 4 fr), nedre extremitet (*femur* 14 fr, *tibia* 6 fr, *fibula* 1 fr, *talus* 1 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 2 fr), samt ledkulan på antingen överarms- eller lårbenet (*caput humeris/femoris* 1 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (1,2 g) Identifierade fragment från mellanfotsben (*metapodium* 2 fr), samt tåben (*phalanx I* 1 fr, *ph. III* 1 fr, ospecificerade *phalangi* 3 fr).

Grav 71 (ÖLM C3996:30)

2,2 gram brända ben, allt oidentifierat.

Grav 80 (ÖLM C3996:31)

45,4 gram rena brända ben varav 11,7 gram (25,8%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (11,7 g) En individ i åldersgruppen adultus (= 18-44 år), vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 6 fr), tänder (*dentes* 4 fr), kota (ospecificerad *vertebra* 1 fr), skenben (*tibia* 3 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 1 fr), samt finger- eller tåben (ospecificerad *phalanx* 2 fr).

Grav 81 (ÖLM C 3996:36)

1877,1 gram rena brända ben varav 335,4 gram (17,9%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (335,4 g) En man i åldersgruppen maturus (=35-64 år). Könsbedömningen utförd på fem fragment från pannbenet (*frontale*): väl utvecklad ögonbrynsbåge (*glabella*), rund och kraftig kant (*margo supraorbitalis*) mot ögonöppningen. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 82 fr, *visceralcranium* 13 fr), överkäke (*maxilla* 4 fr), underkäke (*mandibula* 8 fr), tänder (*dentes* 12 fr), kotor (*atlas* 3 fr, *axis (dens, trasig)* 1 fr, *vertebrae cervicale* 2 fr, *ve.thoracicae* 8 fr, *ve.lumbale*

5 fr, ospecificerade *vertebrae* 39 fr), korsben (*sacrum* 1 fr), revben (*costae* 11 fr), övre extremitet (*humerus* 4 fr, *radius* 2 fr, *ulna* 1 fr), bäckenben (*coxae* 3 fr), nedre extremitet (*femur* 10 fr, *patella* 1 fr, *tibia* 11 fr, *fibula* 1 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 3 fr), fingerben (*phalanx III manis* 1 fr), finger- eller tåben (*phalanx I* 3 fr, *ph.II* 4 fr, ospecificerad *phalang* 1 fr), samt tåben (*phalanx III pedis* 1 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (1,9 g) Identifierade fragment från kranium (*petrosum* 1 fr), fotledsben (*tarsal* 1 fr), mellanfotsben (*metapodium* 3 fr), samt tåben (ospecificerade *phalangi* 4 fr).

Grav 85 (ÖLM C 3996:41)

318,3 gram sotiga brända ben varav 50,2 gram (15,8%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (49,5 g) En individ i åldersgruppen Infans II (= 5-14 år), vars kön ej kunnat bedömas. Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragment, ett fragment från pannbenet med ögonöppningen, samt på tandfragmenten. Skalltaksfragmenten är tunna och har tunt mellanskikt (*diploë*), ögonöppningen har tunn kant (*margo supraorbitalis*), tandfragmenten består av två rotfragment varav ett med tandrotens spets (*apex*) bevarad och öppen rotkanal, samt ett fragment av en icke frambruten tandkrona (tanden ej identifierad). Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 37 fr, *visceralcranium* 7 fr), underkäke (*mandibula* 2 fr), tänder (*dentes* 3 fr), kotor (*atlas* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 4 fr), revben (*costa* 1 fr), överarmsbenets eller lårbenets ledkula (*caput humeris/femoris* 1 fr av lös *caput*). Dessutom finns i materialet 6 fragment av oidentifierade ben med öppna metafysytor.

Får eller Get : (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,7 g) Identifierat fragment från mellanfotsben (*metapodium* 1 fr).

Grav 127 (ÖLM C 3996:47)

1 fragment bränt ben, 1,0 gram, oidentifierat.

Grav 127 (ÖLM C3996:48)

843,9 gram sotiga brända ben varav 153,4 gram (18,2%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (153,0 g) En man? i åldersgruppen adultus-maturus (= 18-64 år). Könbedömningen utförd på lårbenet (*femur diafys*) vilket har osedvanligt kraftiga muskelfästen (*linea aspera*). Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 38 fr, *petrosum sin* 1 fr + *dx* 1 fr, *visceralcranium* 2 fr), tand (*dens* 1 fr), kotor (*atlas* 2 fr, *dens axis* 1 fr, *vertebra cervicale* 1 fr, *ve. thoracicae* 2 fr, ospecificerade *vertebrae* 19 fr), revben (*costae* 3 fr), handledsben (*carpal* 1 fr), lårben (*femur* 10 fr), skenben (*tibia* 11 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 2 fr), fingerben (*phalanx III manis* 1 fr), samt övre led av antingen överarmsben eller lårben (*caput humeris/femoris* 1 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,4 g) Identifierade fragment från kraniet (*petrosum* 2 fr av samma ben).

Kommentar: ÖLM C3996:47 och -:48 kan inte anses vara olika gravar.

Grav 131 (ÖLM C3996:45)

1 bränt fragment, 0,4 gram, oidentifierat.

Grav 199b (ÖLM C3995:51)

17,1 gram brända ben varav 3,7 gram (21,6%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (3,7 g) Ett barn i åldersgruppen Infans I-II (= 0-14 år). Åldersbedömningen utförd på storleken på klippbenen (*petrosae*). Identifierade fragment från kranium (*petrosum sin 1 fr + dx 1 fr*).

Grav 208 (ÖLM C3996:53)

149,8 gram sotiga brända ben varav 8,0 gram (5,3%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (8,0 g) En vuxen individ (= 18-89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium 4 fr, visceralcranium 2 fr*), underkäke (*mandibula 6 fr*), fingerben (*phalanx I 1 fr och ph.III manis 1 fr*), samt tåben (*phalanx III pedis 1 fr*).

Grav 214 (ÖLM C3996:56)

32,1 gram brända ben varav 3,0 gram (9,3%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (2,9 g) En vuxen individ (= 18-89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium 2 fr*), tand (*dens 1 fr*), kota (ospecificerad *vertebra 1 fr*), revben (*costae 2 fr*), samt finger- eller tåben (ospecificerad *phalanx 1 fr*).

Får eller Get (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,1 g) Identifierat fragment från mellanfotsben (*metapodium 1 fr*).

Grav 228 (ÖLM C3996:61)

107,1 gram rena brända ben varav 31,3 gram (29,2%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) TVÅ INDIVIDER

Individ 1: (7,0 g) En individ i åldersgruppen matusus (= 35-64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium 5 fr, visceralcranium 1 fr*), samt överkäke (*maxilla 1 fr*),

Individ 2: (20,0 g) Ett barn i åldersgruppen Infans I (= 0-7 år). Åldersbedömningen utförd på skalltagsfragmenten (*neurocranium*) vilka är tunna med ett svagt utvecklat poröst mittskikt (*diploë*), två fragment av icke frambrutna, till tand oidentifierade, tandkronor (*dentes*), icke sammanväxta kotkroppar och kotbåge (*ofuserade vertebrae*), samt två lårbensfragment (*femur*) med den nedre ledens sammanväxningsyta öppen (öppen *metafysyta*).

Identifierade fragment från kranium (*neurocranium 72 fr, petrosum sin 1 fr + dx 1 fr*), underkäke (*mandibula 1 fr*), tänder (*dentes 2 fr*), kotor (ospecificerade *vertebrae 7 fr*), revben (*costae 2 fr*), samt lårben (*femur 2 fr*).

Får eller Get (*Ovis aries/Capra hircus*) (4,3 g) Identifierade fragment från kranium (*petrosum sin/dx 1 fr*), mellanfotsben (*metapodium 5 fr*), samt tåben (*phalanx I 2 fr*).

Grav 229 (ÖLM C3996:63)

46,8 gram rena brända ben varav 18,1 gram (38,7%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (9,0 g) Ett barn i åldersgruppen Infans I-II (=0-14 år). Åldersbedömningen utförd på skalltaksfragmenten. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 17 fr, *petrosium* 1 fr), samt kota (ospecificerad *vertebra* 1 fr).

Nöt: (*Bos taurus*) (9,1 g) Identifierade fragment från vänster rullben (*talus sin* 3 fr).

Grav 245 (ÖLM C3996:65)

94,1 gram brända ben varav 26,5 gram (28,2%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (26,5 g) En individ i åldersgruppen adultus (= 18-44 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 13 fr), underkäke (*mandibula* 1 fr), tand (*dens* 1 fr), kotor (*axis* 1 fr, ospecificerad *vertebra* 1 fr), handledsben (*carpal* 1 fr), lårben (*femur* 1 fr), knäskål (*patella* 1 fr), samt strål- eller armbågsben (*radius/ulna* 2 fr).

Grav 271 (ÖLM C3996:68)

1217,9 gram något sotiga brända ben varav 243,0 gram (20,0%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (242,7 g) En kvinna i åldersgruppen adultus (= 18-44 år). Könsbedömningen utförd på två fragment av pannbenet (*frontale*) vid ögonöppningen (*margo supraorbitalis*) samt vid ögonbrynsbågen (*glabella*). Svagt utvecklat glabellaområde, margo supraorbitalis tunn och vass. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 65 fr, *petrosium sin* 1 fr, + dx 1 fr, *visceralcranium* 11 fr), överkäke (*maxilla* 3 fr), underkäke (*mandibula* 7 fr), tänder (*dentis* 17 fr), kotor (*atlas* 2 fr, *axis* 1 fr, *vertebrae cervicale* 7 fr, *ve.thoracicae* 1 fr, *ve.lumbale* 2 fr, ospecificerade *vertebrae* 18 fr), korsben (*sacrum* 2 fr), revben (*costae* 19 fr), övre extremitet (*scapula* 1 fr, *humerus* 4 fr, *radius* 1 fr, *ulna* 3 fr, *metacarpus* 1 fr), bäckenben (*coxae* 5 fr), nedre extremitet (*femur* 4 fr, *patella* 1 fr, *tibia* 5 fr, *tarsal* 1 fr, *metatarsal* 1 fr), fingerben (*phalanx I* 1 fr, ph. II 1 fr), samt tåben (*phalanx II* 2 fr).

Havsörn: (*Haliaeetus albicilla*) (0,3 g) En klofalang (*phalanx III pedis* 1 fr).

Grav 284 (ÖLM C3996:71)

282,1 gram rena brända ben varav 89,2 gram (31,6%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (89,2 g) Ett barn, 4-10 år. Åldersbedömningen utförd dels på icke frambrutna tandkronor: en permanent hörntand (*canin sin/dx maxilla/mandibula*), samt en kindtand från underkäken (*premolar* från *mandibula, sin/dx*) (Ubelaker 1978), ingen av dem har varit frambrutna, dels på två fragment av lårben (*femur*). Lårbensfragmenten består av en lös led mot bäckenbenet (*caput femoris*) samt ett fragment av lårbensskaftet med öppen sammanväxningsyta för den övre leden (*femur diafys*, öppen *metafys* mot *caput*). Fragmenten kan komma från samma ben, men fragmenteringen medger ingen passning. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 108 fr, *petrosium sin* 1 fr + dx 1 fr, *visceralcranium* 3 fr), underkäke (*mandibula* 3 fr), tänder (*dentis* 6 fr), kotor (*axis* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 2 fr), revben (*costae* 11 fr), bäckenben (*coxae* 2 fr), lårben (*femur* 2 fr), skenben (*tibia* 2 fr), hälben (*calcaneus* 2 fr), samt finger- eller tåben (ospecificerade *phalangi* 4 fr).

Grav 286 (ÖLM C3996:73)

69,1 gram något sotiga brända ben varav 1,6 gram (2,3%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (1,6 g) En vuxen individ (= 18-89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 1 fr, *visceralcranium* 1 fr), samt kota (ospecificerad *vertebra* 1 fr).

Grav 321 (ÖLM C3996:77)

145,5 gram rena brända ben varav 53,8 gram (37,0%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (53,8 g) En ung individ, i åldersgruppen Infans II-Juvenilis (= 5-24 år), vars kön ej kunnat bedömas. Åldersbedömnigen utförd dels på skalltaksfragmenten, dels på fyra av till benslag oidentifierade fragment, vilka dock har öppna metafysytter. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 31 fr, *petrosium sin* 1 fr + *dx* 1 fr), kotor (*atlas* 1 fr, ospecificerad *vertebra* 1 fr), rullben (*talus* 2 fr), finger- eller tåben (ospecificerad *phalanx* 1 fr), samt till benslag oidentifierade rörben (*ossa longa* 4 fr).

Grav 370 (ÖLM C3996:79)

5,3 gram något sotiga brända ben varav 0,9 gram (17,0%) kunnat identifieras.

Gris: (*Sus scrofa* (f. *dom.*?) (0,9 g) Identifierade fragment av en eller flera tandkronor (*dens/dentes* 6 fr).

Grav 507 (ÖLM C3996:90)

1061,9 gram rena brända ben varav 227,0 gram (21,4%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (226,3 g) En individ i åldersgruppen adultus (= 18-44 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 108 fr, *petrosium sin* 1 fr + *dx* 2 fr, *visceralcranium* 7 fr), överkäke (*maxilla* 2 fr), underkäke (*mandibula* 5 fr), tänder (*dentes* 6 fr), kotor (*atlas* 1 fr, *axis* 1 fr, *vertebrae thoracicae* 5 fr, ospecificerade *vertebrae* 7 fr), revben (*costae* 11 fr), överarmsben (*humerus distal sin* 1 fr, *humerus proximal sin/dx* 1 fr, *humerus diafys sin/dx* 1 fr), armbågsben (*ulna* 1 fr), mellanhandsben (*metacarpi* 4 fr), lårben (*femur* 6 fr), knäskål (*patella* 1 fr), skenben (*tibia* 2 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 2 fr), samt finger- eller tåben (*phalanx I* 1 fr, ospecificerade *phalangi* 4 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,7 g) Identifierat fragment från kranium (*petrosium sin/dx* 1 fr).

Grav 530 (ÖLM C3996:94)

311,7 gram något sotiga brända ben varav 49,0 gram (15,7%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (48,7 g) En individ i åldersgruppen adultus-maturus (= 18-64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 40 fr, *petrosium sin* 1 fr + *dx* 1 fr, *visceralcranium* 3 fr), underkäke (*mandibula* 1 fr), tänder (*dentes* 3 fr), kotor (*axis* 1 fr, *vertebra thoracicae* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 4 fr), revben (*costae* 10 fr), lårben (*femur* 1 fr), skenben (*tibia* 1 fr), fingerben (*phalanx II manis* 1 fr), samt finger- eller tåben (*phalanx I* 2 fr, ospecificerade *phalangi* 4 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,3 g) Identifierade fragment från mellanfotsben

(*metapodium* 1 fr), tåben (*phalanx I* 1 fr av lös *epifys*, *ph.III* 1 fr), samt sesamben (*sesamoidea* 1 fr).

Grav 507b (ÖLM C3996:92)

2,2 gram brända ben, 15 fragment, allt oidentifierat.

Grav 556:1 (ÖLM C3996:98+99)

Grav 556:1 har delats upp i två olika registreringsenheter: C3996:98 och 99. Dessa båda har hållits isär vid den osteologiska analysen, men redovisas tillsammans nedan eftersom det inte finns någon anledning att tro att de skulle utgöra olika fynd; benmaterialet är mycket enhetligt i de båda förpackningarna.

511,5 gram rena brända ben varav 87,2 gram (17,0%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (86,4 g) En ung individ i åldersgruppen Infans II-Juvenilis (= 5-24 år). Åldersbedömningen utförd på flera olika bentyper; dels skalltaksfragmenten (*neurocranium*), vilka är tunna och där alla suturrester är öppna och vasst sågtandade, dels tre fragment av tandrötter (*dentes*) med bevarade rotspetsar (*apex*) där rotkanalen ännu är öppen, dels en ännu ej fastväxt övre led på lårbenet (*caput femoris*, lös *epifys*), dels ytterligare tre fragment av antingen överarmens eller lårbenets övre led (*caput humeris/femoris*), där leden ännu ej vuxit fast, dels ytterligare fragment av icke identifierade rörben (*ossa longa*) där epifyserna ännu ej vuxit fast (öppna *metafysytor*). Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 80 fr, *petrosae sin* 1 fr + *dx* 1 fr, *visceralcranium* 3 fr), överkäke (*maxilla* 3 fr), underkäke (*mandibula* 3 fr), tänder (*dentes* 5 fr), kotor (*axis* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 2 fr), revben (*costae* 11 fr), strålben (*radius* 2 fr), lårben (*femur* 1 fr), överarms- eller lårben (*caput humeris/femoris* 3 fr), samt oidentifierade rörben (*ossa longa*, öppna *metafysytor* 3 fr).

Får eller Get (*Ovis aries/Capra hircus*) (0,8 g) Identifierade fragment från kranium (*petrosum* 1 fr), samt fotledsben (*centrotarsale* 1 fr).

Grav 556:2 (ÖLM C3996:102)

550,0 gram rena brända ben, samt ett obränt tandfragment, varav 83,0 gram (15,1%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (81,3 g) En individ i åldersgruppen *maturus* (= 35-64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 43 fr, *petrosum dx* 1 fr + *sin/dx* 1 fr, *temporale* vid öronöppningen 1 fr), underkäke (*mandibula* 2 fr), kotor (ospecificerade *vertebrae* 8 fr), överarmsben (*humerus* 2 fr), fingerben (*phalanx III manis* 1 fr), lårben (*femur* 2 fr), skenben (*tibia* 2 fr), samt finger- eller tåben (*phalanx I* 1 fr, *ph.II* 3 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (1,4 g) Identifierade fragment från kranium (*petrosum* 1 fr), fotledsben (*carpal dx* 1 fr), samt mellanfotsben (*metapodium* 2 fr).

Nöt: (*Bos taurus*) (0,3 g **obränt**) Ett fragment av en tandkrona (*dens* 1 fr).

Grav 576 (ÖLM C3996:105)

1269,0 gram rena brända ben varav 250,8 gram (19,8%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (247,9 g) En man? i åldersgruppen *maturus* (= 35-64 år).

Könsbedömningen utförd på tre fragment av nackbenet (*occipitale*) med ett väl utvecklat muskelfäste (*protuberantia occipitalis externa*). Eftersom fragmenten är splittrade i det porösa skiktet (*diploë*) kan inga mått tagas, därav frågetecknet efter könsbedömningen. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 44 fr, *petrosus sin* 1 fr + *dx* 1 fr, *frontale* 1 fr *sin* + fr *dx* med *margo supraorbitalis* (ej användbart för könsbedömning), *zygomaticum* 1 fr *sin* + fr *dx* + 1 fr *sin/dx*, *temporale* (vid öronöppningen) 1 fr), överkäke (*maxilla* 2 fr), underkäke (*mandibula* 3 fr), tänder (*dentes* 3 fr), kotor (*vertebrae cervicale* 5 fr, *ve.thoracicae* 3 fr, *ve.lumbale* 1 fr, ospecificerade *vertebrae* 12 fr), revben (*costae* 10 fr), övre extremitet (*scapula* 1 fr *sin* + 1 fr *dx*, *humerus* 5 fr, *radius* 5 fr, *ulna* 6 fr, *carpal* 1 fr, *phalanx I* 1 fr, *ph.II* 3 fr, *ph.III* 2 fr), nedre extremitet (*femur* 10 fr, *tibia* 7 fr, *talus* 4 fr, *tarsi* 2 fr, *metatarsus* 2 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 11 fr), samt finger- eller tåben (ospecificerade *phalangi* 6 fr).

Får eller Get: (*Ovis aries/Capra hircus*) (2,9 g) Identifierade fragment från kranium (*petrosus* 1 fr), fotledsben (*tarsal dx* 1 fr), mellanfotsben (*metatarsus* 1 fr, *metapodium* 5 fr), samt tåben (*phalanx I* 1 fr, *ph.II* 1 fr).

Grav 586 (ÖLM C3996:106)

884,0 gram något sotiga brända ben varav 250,9 gram (23,4%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (250,9 g) En individ i åldersgruppen adultus-maturus (= 18-64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 35 fr, *petrosus* 1 fr *sin* + 1 fr *dx*), underkäke (*mandibula* 10 fr), kotor (*atlas* 1 fr, *axis* 1 fr, *vertebrae cervicale* 2 fr, ospecificerade *vertebrae* 9 fr), övre extremitet (*humerus* 2 fr, *radius* 3 fr, *ulna* 4 fr), nedre extremitet (*femur* 15 fr, *tibia* 7 fr, *talus* 1 fr, *calcaneus* 2 fr), mellanhands- eller mellanfotsben (*metapodium* 2 fr), samt finger- eller tåben (*phalanx I* 1 fr, *ph.II* 1 fr, *ph.III* 2 fr).

Grav 589 (ÖLM C3996:107)

3,8 gram, 20 fragment, allt oidentifierat.

Grav 627 (ÖLM C3996:109)

81,0 gram något sotiga brända ben varav 26,2 gram (32,2 %) kunnat identifieras.

Nöt: (*Bos taurus*) (20,7 g) Identifierade fragment från rullben (*talus sin* 3 fr (av samma ben), *talus sin/dx* 2 fr), mellanfotsben (*metapodium sin/dx* 1 fr), samt tåben (ospecificerad *phalanx* 1 fr).

Får eller Get (*Ovis aries/Capra hircus*) (3,3 g) Identifierade fragment från rullben (*talus sin* 1 fr, *talus sin/dx* 2 fr), samt mellanfotsben (*metapodium* 1 fr).

Gris: (*Sus scrofa (f.dom.?)*) (2,2 g) Identifierade fragment från rullben (*talus sin* 2 fr av samma ben).

Grav 700:1 (ÖLM C3996:110)

1,5 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

Grav 700:2 (ÖLM C3996:11)

62,6 gram brända ben varav 13,8 gram (22,0%) kunnat identifieras.

Människa: (*Homo sapiens*) (13,8 g) En individ i åldersgruppen adultus (= 18-44 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från kranium (*neurocranium* 8 fr), överkäke (*maxilla* 1 fr) underkäke (*mandibula* 1 fr), kota (ospecificerad *vertebra* 1 fr), samt rullben (*talus* 1 fr).

Grav 700:3 (ÖLM C3996:13)

5,2 gram brända ben, 11 fragment, allt oidentifierat.

Grav 700:4 (ÖLM C3996:114 och 115)

2,1 gram brända ben uppdelat på två avdelningar som även i fortsättningen hållits isär. Sammanlagt 3 fragment, alla oidentifierade.

I april 1994 utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk undersökning inför en planerad utbyggnad av Tåby skola, Tåby socken, Norrköpings kommun. Vid undersökningarna dokumenterades ett mycket stort antal anläggningar. Bland dessa ingick ett gravfält från yngre bronsålder samt hus- och boplatzlämningar från alla förhistoriska perioder, undantaget vendeltid som istället påträffades vid Tåby 7:1. Dessutom påträffades en husgrund från 1200-tal och en järnframställningsplats från 1400-tal. Platsen uppvisar därmed en lång bebyggelsekontinuitet över tiden.

Från gravfältet är fyndmaterialet omfattande, ett flertal mer eller mindre hela gravurnor kunde tas till vara. I flera av gravarna fanns föremål i brons och flinta/kvarts. Fyndmaterialet från boplatzen var ganska svagt och omfattade endast spridd, ganska dåligt bevarad keramik, avslag och lerklining. I ett vikingatida hus, som drabbats av en kraftig brand, hittades såväl smycken som praktiska föremål såsom nycklar, verktyg och hästuprustning.